

**AVRUPA BİRLİĞİ EŞİĞİNDEKİ TÜRKiYE'DE
GİRİŞİMCİ KADIN PROFİLİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ**

Ali Vasfi ESKİCİOĞLU

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2015

**AVRUPA BİRLİĞİ EŞİĞİNDEKİ TÜRKİYE'DE
GİRİŞİMCİ KADIN PROFİLİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ**

Ali Vasfi ESKİCİOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Uluslararası İşletmecilik Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. A. Barış BARAZ

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ağustos, 2015

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ali Vasfi ESKİCİOĞLU'nun "Avrupa Birliği Eşiğindeki Türkiye'de Girişimci Kadın Profili: Eskişehir Örneği" başlıklı tezi 17 Ağustos 2015 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan İşletme (Uluslararası İşletmecilik) Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Bariş BARAZ

Üye : Prof.Dr.Mine OYMAN

Üye : Doç.Dr.Emrah FERHATOĞLU

Prof.Dr.Kemal YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yüksek Lisans Tez Özü

AVRUPA BİRLİĞİ EŞİĞİNDEKİ TÜRKİYE'DE GİRİŞİMCİ KADIN PROFİLİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ

Ali Vasfi ESKİCİOĞLU

Uluslararası İşletmecilik Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2015

Danışman: Prof. Dr. A. Barış BARAZ

İçinde bulunduğumuz bilgi çağının sihirli kelimesi “Girişimcilik”, iyi anlaşıldığı ve içselleştirildiği kalkınmış ülkelerin kalkınmalarındaki en temel argümanlardan biridir. Özellikle kadın nüfusunun önemli bir oranının ev kadını diye tabir edilen ücretsiz ev işçisi konumunda olduğu Türkiye, iş hayatına katılmaya namzet önemli bir kadın nüfusu barındırmaktadır. Bu uyuyan devi uyandırmayarak ülkenin kayıp değerlerine yenilerini eklemek yahut uyandırarak işsiz ordusunu büyütme olumsuzluk bakımından neredeyse eş anlamlıdır.

Yıllardır Avrupa Birliği eşliğinde bekleyen Türkiye’ nin günümüz bilgi çağında, Avrupa birliğindeki müreffeh yaşam standartlarını yakalayabilmesi ve tam anlamıyla bir sosyal devlet olabilmesi, diğer alternatif yol olan kadın girişimciliği önemseyip desteklemek suretiyle Türkiye Cumhuriyeti’nin 2023 vizyonuna katkı sağlamasıyla mümkün olacaktır.

Bu çalışma ile Eskişehir ilindeki KOSGEB desteği alarak girişimciliğe adım atmış kadınlara uygulanan bir anket çalışmasının sonuçlarını irdeleyerek; kadınların girişimcilikle ilgili görüş, duruş ve vizyonlarının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, girişimcilik iklimi açısından Türkiye’ deki en verimli illerden biri olan Eskişehir’deki bu çalışma ile Türkiye’ nin Avrupa Birliği ile kıyaslanma amacı güdülmüştür.

Yapılan bu çalışma, Eskişehir ilindeki kadın girişimcilerin durumu ile ilgili veri ve analizler sunmakta olup Türkiye genelini yansıtmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Kadın Girişimci, KOSGEB, Avrupa Birliği

Abstract

PROFILE OF WOMEN ENTREPRENEURS IN TURKEY, ON THE BRINK OF EUROPEAN UNION: ESKİŞEHİR RESEARCH

Ali Vasfi ESKİCİOĞLU

Department of International Business Administration

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, August 2015

Adviser: Prof. Dr. A. Barış BARAZ

The magic words of the information age we are in, "Entrepreneurship" is one of the main arguments of developed countries on their developing road that is well understood and internalized. In particular, a significant proportion of the female population of the so-called housewife is free domestic worker is in the position of Turkey, is hosting a major candidate to participate in the working life of the female population. It is almost similar adding new ones to the losses by not making the sleeping giant wake up or enlarge the army of unemployed.

Waiting on the verge of the European Union for years, Turkey to catch prosperous standard of living in the European Union in today's information age, and be a social state, literally, it will be possible alternative pathway by promoting female entrepreneurship heed by contributing to the Republic of Turkey 2023 vision.

The aim of this study is to analyse of the posture and vision of the women entrepreneurship those were supported by KOSGEB in Eskişehir by examining the results of a survey administered to women who have stepped into entrepreneurship. In addition, with this study in Eskişehir, that is one of the most productive provinces in Turkey; is aimed to compare Turkey with the European Union .

This study, it is offering data and analysis about the situation of women entrepreneurs in Eskişehir, not reflecting the general of Turkey.

Keywords: Entrepreneurship, Women Entrepreneur, KOSGEB, European Union

Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi

Bu tez çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Her hangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Ali Vasfi ESKİCİOĞLU

Önsöz

Çalışmamda ilgisini ve desteğini esirgemeyen, değerli fikirleri ile bana zaman ayıran ve yardımcı olan değerli danışman hocam Prof. Dr. A. Barış BARAZ' a, verileri analiz etmemde desteğini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Fatih ÇEMREK'e teşekkürlerimi sunarım.

Dürüstlük ve etik kavramlarını bana en mükemmel şekilde öğreten kıymetli babam, kitap kurdu, emekli öğretmen Orhan Sahir ESKİCİOĞLU' na, saygı ve hürmetlerimi iletirim.

Evde tezime çalışabilmeme ancak kendileriyle oyun oynamam koşulu ile müsaade eden 5 yaş altı afacan çocuklarım Mehmet Deniz ve Tuğşad Emre'ye ileride baba olduklarında bu satırları birlikte okumak umuduyla sevgilerimi yolluyorum.

Ali Vasfi ESKİCİOĞLU

İçindekiler

	<u>Sayfa</u>
Jüri ve Enstitü Onayı.....	ii
Öz.....	iii
Abstract.....	iv
Önsöz.....	vi
Özgeçmiş.....	vii
Tablolar Listesi	x
Şekiller Listesi	xiii
Kısaltmalar Listesi.....	xiv
1. Giriş	1
1.1. Problem.....	2
1.2. Amaç.....	3
1.3. Önem	3
1.4. Varsayımlar	4
1.5. Sınırlıklar.....	4
1.6. Tanımlar	5
2. Alanyazın	6
2.1. Kavramsal Çerçeve de Girişimcilik	6
2.2. Kadın Girişimciliğ in Önemi.....	9
2.3. Kadınların Girişimci Olma Nedenleri.....	12
2.4. Kadın Girişimcilerin Sorunları	13
2.5. Avrupa Birliği ve Girişimcilik	14
2.5.1. Avrupa Birliği ülkelerinde kadın girişimcilik.....	17
2.5.2. Gelişmekte olan AB-gelişen AB-Türkiye üçgeninde kadın ve erkek girişimciliğ in mukayesesi	24
2.5.3. AB’de kadın girişimciliğ inin desteklenmesi	32
2.6. Türkiye’de Kadın Girişimcilik	32
2.6.1. Türkiye’ de kadın girişimcilerin sorunları.....	35
2.7. Eskişehir İlinin Girişimcilik Altyapısı	36
2.7.1. Eskişehir ilinde girişimcilik ve kadın girişimcilik.....	36
2.8. Kadın Girişimciliğ i Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar.....	37
2.8.1. KOSGEB	38
2.8.1.1. Uygulamalı girişimcilik eğitimleri	38
2.8.1.2. Yeni girişimci desteğ i	40
2.8.1.3. Ar-Ge, inovasyon ve endüstriyel uygulama programı desteğ i	43
2.8.2. Türkiye Grameen mikrofinans programı	45
2.8.3. TOBB kadın girişimciler kurulu.....	46
2.8.4. İŞKUR	47
2.8.5. TÜBİTAK-TEYDEP	48
2.8.6. Kadın emeğ ini değ erlendirme vakfı (KEDV)	49
2.8.7. Kadın girişimcileri destekleme derneğ i (KAGİDER)	49
2.8.8. Kadın statüsü ve sorunları genel müdürlüğü(KSSGM)	50
2.8.9. Türkiye kalkınma vakfı (TKV)	50

3.	Yöntem	51
3.1.	Araştırma Modeli	51
3.2.	Evren ve Örneklem	51
3.3.	Veri Toplama Tekniği ve Aracı	52
3.4.	Veri Analizi	53
3.5.	Hipotez	54
4.	Bulgular ve Yorum	55
4.1.	Hipotez Bulguları ve Yorumları	55
4.1.1.	Ana hipotez ve alt hipotezler	55
4.2.	Temel Bulgular ve Yorumları	56
4.2.1.	Kadın girişimcilerin demografik ve sosyo-ekonomik yapıları.....	56
4.2.2.	Kadın girişimcilerin girişimcilik iklimindeki durumları	62
4.2.3.	Kadın girişimcilerin işletmelerinin durumları	68
4.2.4.	Kadın girişimcilerin girişimcilik sürecine ve girişimciliğe bakışları	81
4.2.5.	Kadın girişimcilerin finansmana, desteklere erişimi ve ilgili kurumlar	90
4.2.6.	Karşılaştırma tabloları ve yorumlar	96
5.	Sonuç, Tartışma ve Öneriler	108
	Ekler	111
	Kaynakça	119

Tablolar Listesi

Sayfa

Tablo 1. AB' de Girişimcilerin Toplam İstihdam İçerisindeki Payı	19
Tablo2. Avrupa Birliği İle İlgili Bazı Ülkelerdeki (15-64) Yaş Arası Kadın Nüfustaki istihdam Oranları (%).....	21
Tablo 3. Avrupa Birliği İle İlgili Bazı Ülkelerdeki (15-64) Yaş Arası Kadın Nüfusa İlişkin Veriler	22
Tablo 4. Avrupa Birliği ve İlgili Bazı Ülkelerde Farklı Parametrelere Göre Kadın ve Erkeklerin Girişimcilik Özelliklerinin Karşılaştırılması	24
Tablo 5. Çeşitli AB Ülkelerinde Farklı Parametrelere Göre Kadın ve Erkek Girişimcilerin Karşılaştırılması	26
Tablo 6. Zorunlu Girişimci ve Bilinçli Girişimci Kadın ve Erkeklerin AB ve İlgili Bazı Ülkelerdeki Oranları	29
Tablo 7. İşletmesinde Çalışanı Olmayan (Sadece Kendisi Çalışan) Girişimci Kadın ve Erkeklerin AB ve İlgili Bazı Ülkelerdeki Karşılaştırması	31
Tablo 8. KOSGEB Yeni Girişimci Desteği Unsurları, Oran ve Üst Limitleri	42
Tablo 9. KOSGEB Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriye Uygulama Destek Oranları .	44
Tablo 10. Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı	56
Tablo 11. Katılımcıların Medeni Durumları.....	57
Tablo 12. Katılımcıların Eğitim Durumları	58
Tablo 13. Katılımcıların Annelerinin Meslekleri.....	58
Tablo 14. Katılımcıların Babalarının Meslekleri.....	59
Tablo 15. Evli Olan Katılımcıların Eşlerinin Meslekleri	60
Tablo 16. Girişimin Temel Gelir Kaynağı Olma Durumu	60
Tablo 17. Girişimcinin Ek Gelirinin Olup Olmadığı.....	61
Tablo 18. Diğer Hane Halkının Aylık Ortalama Gelirleri	61
Tablo 19. Ailesinde Girişimci Olma Durumuna Göre Katılımcılar.....	62
Tablo 20. Ailesinde Girişimci Olanların Ailelerindeki İşletmelerle Sektör Benzerliği	63
Tablo 21. Katılımcıların Girişimci Olma Nedenleri	63
Tablo 22. Katılımcıların Ne Zamandan Beri Girişimci Oldukları.....	64
Tablo 23. Katılımcıların Daha Önce Herhangi Bir Yerde Çalışıp Çalışmadıkları	65

Tablo 24. Katılımcıların Daha Önce Kendi ya da Aile İşinde Çalışma Durumu....	65
Tablo 25. Katılımcılar' ın Daha Önce Dışarda Çalışma Durumları	66
Tablo 26. Kendisinin ya da Ailesinin İş Dışında Bir İşte Çalışılan Süre.....	66
Tablo 27. Katılımcıların Farklı İlde Yaşama Olasılıklarının Girişimciliğe Etkisi .	67
Tablo 28. Katılımcıların Girişimlerinin Yapıldığı Sektörler	68
Tablo 29. Katılımcıların İşletmelerinin Aylık Ortalama Ciroları.....	69
Tablo 30. Katılımcıların İşletmelerinin Aylık Ortalama Net Kar Durumları	70
Tablo 31. İş Yeri Kira Olan Katılımcılar	71
Tablo 32. Günde Ortalama Çalışma Saatleri.....	71
Tablo 33. Kurulan İşletmelerin Yasal Statüleri.....	72
Tablo 34. İşyerinizde Eleman İstihdam Etme Durumu	73
Tablo 35. İşletmede İstihdam Edilen Kişi Sayısı.....	73
Tablo 36. İşletmede Aileden Çalışan Olma Durumu	74
Tablo 37. Kurulan İşletmenin Bağlı Olduğu Meslek Kuruluşu	74
Tablo 38. Meslek Odası Dışında STK Üyeliği	75
Tablo 39. Girişimin Şimdiye Kadar Beklentileri Karşılama Durumu	76
Tablo 40. İşletmenin Geleceği.....	76
Tablo 41. Reklam ve Tanıtım Faaliyetleri ile İlgili Durum.....	77
Tablo 42. Teknolojiden İstifade Etme Durumu	78
Tablo 43. Girişimcinin Rakiplerine Karşı Avantajları	79
Tablo 44. Girişimcinin Rakiplerine Göre Dezavantajları.....	79
Tablo 45. Ürün ya da Hizmet Yeniliği Sunma Durumu.....	80
Tablo 46. Girişimin Zarar Etmesi Durumunda İzlenecek Yol	81
Tablo 47. Girişimden Önce KOSGEB Eğitimleri Dışında Bir Eğitim Alınıp Alınmadığı	82
Tablo 48. KOSGEB Dışında Girişimcilik Eğitimleri Alınan Yer.....	82
Tablo 49. Girişimcilik Eğitiminden Ne Kadar Süre Sonra Girişimin Kurulduğu .	83
Tablo 50. Girişim Öncesinde Yatırım Danışmanlığı Alınıp Alınmadığı.....	84
Tablo 51. Katılımcıların Girişimciliğe İten Temel Sebepler	84
Tablo 52. İşyeri Açma Sürecinde Çevresinden Manevi Destek Alan Katılımcılar .	85
Tablo 53. Katılımcıların Girişimcilik Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar	86
Tablo 54. Kadın Olmanın Girişimcilik Sürecindeki Olumsuzlukları.....	87

Tablo 55. Sorun Olduğu Düşünülen Temel Konular	87
Tablo 56. Katılımcıların Çocuklarının Girişimci Olmalarına Bakışları	88
Tablo 57. Girişimciliğin En Güzel Yanları.....	89
Tablo 58. Girişimciliğin Olumsuz Yanları	90
Tablo 59. Üyesi Olunan Meslek Odasından Destek Alınıp Alınmadığı.....	90
Tablo 60. Girişimcilerin Sermayelerinin Kaynağı.....	91
Tablo 61. Kadın Girişimcilik Açısından AB-Türkiye Kıyası.....	92
Tablo 62. Kadın Girişimciliğin Türkiye’ deki Durumu	93
Tablo 63. Devletin Kadın Girişimcilere Verdiği Destek Miktarı	93
Tablo 64. Girişimcilik Denilince Akla Gelen Kurum/Kuruluş.....	94
Tablo 65. KOSGEB’ ten Alınan Destekler	94
Tablo 66. KOSGEB’ ten Alınan Destek Miktarları.....	95
Tablo 67. KOSGEB Desteklerinin İhtiyacı Karşılama Durumu	97
Tablo 68. Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre İşletmelerinin Sektörleri.....	98
Tablo 69. Medeni Duruma Göre İş Kurma Nedenleri	100
Tablo70.Katılımcıların Eğitim Düzeyine Göre AB-Türkiye Kadın Girişimcilik Kıyaslaması	101
Tablo 71. Faaliyet Gösterilen Sektöre Göre Aylık Ortalama Net Kar Durumu... 	103
Tablo 72. Ailede Girişimci Olması Durumuna Göre İş Kurma Nedenleri.....	105
Tablo 73. Yaşa Göre Girişimci Olma Nedenleri	106
Tablo 74. Girişimin Geleceği ile Girişimcinin Çocuğu İçin Girişimcilik Hevesi ..	107

Şekiller Listesi

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. 2012 Yılında Bazı AB Ülkelerindeki Kadın ve Erkek Girişimcilere Ait Erken Dönem Aktivite Oranları (%).....	18
Şekil 2. Bölgelere Göre Kadın ve Erkek Toplam Girişimcilik Aktivitesinin Oranlarının Karşılaştırılması.	23
Şekil 3. Yaş Gruplarına Göre Türkiye’ de 2012 yılındaki Kadın Nüfus Oranı.	33

Kısaltmalar Listesi

- AB** : Avrupa Birliği
- Ar-Ge** : Araştırma-Geliştirme
- GEM** : Global Girişimcilik Monitörü
- İşKUR** : Türkiye İş Kurumu
- KAGİDER**: Kadın Girişimcileri Destekleme Derneği
- KEDV** : Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı
- KOBİ** : Kùçùk ve Orta Büyùklùkteki İşletmeler
- KOSGEB** :Kùçùk ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
- KSGM** : Kadın Statüsü Genel Müdürlùđü
- NUTS** : İstatistiki Bölge Sınıflandırması
- OECD** : İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
- SMS** : Cep telefonu kısa mesajı
- SPSS** : Sosyal Birimler için İstatistiksel Paket Programı
- STK** : Sivil Toplum Kuruluğu
- TEA** : Erken Dönem Girişimcilik Endeksi
- TEKMER** : Teknoloji Geliştirme Merkezi
- TEYDEP** : Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı
- TGMP** : Türkiye Grameen Mikrofinans Programı
- TİSVA** : Türkiye İsrافی Önleme Vakfı
- TKV** : Türkiye Kalkınma Vakfı
- TOBB** : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
- TÜBİTAK**: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu
- UNDP** : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
- URAK** : Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu

1. Giriş

Dünyayı küresel bir köy yeri haline getirmek suretiyle derinden etkileyen küreselleşme olgusu bilgi çağının en tanınır ifadesi haline gelmiştir. Günümüzde ülkelerin birbirleriyle olan ilişkileri her zamankinden daha kolay ve daha hızlı hale gelmiştir.

Günümüz küresel dünyasında; Immanuel Wallerstein¹'in çevre-yarıçevre-merkez olarak tarif ettiği dünya sistemlerindeki kalkınmış ülkelerin konumlandığı merkez ülkelerin en belirgin özellikleri girişimciliği önemsemeleri ve kadınların iş hayatında yer almalarını sağlamalarıdır.

Türkiye' nin en somut ve kangren olmuş sorunların birisi işsizliktir. Özellikle genç ve kadın işsizlik dikkate değer bir şekilde artmaktadır. Diğer bir sorun ise küreselleşmenin getirdiği internet gibi bir imkânı kullanarak sosyal adaletsizliğin ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğin farkına varan büyük bir kadın nüfusunun bulunmasıdır.

Çalışmada, Avrupa Birliğine yıllardır üye olmaya çalışan Türkiye' nin girişimcilik için en uygun illerinden birisi olan Eskişehir' deki kadın girişimcilerin durumuna değinilmiş olup, Avrupa Birliğine üye kalkınmış ve kalkınmakta olan yeni üyelerdeki kadın girişimcilerin durumu ile kıyas yapma imkânı sunulmuştur. Artık, toplumun en az yarısı olduğunun farkına varmaya başlayan Türk kadını, varlığını iyice hissettirmenin yolunun ekonomik bağımsızlıktan geçtiğini görmüştür. İşsizliğin en köklü çözüm olduğu Türkiye' de hayata atılmanın en kestirme yolunun girişimci olmaktan geçtiğini fark eden günümüz kadını, çoğu zaman yoğun rekabete açık sektörlerde, bilgi toplumun gerektirdiği donanımlardan uzak bir şekilde iki ucu keskin bıçak olan iş hayatına adım atmaktadır.

KOSGEB Eskişehir Hizmet Merkezi Müdürlüğü, girişimcilerin faydalanmakta oldukları iki destek programından birisi olan Ar-Ge, inovasyon ve Endüstriyel Uygulama Programından faydalananların tamamına yakınının erkek olduğunu bildirmiştir.

Bu nedenle yapılan çalışma inovasyon ve Ar-Ge amacı taşımadan KOSGEB'in diğer girişimcilik desteği olan Yeni Girişimci Desteği ile kadın girişimcilerce kurulan işletmeler üzerinde yapılmıştır. Bu amaçla yapılan çalışmanın birinci bölümünde; problem, amaç, varsayım ve sınırlılıklar ele alınmıştır.

¹Sosyolog. 28 Eylül 1930'da ABD'de doğmuştur. Tarihsel sosyoloji alanında bilim adamı ve dünya sistemler analistidir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; girişim, girişimci, kadın girişimci ve girişimcilik kavramlarına yer verilmiştir. Girişimcilik ile ilgili yapılan bu genel incelemeden sonra Avrupa Birliği'ndeki kadın girişimcilik durumu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca Türkiye'deki kadın girişimcilik ve Eskişehir ilinin girişimcilik alt yapısı ile girişimcilik ve kadın girişimcilikteki durumu ele alınmıştır.

Ayrıca, kadın girişimciliği destekleyen belli başlı kurum ve kuruluşların desteklerine yer verilmiştir. Buna ilaveten girişimciliğin dünyada ve Türkiye'de tarihsel gelişimi incelenmiştir. Yine bu bölümde Türkiye'de girişimciliği teşvik eden ulusal düzeydeki kuruluşlar kısaca tanıtılmıştır.

Üçüncü bölümde bu çalışmanın bel kemiği olan araştırmanın yöntemi, modeli, evreni, örnekleme açıklanmıştır. Ayrıca, veri toplama tekniği ve aracı hakkında bilgi verilmiş olup; veri analizinin nasıl yapıldığı ile ilgili bilgiler de sunulmuştur.

Dördüncü bölümde ise; Eskişehir ilinde KOSGEB girişimcilik desteği ile işlerini kuran 102 kadın girişimci ile anket yöntemi kullanılarak yapılan araştırma ve sonuçlarının analizine yer verilmiştir.

Beşinci ve son bölümde ise sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

1.1 Problem

Radikal feminist yaklaşımların tetiklediği ve liberal yaklaşımların çözüm için ciddi çaba sarf ettiği ataerkil Türk toplumu anlayışındaki esneme; işsiz kocasının bıraktığı ekonomik boşluğu doldurmak zorunda olan ya da çocuğunu okutmaya eşinin tek maaşının yetmemesi sebebiyle evinin kapısından iş hayatına atılmayı düşünen kadın profilini doğurmuştur.

Üniversiteyi bitirdikten sonra önceliği olan devlet kapısında iş bulamayan gençler, evlendiğinde ekonomik özgürlüğü önceleyen genç kızlar girişimciliğin manyetik alanına mecburen da olsa çekilmektedirler.

Bu bağlamda ülkemizdeki girişimcilik iklimini “mıknatıs etkisi” olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Memur olmak için sınav kazanmak gibi gerekli şartları sağlayamayan, özel sektörde çok düşük ücret karşılığında sömürüldüğünü düşünen kişiler bir anda kendi işini kurma alternatifsizliği ile “mecburi girişimci” adayı olmaktadır.

Çalışmanın konusu kadın girişimciler olduğuna göre, bakış açısının biraz daha kadın girişimcilik sorunsalına çevrilmesinde fayda görülmektedir.

2014 yılı TÜİK verilerine göre Eskişehir ilinin toplam nüfusu 812,320 dir. Bu nüfusun yaklaşık yarısı olan 407,067 si kadınlardan oluşmaktadır. 2013 yılı TÜİK verilerine göre ise Eskişehir’ de işgücüne katılım oranı % 49,9 istihdam oranı % 42,9 ve işsizlik oranı ise % 8,5’tur. Aynı çalışmaya göre; 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus içerisinde işgücüne katılma oranı % 47,5 olurken, bu oran erkeklerde % 69,2 kadınlarda ise % 25,9 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye bu verilere göre, AB üyesi ve aday ülkeler arasında kadınların işgücüne katılma oranının en düşük olduğu ülkedir. Türkiye genelinde girişimci kadın oranı % 9,9 dur.

Ülkemizdeki kadın girişimci profilinin nasıl olduğu, kadınların neden girişimciliğe adım attıkları, annelik ve ev kadınlığı misyonundan sıyrılmadan iş hayatında girişimci olarak başarılı olmanın mümkün olup olmadığı, Avrupa Birliğindeki gibi kalkınmışlıkla girişimciliğin paralellik arz edip etmediği, hangi sektörlerde kadın girişimcilerin yoğunlaştığı gibi konular bu çalışmanın belli başlı problemleridir.

1.2 Amaç

Öncelikle Türkiye’deki ve Avrupa Birliği ülkelerindeki kadın girişimcilik profilinin araştırılarak, Türkiye’ nin de üyesi olmaya çalıştığı AB deki kadın girişimcilik iklimini tanımak çalışmanın tali amaçlarından birisidir. Çalışmanın temel amacı ise, bir takım parametrelere dayanılarak çeşitli açılardan Türkiye’ deki girişimcilik iklimine en uygun illerden birisi sayabileceğimiz Eskişehir’deki kadın girişimcilerin durumunu irdelemektir. Bu kadın girişimcilerin ortak özelliği KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerine katıldıktan sonra kendilerini kuran nispeten “eğitim eleğinden geçmiş” bir kadın profili olmasıdır.

Çalışmanın temel amacı ise; bu girişimcilerle yapılan anket çalışmalarının yorumlanması olacaktır. Bu yorumlardan yola çıkılarak Türkiye’ nin çeşitli açılardan girişimciliğe uygun bir ilindeki kadın girişimcilerin durumunu analiz ederek AB ülkeleri ile daha iyi karşılaştırma yapılabilecektir.

1.3 Önem

Girişimcilik bilgi çağının anahtar kelimesidir. Gerek yeni buluşlar yapan, yenilikler tasarlayan ve piyasadaki fırsatları gören insanlar olsun ve gerekse çeşitli nedenlerle kamuda veya piyasada istihdam edilme olanağı bulamayan insanlar olsun girişimcilik her zaman bir çözüm kapısı olmuştur. Girişimcilik konusuna artan ilgi, konunun farklı bakış açılarıyla ve farklı akademik disiplinlerce ele alınmasına sebep

olmuştur. Konunun sosyal bilimlerce sık olarak ele alınmasına karşın, özellikle kadın girişimcilik konusu toplumların sosyolojik ve iktisadi gelişimleri açısından hala bakir bir alan olarak görülebilir.

Çalışma yaşamındaki kadın, pek çok araştırmamanın konusu olmasına rağmen girişimci kadın konusu büyük ölçüde ihmal edilmiştir. Avrupa Birliği' ne üye olmaya çalışan Türkiye'deki kadın girişimcilik konusu modernleşme ve kalkınma konularında önemli kilometre taşı olması nedeniyle ayrıca önem taşımaktadır.

Ülkelerin sosyal ve iktisadi gelişmişliğinde kilit rol oynayan girişimcilik ve bunun alt bileşeni olan kadın girişimcilik kavramı her geçen gün önemi daha fazla anlaşılan; hem güncel hem akademik alanda sıklıkla tartışılan bir kavramdır.

Artık üniversitelerin birçok bölümünde Girişimcilik seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Üniversiteler arasında her yıl "Girişimcilik ve Yenilikçilik Endeksi Sıralaması" yapılmaktadır. Bu sıralamada üniversitelerin kadın girişimcilikle ilgili çalışmaları da puanlanmaktadır.

Bu derece ilgi gören bir konu olarak kadın girişimciliğinin incelenecek olması ve ilgili alana yeni kazanımlar sağlayacak olması araştırmamanın güçlü yanlarından biridir.

1.4 Varsayımlar

Bu araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik ve geçerlilik testleri, gerek uluslararası, gerekse ulusal birçok araştırmacı tarafından yıllardır yapılmış ve denenmiş olmasına karşın, soruların tercümesinden kaynaklanabilecek algılama ayrılıkları ile uygulamanın yapıldığı ülkeler arasındaki kültür farklılıklar nedeniyle güvenilirlik ve geçerlilik testlerinin yapılması, geçerliliğin sağlandıktan sonra araştırmamanın uygulanması düşünülmüştür. Bu suretle, araştırmada uygulanan anketin ve alınan cevapların var olan durumu yansıtacağı varsayılmaktadır.

1.5 Sınırlıklar

Bu araştırma, yalnızca KOSGEB Yeni Girişimci Desteği alarak kendi işlerini kurmuş girişimci kadınlarla sınırlıdır. Yani, diğer kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenmiş ya da herhangi bir destek almadan kendi imkânları ile işini kurmuş kadın girişimciler bu çalışmada dikkate alınmamıştır. KOSGEB Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Programından faydalanan kadın girişimciler de bu çalışmaya dahil edilmemiştir.

Çalışmanın sadece Eskişehir ili ile sınırlı olması, konusu itibarı ile sadece kadınların ele alınması ve kadınlardan da sadece girişimci olanların çalışılması araştırmanın diğer sınırlı yönleri olarak görülebilir.

1.6 Tanımlar

Girişimcilik: Emek, sermaye ve doğayı bir araya getirerek üretim sürecinin tasarlanması, örgütlenmesi ve onun tüm riskinin üstlenilmesidir.

Girişimci: Belirsizlik karşısında risk alan, kapital sağlayan, buluşçu, karar verici, endüstri lideri, yönetici, şirket sahibi, üretimde çalışan, taşeron, arabulucu, kaynakları alternatif kullanımlara dağıtan kişidir.

Kadın Girişimci: Evinde veya ev dışı bir mekânda, kendi adına kurduğu bir işyeri olan, bu işyerinde tek başına veya istihdam ettiği diğer kişilerle çalışan veya işin sahibi sıfatıyla ortaklık kuran, herhangi bir mal veya servisin üretilmesiyle ilgili faaliyetleri yürüten, işyerinin işletilmesi, kapatılması veya işin geliştirilmesi konusunda kendisi karar veren, işinden elde ettiği kazancın yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan kadındır (Ecevit, 1993: 20).

KOBİ: Küçük ve orta büyüklükte işletme demektir. İkiyüzelli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri kırk milyon Türk Lirasını aşmayan ve bu Yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimleri veya girişimleri ifade eder².

Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal cinsiyet terimi ise, kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir.

GEM: Küresel Girişimcilik Monitörü Araştırma Programı, London Business School ve Babson College tarafından 1999 yılında başlatılan bir inisiyatif olup, katılımcı ülkelerde girişimcilik düzeyinin belirlenmesine yönelik araştırmalar yapmakta ve girişimcilik faaliyeti ile ülkelerin kalkınmışlık düzeyi arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. 1999 yılında 10 olan katılımcı ülke sayısı 2012 yılında 69'a yükselmiştir. Türkiye 2006 yılından bu yana araştırmaya katılmakta olup, çalışmalar 2010 yılından bu yana KOSGEB liderliğinde yürütülmektedir.

²www.kosgeb.gov.tr (Erişim Tarihi: 01.11.2014)

2. Alanyazın

2.1 Kavramsal Çerçeve ve Girişimcilik

Girişimci kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğünde, ‘ticaret, endüstri vb. alanlarda sermaye koyarak girişimde bulunan kimse, müteşebbis anlamlarına gelmektedir.

Girişimci; ilk kez 18. Yüzyılın başında Fransız ekonomist Richard Cantillon tarafından ‘henüz belirginleşmemiş bir bedelle satılmak üzere üretim girdilerini ve hizmetlerini bugünden satın alan ve üreten kişi’ olarak tanımlanmıştır (Çelik ve Demirci, 1998).

18. yüzyıldan bu yana birçok ekonomist tarafından girişimcinin çok farklı tanımları yapılmıştır. 20. yüzyıl da ise Schumpeter tarafından girişimcinin modern bir tanımı yapılmıştır. Yapılan bu tanımda girişimcinin yenilikçi ve dinamik olma özelliğini ekonomik kalkınmada, insan kaynaklarının temel yapı taşlarından birisi olarak ilk kez vurgulayarak ve gündeme getiren Schumpeter’dir. Girişimcilik ile ilgili çalışmalara en çok katkısı bulunan kişilerden biri olan ve teknoloji ile girişim kavramını bütünleştiren Schumpeter; girişimciyi diğerlerinden ayıran en önemli özelliğin yenilikçilik kavramı olduğunu belirtmiş ve girişimciyi, toplumda değişimi yaratacak kişi ve kurumlar olarak tanımlamıştır (Gürol ve Bal, 2009).

OECD’nin 2006 yılında başlattığı, resmi istatistik kaynaklarından alınan girişimcilik verilerini derleme niteliğindeki uluslararası bir çalışma olan Girişimcilik Göstergeleri Programı (Global Entrepreneurship Monitor) çerçevesinde girişimciyi aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

Girişimci, yeni ürün, süreç veya pazarları tespit edip bunları kullanmak vasıtasıyla yeni bir ekonomik faaliyet başlatarak veya var olan bir ekonomik faaliyeti büyüterek değer yaratan kişi (iş sahibi)dir. Bu tanıma göre girişimci sadece eylemleriyle değil, eylemlerinin sonuçlarına göre değerlendirilmektedir. Girişimci zaman, fikir ve diğer kaynaklarını kullanarak yatırım yapar ve risk ve belirsizlik içeren bir faaliyet başlatır. Bu faaliyetin gerçekleştirilmesiyle “yeni”, yani öncekilerin yok olmasına yol açacak sonuçlar ortaya çıkmalı ve ekonomik ve/veya sosyal bir değer oluşmalıdır.³

³ <http://www.gemconsortium.org/docs/2645/gem-2012-global> (Erişim Tarihi: 24.02.2015)

İçinde bulunduğumuz küresel ekonomik yapı, girişimciliğin önemsenmesini gerektirmektedir. Ayrıca, girişimcilik, değişen ekonomik yapıyla ivme kazanmanın ötesinde, ortaya çıkardığı dinamikler sayesinde de, bu değişimi desteklemektedir. Bu bağlamda, geçtiğimiz yüzyılda, devasa işletmelerin küçülmeye ve yeniden yapılanmaya mecbur kalmalarının yanında; ağır sanayiye ve büyük işletmelere dayalı Orta ve Doğu Avrupa ekonomilerinin de iflasına tanık olunmuştur. Geçiş dönemini yaşamış veya yaşamakta olan bu ülkelerde, çoğunlukla karşılaşılan özelliklerin başında, bireysel girişimlerin eksikliği ve etkisizliği gelmektedir. Devletlerin ekonomik faaliyetlerden elini çektiği ve girişimcilerin bu boşluğu doldurmalarının beklendiği bu yeni dönemde, yenilikçi girişimcilere duyulan ihtiyaç büyük ölçüde artmıştır. Girişimciliğin önem kazanması sadece bireysel karar alıcıların kariyer planlamaları açısından değil, aynı zamanda ekonomik gelişmeden sorumlu olan ve politika belirleme yetkisine sahip olan karar alıcılar için de geçerlidir. Girişimcilik, ekonomik gelişme ve kalkınmayı etkileyebilme gücüyle değerlendirildiğinde, çok etkin bir araçtır. Artık küçük ve orta ölçekli işletmelerle vücut bulan girişimciliğe istihdam, sosyal ve ekonomik istikrardan çok daha öte anlamlar yüklenmektedir. Bu işlevlerin yerine getirilmesi de, en nihayetinde, yenilikçilik ve rekabet gücü kavramlarıyla doğrudan ilgilidir.⁴

İş ve siyaset dünyasında gerek Türkiye’de gerekse dünyada erkeklerin egemen olduğu bilinen bir gerçekliktir. Bunun en önemli nedeninin ise ‘erkeğin başarılı olmaya odaklanması ve buna göre programlanması’ şeklindeki görüşler hâkimdir.

Fakat bu durumun gün geçtikçe değişim gösterdiği ve kadınların da yeni fikirlere açık ve kendi birikim ve yeteneklerini maddi kazanca dönüştürmeye eğilimli oldukları profesyonel kadın çalışanlar arasında kabul edilen bir görüş haline dönüşmüştür.

Ekonomik ihtiyaçlar kadın girişimcilerin kararlarında etkili olurken, kendi işyerine sahip olma güdüsü ve çeşitli nedenlerden dolayı ücret ve maaş karşılığı çalışmak istememe, kadın girişimcileri harekete geçiren önemli faktörler arasında sayılabilir.

⁴<http://kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=23> (Erişim Tarihi: 24.02.2015)

Kadınların girişimciliği Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) üyesi ülkelerde ve Dünyanın her yerinde gelişmektedir. Bazı ülkelerde kadınlara ait işletmelerin gerek sayısı gerekse cirosu çok süratli bir şekilde artmaktadır. Pek çok OECD üyesi ve üye olmayan ülkelerde/ekonomilerde ortalamanın üzerinde başlangıç oranları ile Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeleri (KOBİ) olan kadınların payı artmaktadır.⁵

Girişimcilik kadına; diğer işlere kıyasla daha fazla özerklik, bağımsızlık ve geleceğe yönelik hedeflerine ulaşabilme imkânlarını sunmaktadır.

Girişimcilik denilince akla ilk gelen düşünürlerden olan Joseph A. Schumpeter⁶ e göre endüstriyel toplumun gelişme sorununun çözümü girişimcilikten geçmektedir. Girişimcilerin dinamizmi, yeniliğe açık olmaları ve yeniliğe öncülük etmeleri nedenleriyle önemsenmelidir.

Geri kalmış tarım ve hayvancılıkla uğraşan toplumlarda kadın girişimci yok denecek kadar azdır. Avrupa gibi gelişmiş toplumların çoğundaki kadınlar ise girişimci olmaktan ziyade maaşlı bir işte çalışmayı yeğlemektedirler. Bu kadınların eğitilmiş olması dikkate değerdir. Girişimciliğin en fazla önemsendiği toplumlar ise kalkınmanın eşiğindeki gelişmekte olan toplumlardır.

Bilinen en eski girişimcilerden olan Marco Polo⁷, gezgin olarak gittiği ülkelerdeki sermaye sahiplerine yanında getirdiği malları satardı. Bunu bir sözleşmeye bağlardı. Ticaret sonunda, karın %75'ini sermaye sahibine, %25'ini de kendine ayırırdı. 18. yüzyıldan itibaren feodal sistemin ortadan kalkması Avrupa'da girişimciliğin önünü açmıştır.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte girişimcilik daha büyük bir önem kazanmıştır. Fordist üretim tarzında tek-düze yoğun üretim faaliyetinden post-fordist üretim tarzına geçişte girişimcilik nosyonu da evrilmiştir.

Günümüz bilgi toplumun gerektirdiği şekilde girişimcilik her zamankinden daha dinamik, rekabetçi ve inovatif bir kısıya bürünmüştür. Küçülerek, sosyolog Marshall McLuhan ifadesiyle küresel köy haline gelmiş olan dünyada internet gibi bir araç sayesinde sır diye bir kavram kalmamaktadır.

⁵http://www.coe.int/en/web/portal/pressroom/-/asset_publisher/WppeOHIwhq4u/content/egalite-hommes-femmes-rapport-annuel,2013 (Erişim Tarihi: 24.02.2015)

⁶(d. 8 Şubat 1883 - ö. 8 Ocak 1950), Avusturyalı iktisatçı ve siyaset bilimcidir. Çalışmaları ile siyasi iktisada önemli katkılarda bulunmuştur.

⁷(d. 15 Eylül 1254 - ö. 1324), İtalyan gezgin. Ünlü kaşif ve tüccar.

Bu durum, yoğun rekabet ortamında girişimcilerin mutlaka bir yenilik ile rekabete katılmalarının önemini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, neredeyse tüm dünyada erkekler girişimcilik yönleri ile kadınlardan oldukça öndedir. Bu durum toplumların iktisadi yapılarıyla ilgili olduğu kadar sosyal yapıları ile de ilgilidir.

Girişimci;

- Pazardaki fırsatları görür
- Bu fırsatları ve ihtiyaçları iş fikrine dönüştürür
- Kaynakları bir araya getirir
- Risk üstlenir
- Finansmanı, üretim süreçlerini ve insan kaynaklarını yönetir
- Sürekli yeniye doğru değişme çabasını sürdürür

Bilgi toplumunun getirileri ışığında; yalnızlaşan ve farkındalığı artan kadın, ekonomik olarak bağımsızlığını elde etmeyi düşünmekte ve bunun en kestirme yolunun da girişimcilikten geçtiğini düşünmektedir. Türkiye başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde bu durum daha fazla göze çarpmaktadır. Günümüzde girişimciliğin en temel sloganı “yenilmeyin, yenilenin” sloganı kısa fakat öz olarak çok şey anlatmaktadır.

2.2 Kadın Girişimciliğin Önemi

Kadınlardaki girişimcilik profili hem erkeklere göre hem de kadınların kendi içinde ciddi farklılıklar göstermektedir. Girişimcinin ruhsal, kültürel ve sosyal özellikleri, hangi alanlarda girişimde bulunabileceğini, hangi alanlardan uzak durması gerektiğini belirler. Bu durum kadın girişimciler için özellikle irdelenmesi gerekli noktadır.

İş ve siyaset dünyasında gerek Türkiye’de gerekse dünyada erkeklerin egemen olduğu bilinen bir gerçekliktir. Bunun en önemli nedeninin ise ‘erkeğin başarılı olmaya odaklanması ve buna göre programlanması’ şeklindeki görüşler hâkimdir. Fakat bu durumun gün geçtikçe değişim gösterdiği ve kadınların da yeni fikirlere açık ve kendi birikim ve yeteneklerini maddi kazanca dönüştürmeye eğilimli oldukları profesyonel kadın çalışanlar arasında kabul edilen bir görüş haline dönüşmüştür.

Ekonomik ihtiyaçlar kadın girişimcilerin kararlarında etkili olurken, kendi işyerine sahip olma güdüsü ve çeşitli nedenlerden dolayı ücret ve maaş karşılığı çalışmak istememe, kadın girişimcileri harekete geçiren önemli faktörler arasında sayılabilir. Kadınların girişimciliği Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)

üyesi ülkelerde ve dünyanın her yerinde gelişmektedir. Bazı ülkelerde kadınlara ait işletmelerin gerek sayısı gerekse cirosu çok süratli bir şekilde artmaktadır. Pek çok OECD üyesi ve üye olmayan ülkelerde/ekonomilerde ortalamanın üzerinde başlangıç oranları ile Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeleri (KOBİ) olan kadınların payı artmaktadır.⁸

Kadınların firma kurması ve geliştirmesi önündeki engellerin kaldırılması ve kadın işletme sahipleri için eşit bir oyun alanı yaratılması güçlü bir girişimcilik sektörü açısından hayati önem taşımaktadır ve ulusal büyüme stratejilerinde de büyük bir rol oynamaktadır. Kadın işletme sahipleri girişimcilik faaliyetlerinde yeni alanlar yaratmakta ve yeni bilgiye dayalı ekonominin önemli oyuncularını olma potansiyelini taşımaktadırlar. Bununla beraber küçük işletmelerin gerek yerel gerekse küresel seviyede iş yapma şekillerinde meydana gelen köklü değişikliklere adapte olmaları gereklidir. Dünyada da kadın girişimciliğinin oldukça önem kazandığı içinde bulunduğumuz zaman diliminde, işletmelerin sanayi toplumuna özgü ast-üst ilişkisiyle değil, sevgiye dayalı yatay ilişkilerle yönetilmesinde kadınların payı ve başarısının büyük olduğu görülmektedir.⁹

Çeşitli araştırmacılar tarafından ampirik çalışmalarda, girişimcilerin birçok ortak karakter özellikleri taşıdıkları ve bu özelliklerin onları kendi işlerini kurma konusunda harekete geçirdiğini ortaya çıkmıştır. Bunlar; başarıya ihtiyacı, risk alabilme eğilimi ve bağımsız olma arzusudur. Bu özelliklerin yanı sıra araştırmacılar bir girişimcinin başarılı olabilmesi için hangi özelliklere sahip olmaları gerektiğini sıralamaya çalışmışlardır. Bunlar arasında; doğru karar alabilme, geleceği planlayabilme, zamanı iyi değerlendirebilme özellikleri gelmektedir. Kadınlara ait işletmeler; kadın girişimcilerin kişisel özellikleriyle paralellik gösteren niteliklere sahip olmaktadır (Turner, 1993).

Son yıllarda ülkemizde ve dünyada özellikle 1970'lerden sonra büyük bir atılım içinde oldukları gözlemlenen kadınlar, çalışma hayatındaki ağırlıklarını gittikçe artan bir oranda hissettirmektedirler.

⁸http://www.coe.int/en/web/portal/pressroom/-/asset_publisher/ (Erişim Tarihi: 19.12.2014)

⁹<http://www.un.org/en/employment/> (Erişim Tarihi: 02.01.2015)

Kadınların sahip oldukları yetenek ve becerileri kullanabilme, bağımsız olma, esnek çalışma saatleri ile 1970 ve 1980'lerde birçok engelle karşılaşmış olmaları gibi nedenlerle, ücret ve maaşla çalışmak yerine büyük ölçüde kişisel birikimlerini kullanarak kendi işini kurmayı tercih etmektedirler. Kadınların iş hayatında deneyim kazanma, yüksek mevkilere gelebileceklerini kanıtlama çabaları 1980'li yıllara rastlamakta olup, geçtiğimiz yüzyılın sonlarından itibaren de kadınları daha yüksek konumlarda ve erkek egemenliğindeki sektörlerde başarıyı vaat eden pozisyonlarda görmek mümkün olmuştur (Liman, 1993: 14).

Kendisinden başkasını geçindirme sorumluluğu olmayan, genç ve iyi eğitilmiş bir kadın girişimciyle, ailesine bakmak zorunda olan, orta yaşlı ve düşük eğitimli olan bir kadın girişimcinin girişimcilik vizyonu, cesareti ve beklentileri tamamen farklı olabilecektir.

Literatürde kadın girişimcilikle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında tanımlarda şu ortak noktalar dikkat çekmektedir (Ecevit, 1993; Tekin, 2005: 15).

1. Ev dışı bir mekânda, kendi adına kurduğu bir işletmesi olan,
2. Bu işletmede tek başına veya çalıştırdığı diğer kişilerle birlikte çalışan veya iş yeri sahibi olması sıfatıyla ortaklık kuran,
3. İş ile ilgili olarak çeşitli kamu ve özel kuruluşlarla temasa geçen,
4. İşletmenin geleceği ile ilgili planlar yapan,
5. İşletmeden elde ettiği kazancı, yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan,
6. İşletmesi adına tüm riskleri üstlenen kadındır.

Günümüzde kadınlar güçlerini; ekonomi, sanat, bilim, siyaset, sosyal yaşam, basın, yerel yönetimler, hukuk, çeşitli dernek ve vakıflar gibi çok farklı alanlarda göstermekte, bu alanlarda önemli bir çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Bunun yanında pek çok profesyonel iş kolunda kadın sayısında görülen artış ciddi boyutlara varmış durumdadır. İş hayatında karar mekanizmalarının en tepe noktalarında yer almayı başarmış ve yer aldıkları noktalarda kendi güç ve iletişim ağlarını yaratmayı başaramış kadınlar, girişimci olarak da yaptıkları başarılı çalışmalarla kendilerini ispatlamışlardır (Cem ve Ünal, 2006).

Başarısız kadın girişimcilerin önemli bir kısmının kendi profiline uymayan işlere kalkışarak, girişimciliği destekleyen kurumlardan destek almadan girişimciliğe adım

attıkları görülmektedir. Bu tespit KOSGEB desteği alarak işini kurmuş ve bir zaman sonra işini tasfiye etmek durumunda kalmış kadınlar üzerinde KOSGEB uzmanlarının gözlemlendiği belirtilmiştir. Girişimciler, içinde yaşadıkları sosyo-ekonomik ortamın ürünüdürler. Dolayısıyla, girişimciliği etkileyen pek çok faktörden söz edilebilir.

Bunlardan bir kısmı girişimciye bağlı olabildiği gibi, bir kısmı da çevreyle ilgilidir. Bu alanda yapılan çalışmalara bakıldığında, genel anlamda girişimciliği ve dolayısıyla da girişimci olmada kadınları etkilediği kabul edilen faktörlerin ayrı bir araştırma sorusu olarak ele alındığı görülmektedir (İraz, 2005; Karateke, 2005).

2.3 Kadınların Girişimci Olma Nedenleri

Kadınların girişimci olma nedenleri ülkelere ve kültüre bağlı olarak farklılık göstermektedir. Örneğin, ABD’de kadın girişimcilerin iş kurma nedenleri arasında; bağımsızlık isteği, kararları kontrol edebilme isteği gibi nedenler ön sırada yer almaktadır. Türkiye’de ise girişimcilik, kadınların aile ihtiyaçlarını karşılama, sosyal ilişkilere girme, kendini gerçekleştirme istekleri, kişisel özgürlükler, ücretli ve mesai gerektiren işlere eşinin izin vermemesi ve ücretli bir işte çalışmak isteyip bu tür bir iş bulunamamaları nedeniyle başvurdukları bir seçenek olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında gerek dünyada gerekse Türkiye’de cam tavan sendromuna uğrayan kadınların da kendi işini açmaya karar verdikleri görülmektedir (Aslan ve Atabey, 2009; Erdoğan, 2008).

Kadınları girişimci olmaya yönlendiren başlıca faktörleri şunlardır:

- Kadınların kendi kendine yetebilme isteği,
- Bir iş fikrini veya hayallerini gerçekleştirme amacı,
- Kadınların başarıya ihtiyacı ve güdüsü,
- Kadınların bağımsız çalışma arzuları,
- Kadınların aileden miras veya bir başka şekilde intikal eden bir iş yeri veya işletmesinin olması,
- Kadınların bir meslek bilgisi veya diplomaya sahip olarak kendilerine ait iş yerinde veya işletmede bağımsız çalışmak istemeleri,
- Ailede sadece bir kişinin çalışması sonucu; tek gelirle geçinmenin zorluğu,
- Kadınlar için ücretli istihdam imkânlarının az olması veya çalışma için başka seçenek yokluğu,

- Kişisel önyargı, yanlış tutum ve davranışlar nedeniyle bazı iş kollarında erkeklere istihdam da öncelik verilmesi,
- Geleneksel ev içi sorumluluklarının fazla olması ve çocuk bakım evlerinin yetersizliği gibi nedenlerin kadınları evde yapılan girişimciliğe (tekstil, el sanatları, halı vb.) yönlendirmesi,
- Esnek çalışma saatlerinin olması,
- Aileye ek gelir sağlamak, daha iyi yaşam sürdürme ve yüksek sosyal statü isteği vb. diğer nedenler (Tekin, 2005).

2.4 Kadın Girişimcilerin Sorunları

Kadınların girişimciliğe yönelme konusunda bazı engel ve sorunlarla karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir. Bu engeller, kadınların toplumsal kimlik ve yükümlülüklerinden kaynaklanabildiği gibi, bilgi-beceri eksikliğinden, yasal düzenlemelerden ya da kurumsallaşmış geleneksel uygulama biçimlerden de kaynaklanmış olabilir. Bu nedenle, oldukça katı sayılabilecek engeller karşısında, belirli düzeylerde risk faktörü taşıyan piyasaya yönelmek, kadınlar için daha da riskli olmaktadır (Ertürk, 1993).

1980'li yıllardan itibaren kadın girişimcileri inceleme konusu yapan araştırmaların sonuçlarına göre, gelişmiş ve gelişmekte olan çoğu ülkede kadınlar, genel olarak girişimcilerin karşılaştıkları sorunların yanı sıra, kadın olmaları nedeniyle erkeklerden farklı olarak bir takım problemler yaşamaktadırlar. Girişimci kadınların cinsiyetleri nedeniyle karşılaştıkları bazı engeller şöyle sıralanabilir;

- Toplumsal ilişkiler yönünden,
- Kaynak temini yönünden,
- Aynı zamanda ev işlerini de yürütme sorumluluğu taşımaları yönünden,
- Kültürel ve geleneksel dirençlerle karşılaşmaları yönünden (Ertürk, 1993).

Kadınlar, erkeklerden daha fazla toplumsal kısıtlamaya maruz kaldıkları için kamu ve özel hizmetlere, gelir potansiyeline sahip ürünleri pazarlama imkânlarına, teknolojik yeniliklere, kredi kaynakları bilgisine, kısaca ifade etmek gerekirse bir işletmeyi kurmak ve işletmek için gerekli tüm donanıma ulaşmada erkeklere oranla daha fazla zorluk çekmektedirler.¹⁰

¹⁰<http://www.kadininstatusu.gov.tr/faaliyetler/iste-esitlik-platformu> (Erişim Tarihi: 25.02.2015)

Kadınların girişimci ya da iş sahibi olmalarını engelleyen sorunlar mikro sorunlar ve makro sorunlar olarak sınıflandırılabilir. (İlter, 2010).

Tecrübesizlik, bilgisizlik, yalnız kalma, sosyal bilgi ağına dahi olamama, müşteri ile gerekli iletişimi kuramama, aile tepkileri iş yükü fazlalığı, müşteri ve meslektaşların algılarındaki olumsuz tutumlar mikro boyuttaki sorunları oluşturmaktadır.

Toplumun kadın girişimcilere bakış açısı ve onları algılamaları, kadınların toplumdaki konumunu etkilemektedir. Ayrıca girişimcilerin işletmelerinin performansını yüksek tutabilmek için müşterileri ve çalışanları ile iyi bir etkileşim içinde olmaları gerekmektedir. Kadın girişimciler cinsiyetleri nedeniyle bu konuda zorlanmaktadır. Erkeklerin girişimcilik alt yapılarının ve geçmiş tecrübelerinin kadınlardan daha fazla olması da bu konuda sorun oluşturmaktadır (Kutunis, 2003).

Eğitim, sermaye ve mal temini, işyeri bulma, donanım, araç-gereç temini, resmi kuruluşlarla irtibat, kalifiye personel, piyasadaki dalgalanmalar, ödemeler, diğer girişimci kadınlarla örgütlenememe gibi hususlar makro sorunları oluşturmaktadır. Makro sorunlar daha çok devlet, yasalar ve sektörel durumla ilgili olan sorunları ifade etmektedir. (İlter, 2010).

2.5 Avrupa Birliği ve Girişimcilik

Avrupa Küçük İşletmeler Yasası (Small Business Act For Europe) AB tarafından 25 Haziran 2008’de kabul edilen AB Küçük İşletmeler Yasası, girişimcilerin ve küçük işletmelerin gelişimi için gerekli politika çerçevesinin yer aldığı çok önemli bir belgedir. Belgede, 10 adet ilke tanımlanmaktadır:

- I. Girişimcilerin ve aile işletmelerinin zenginleşeceği ve ödüllendirileceği bir iş ortamı yaratmak,
- II. İflas tehdidiyle karşılaşan dürüst girişimcilere ikinci bir şans tanınması,
- III. “Önce küçük olanı düşün” ilkesine uygun kurallar geliştirilmesi,
- IV. Kamu idaresinin KOBİ ihtiyaçlarına karşılık verir hale getirilmesi,
- V. Kamu politika araçlarının KOBİ ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi, KOBİ’lerin kamu alımlarında yer almalarının kolaylaştırılması ve devlet yardımı imkânlarının KOBİ’ler için daha verimli (iyi) kullanılması,
- VI. KOBİ’lerin finansmana erişimlerinin kolaylaştırılması ve ticari ödeme işlemlerinin zamanında yapılmasını destekleyici bir yasal mevzuat ve iş ortamının geliştirilmesi,

- VII. KOBİ'lerin Tek Pazar'ın imkânlarından daha fazla yararlanmasının sağlanması,
VIII. KOBİ'lerin yeteneklerinin ve her türlü yenilik faaliyetinin yükseltilmesinin sağlanması,
IX. KOBİ'lerin çevre ile ilgili zorlukları fırsata dönüştürmesine imkân verilmesi,
X. KOBİ'lerin büyüyen pazarlardan yararlanmasının teşvik edilmesi

Bu ilkelerin yanı sıra belgeyi somutlaştırmak amacıyla “Önce Küçük Olanı Düşün” prensibi çatısında 4 yeni mevzuat önerisi getirilmektedir:

1. Yeni Devlet yardımlarında uygulanan Blok Muafiyetler: KOBİ'ler için yeni muafiyet alanları ve yardım miktarları belirlenecek, mevcut olanlar basitleştirilecektir.
2. Avrupa Şirket Tanımı: Tüm üye ülkelerde işletmenin kurulumu ve işletimini kolaylaştırmak için tek şirket tanımı kullanılacaktır.
3. KDV ile ilgili düzenleme: Yerel hizmet veren tedarikçi KOBİ'lere yönelik KDV avantajı getirilecektir.
4. Geç Ödemeler Direktifi: Ticari işlemlerde KOBİ'nin parasını garanti altına almaya yönelik tedbirler geliştirilecektir.

AB 2020 Eylem Planı da, Avrupa'da girişimcilik potansiyelini ortaya çıkarmak, engelleri ortadan kaldırmak ve girişimcilik kültürünü canlandırmayı amaçlamaktadır. Yeni girişimlerin kurulmasını kolaylaştırmak ve girişimcilerin büyüüp gelişmesine imkân verecek bir ortam hazırlamak üzere 3 acil müdahale alanı belirlenmiştir. Bunlar;

1. Yeni işletmelerin kurulması ve işletmelerin büyümesini sağlamaya yönelik girişimcilik eğitimi
2. Girişimcilerin filizlenip büyüebileceği ortam koşullarını oluşturmak, yapısal engelleri ortadan kaldırmak ve girişimcileri girişimcilik sürecinin her aşamasında desteklemek
3. Girişimcilik kültürünü geliştirmektir.¹¹

Görüldüğü gibi Girişimciler ve onların kurmuş oldukları küçük işletmeler, AB'nce çok önemsenmekte ve politikalarına konu edilmektedir.

Avrupa Birliği Komisyonunca, girişimciliği teşvik etmek amacıyla medyada girişimcilikle ilgili konulara nasıl yer verilebileceği konularında, konunun uzmanlarına hazırlanmış olan bir rapor¹² doğrultusunda, üye ülkelere şunlar önerilmiştir:

¹¹<http://kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=23> (Erişim Tarihi: 24.02.2015)

¹²Report of the Expert Group: Promoting Entrepreneurship on TV and other audio-visual media

- Girişimcilerin medyada daha gerçekçi ve olumlu yönleriyle tanıtılması
- Medya ödülleri verilmesi
- Girişimcilik elçileri ağı oluşturulması
- Tanıtım kampanyaları düzenlenmesi

İlgili komisyon tarafından hazırlanan başka bir raporda¹³, yükseköğretimde girişimcilik eğitiminin öğrencilerin girişimcilik temel yetkinliğini geliştirdiği, öğrencilerin girişimcilik niyetlerini pekiştirdiği ve istihdam edilebilirliklerini arttırdığı belirtilmektedir. Üniversitelerde girişimcilik eğitiminin tüm disiplinlere yayılarak zorunlu ders haline getirilmesinin önerildiği raporda, eğitim sonrasında yapılan izleme çalışmalarının birden fazla kez tekrarlanması gerektiği vurgulanmaktadır.

Komisyon'un genç girişimciliğinin geliştirilmesine yönelik programlarından biri olan "Genç Girişimciler için Erasmus" programı, iş kurmak isteyen veya yeni iş kurmuş olan gençlerin kendi ülkelerinin dışındaki bir ülkede deneyimli girişimcilerin yanında staj yapmasını, böylece genç girişimcilerin deneyimlerinin artmasını ve ülkeler arası ortaklıklar kurulmasını hedeflemektedir.

Avrupa KOBİ Haftası, girişimciliğin Avrupa çapında teşvikini ve girişimcilerin yerel, bölgesel, ulusal düzeyde ve Avrupa düzeyinde yararlanabileceği desteklerin anlatılmasını kapsayan bir kampanya niteliğindedir.

Girişimciliğin Avrupa çapında kamu kurum ve kuruluşlarının desteği ve teşviki ile geliştirilmesini ifade eden Avrupa Girişimciliği Teşvik Ödülleri, işletmeleri ve girişimciliği en başarılı şekilde teşvik edenleri belirlemek, en iyi girişimcilik uygulamalarını ve politikalarını sergilemek, girişimciliğin katma değeri üzerine farkındalığı arttırmak ve potansiyel girişimcileri cesaretlendirmek amacını taşımaktadır.

Ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde girişimciliğin geliştirilmesine yönelik model ve programlar geliştiren ve uygulayan kurum/kuruluşların katılabileceği ödül yarışması altı kategoride gerçekleştirilmektedir:

1. Girişimcilik ruhunun geliştirilmesi
2. Yeteneklere yatırım yapmak
3. Girişimcilik ortamının geliştirilmesi
4. İşletmelerin globalleşmesinin desteklenmesi

¹³Effects and Impact of Entrepreneurship Programmes in Higher Education

5. Kaynak etkinliğinin ve çevre dostu (yeşil) pazarların gelişiminin desteklenmesi
6. Sorumlu girişimcilik

Avrupa Komisyonu'nun sponsorluğunda 2006 yılından beri düzenlenen Avrupa Girişimciliği Teşvik Ödülleri yarışmasına AB üyesi ülkeler, Hırvatistan, İzlanda, Norveç ve Sırbistan'ın yanı sıra 2011 yılından itibaren Türkiye de katılmaktadır. Ödül Programının Türkiye'de duyurulması ve Türkiye'den iki aday belirleyerek Komisyona bildirilmesi konusunda KOSGEB görevlendirilmiştir.¹⁴

2.5.1 Avrupa Birliği ülkelerinde kadın girişimcilik

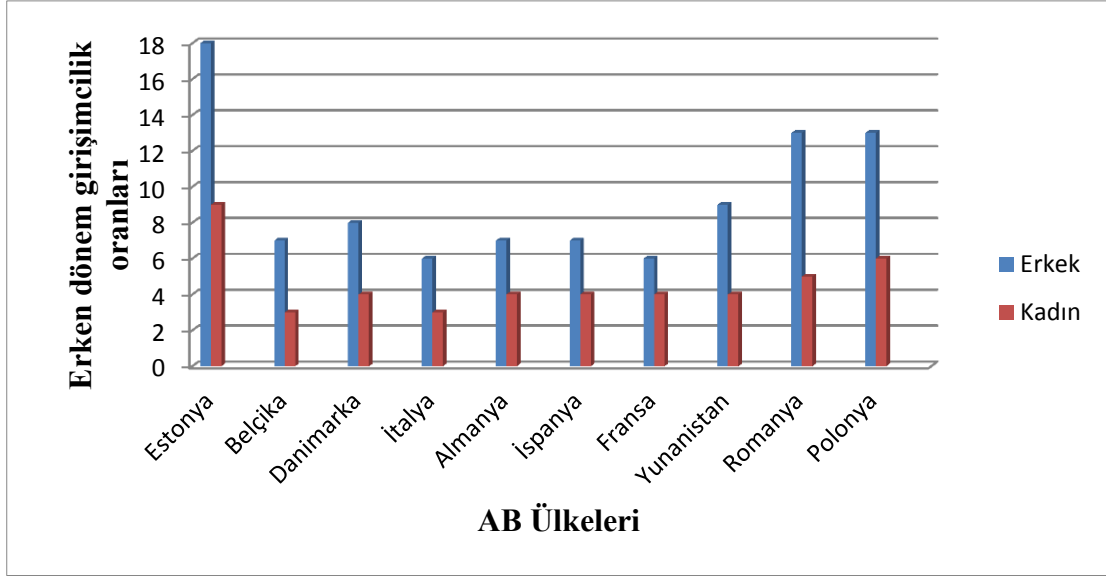
TEA (Total Early-Stage Entrepreneurship) Erken Dönem Girişimcilik Endeksi, hali hazırda bir girişimi olmayan ancak önündeki ilk üç yıl içinde bir iş kurmayı düşünen toplumdaki girişimcilerin oranını ölçmektedir.

Bu endekse göre; iş kurma niyeti fazla olan toplumlardaki girişimci sayısı; iş kurma niyeti az olan toplumlardaki girişimci sayısına göre daha fazladır. Bu çalışmaya göre yapılabilir, iyi bir iş fikri olan herkes pratikte girişimci olmamaktadır.

Şekil 1 de, 2012 yılında çeşitli AB ülkelerindeki kadın ve erkek girişimcilerin erken dönem aktivite oranları görülmektedir. Tüm ülkelerde erkeklerin kadınlardan girişimcilik konusunda daha aktif oldukları belirlenmiştir. Gelişmekte olan AB ülkelerindeki kadın girişimcilik aktivite oranının gelişmiş AB ülkelerinden göreceli olarak daha iyi olduğu da belirlenmiştir. Küresel Girişimcilik Monitörü 2012 yılı raporuna göre; Avrupa Birliğine üye ülkelerden ekonomik olarak en gelişmiş olanlar, kadınların girişimcilik niyetleri bakımından % 8 oranı ile en düşük Avrupa Birliği ortalamasına sahip durumdadır.

Neredeyse tüm Avrupa Birliği ülkelerinde, girişimcilik oranı kadınlara oranla erkeklerde daha yüksektir. Bu oranın birbirine çok yakın ya da birbiriyle eşit olduğu sadece birkaç Avrupa Birliği ülkesi vardır.

¹⁴<http://kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=23> (Erişim Tarihi: 12.01.2015)

Şekil 1. 2012 Yılında Bazı AB Ülkelerindeki Kadın ve Erkek Girişimcilere Ait Erken Dönem Aktivite Oranları (%)

Kaynak: Küresel Kadın Girişimcilik Monitörü Raporu¹⁵, 2012

Erken dönem girişimcilik oranları Avrupa ülkelerinde oldukça düşüktür. Kadın girişimcilerin bu oranı erkek girişimcilerin neredeyse yarısı kadardır. Romanya gibi Avrupa Birliğinin en az kalkınmışlığa sahip ülkelerinde ise erkeklerin kadınlara oranla diğer AB ülkelerinden çok daha yüksek bir girişimcilik oranına sahip olduğu dikkat çekmektedir. Bu ülkelerdeki kadın girişimciler geleneksel olarak, erkek girişimcilere göre işletmelerinde daha düşük iş hacmine, daha az çalışan sayısına ve daha az yıllık gelire sahip olabilmektedirler. Gelişmiş Avrupa Birliği ülkelerinde; üniversitelerdeki araştırma-geliştirme çalışmaları, laboratuvarlar ve fikri mülkiyet haklarını koruyan yasalar, tedarik zinciri iş kümeleri, ortaklar ve diğer paydaşlar bir yenilik yaratma noktasında özellikle eğitilmiş girişimcilerin, inovasyon konusundaki girişim ve değer yaratmalarında çok önemli etmenlerdir.

Ekonomik kalkınma açısından bakıldığında, girişimcilik AB ülkelerinde yeni iş alanları yaratması açısından çok önemsenmektedir. Tüm AB ülkelerinde, bireylerin önemli bir kısmının geliri kendi çalışmaları karşılığında edindikleri gelirdir.

Bu yöntemi izleyerek girişimlerini ayakta tutmaya çalışan kişilerin oranı kadın ve erkek cinsiyet oranına ve yaşanılan bölgeye göre değişkenlik göstermektedir.

¹⁵<http://www.gemconsortium.org/docs/2645/gem-2012-global> (Erişim Tarihi: 25.02.2015)

Avrupa Birliği'nin gelişmiş bölgeleri hariç olmak kaydıyla, özellikle Avrupa Birliği adayı ülkelerde ve Avrupa Birliği' ne sonradan dâhil olan ülkelerde kadın girişimciler işlerinde herhangi işçi alıştırmamakta, yalnız çalışmaktadırlar. Avrupa Birliğine ye kalkınmakta olan ülkelerdeki kadın girişimcilerdeki bu oran %80 dir. Bu ülkelerdeki kadın girişimciler nispeten düşük katma değerli işlerin sahibidirler. Avrupa Birliğine ye kalkınmakta olan ülkelerdeki kadın girişimciler erkek girişimcilerden daha eğitimidirler. Bu kadın girişimcilerin mali durumu nispeten iyidir. Bu bölgelerde, kurucu ortağı kadın olan işletmelerdeki kadın girişimcilerin en az %30 unun işletmelerinde en az bir ortağı daha bulunmaktadır. Bu oran Avrupa Birliğinin diğer bölgelerinden daha yüksektir. Bu kadın girişimciler sosyal projelerde daha fazla yer almaktadırlar.

Avrupa Birliğine ye gelişmekte olan ülkelerdeki kadın girişimcilerin sadece %14 lk bir oranı, önümüzdeki beş yıldı altı ya da daha fazla sayıda kişi çalıştırmayı hedeflemektedir. Bu bölgedeki kadın girişimciler; genç, eğitimi, yeni bir işe başlamak için sermaye bulma noktasında daha sorunsuz girişimcilerdir. Bu kadın girişimcilerin önemli bir kısmının; işletmelerini daha da büyüterek uluslararası arenada boy göstermek gibi, AB nin gelişmiş ülke kadın girişimcilerinde bulunan önemli bir özellikten yoksun olduğu görülmektedir. Bu bölgedeki kadınların şimdilik sadece dörtte birinden biraz daha fazlası bu öngörüde ve girişimciliğin fırsatlar barındırdığının farkındadır.

Tablo 1. AB' de Girişimcilerin Toplam İstihdam İçerisindeki Payı

İstihdam Oranı/Yıllar	2010	2011	2012
Kadın Girişimcilerin Toplam Kadın İstihdamındaki Oranı (%)	12,6	12,4	12,4
Erkek Girişimcilerin Toplam Erkek İstihdamındaki Oranı (%)	20,3	20,2	20,2
Girişimcilerin Toplam İstihdamdaki Oranı (%)	16,8	16,6	16,7

Kaynak: OECD¹⁶, 2014

¹⁶http://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-factbook-2014_factbook-2014-en (Erişim Tarihi: 05.11.2014)

(Erişim Tarihi: 05.11.2014)

Tablo 1’ de 2010-2012 yılları arasında AB’ de girişimcilerin ve kadın girişimcilerin toplam istihdam içerisindeki payı görülmektedir. Buna göre kadın girişimcilerin toplam istihdama katkıları yıllar itibarıyla fazla değişmemekle birlikte erkek girişimcilerden daha az olmaktadır. Ayrıca Tablo 1’ e göre toplam kadın istihdamının yaklaşık %12’ si girişimci kadınlardan oluşmaktadır. Bu oran neredeyse yıllara göre aynıdır.

Gelişmiş Avrupa Ülkelerindeki kadın ve erkek nüfusunun birbirine yakın olmasına rağmen, bu ülkelerdeki kadın girişimci sayısı erkek girişimcilerden daha azdır. Bu ülkelerdeki kadın girişimcilerin kurmuş oldukları işlerin yarısından fazlası hizmet sektöründe ve tüketici odaklıdır. Gelişmekte olan Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi bu ülkelerde de kadın girişimciler genellikle iyi eğitilidir. Bu ülkelerde, girişimci olmayan kadınlardaki yüksek eğitim oranı da dikkat çekicidir.

Avrupa’nın gelişmiş ülkelerindeki kadın girişimcilerin uluslararasılık algısının Avrupa’nın geliştirmekte olan ülkelerindeki kadın girişimcilerinden %50 daha yüksek oluşudur. Bu algı, gelişmiş Avrupa Birliği ülkelerindeki erkek girişimcilerin uluslararasılık algısıyla hemen hemen eşittir.

Dikkat çekici diğer bir önemli nokta ise; Avrupa Birliğine üye gelişmiş ülkelerdeki kadın girişimcilerin çoğunlukla “mecburi girişimciler” olmayışıdır. Bu kadınların yeni bir girişim için zorlayıcı bir sebepten ziyade kişisel motivasyon ve tatmin ile yola çıktıkları belirlenmiştir.

Buna rağmen bu ülkelerdeki kadın girişimcilerdeki başarısızlık korkusunun geliştirmekte olan Avrupa Birliği ülkelerinden daha fazla olması ilginç bir tezat oluşturmaktadır. Bu sorunun kaynağının, gelişmiş bu ülkelerdeki kadın girişimcilerin kurmuş oldukları tek ortaklı girişimlerin sayısının, geliştirmekte olan ülkelerdekilerden daha fazla olması nedeniyle riskin paylaşılmaması olduğu düşünülmektedir. Bu kadın girişimciler genellikle nihai müşteri ile birebir ilişki kuran, büyüme hedefi olmayan ve işini hobi olarak yürüten girişimcilerdir.

Tablo 2. Avrupa Birliği İle İlgili Bazı Ülkelerdeki (15-64) Yaş Arası Kadın Nüfustaki İstihdam Oranları (%)

ÜLKE/YIL	2010	2011	2012
Avusturya	66,4	66,5	67,3
Belçika	56,5	56,7	56,8
Estonya	60,5	62,7	64,6
Finlandiya	66,9	67,5	68,2
Fransa	59,7	59,7	60,0
Almanya	66,1	67,7	68,0
Yunanistan	48,1	45,1	41,9
Macaristan	50,6	50,6	52,1
İtalya	46,8	47,2	47,8
Hollanda	69,4	69,9	70,4
Polonya	52,6	52,7	53,1
Portekiz	61,1	60,4	58,7
Slovenya	62,6	60,9	60,5
İspanya	53,0	52,8	51,3
Türkiye	26,2	27,8	28,7
Birleşik Krallık	65,3	65,3	65,7
OECD-Ortalama	56,7	56,8	57,2

Kaynak: OECD¹⁷, 2012

Belki de son zamanlarda Avrupa Birliği bölgesinde görülen ekonomik durgunluk ve girişimcilik için ideal yaş aralığındaki kadın nüfusunda yıldan yıla artan işsizlik; bu kadın girişimcilere, daha vizyoner bakış açısı sergileyerek işletmelerini büyütmeleri için bir fırsat sunmaktadır. Tablo 2' ye göre, Avrupa Birliğine üye ülkelerde genel olarak istihdama katılan kadın nüfusunun %50-%60 bandında seyrettiği görülmektedir. Ülkelerdeki refah seviyesi arttıkça bu oranın daha fazla arttığı görülmektedir. Tabloya göre Türkiye diğer ülkelerin oldukça gerisindedir. OECD ortalaması Türkiye ortalamasının 2 katından daha fazladır. 2010 ve 2012 yılları arasında birer puanlık artış, Türkiye' de olduğu gibi neredeyse tüm AB ülkelerinde görülmektedir. Sadece Yunanistan ve Portekiz gibi küresel krizden en fazla etkilenen AB ülkelerinde düşüş görülmektedir.

¹⁷<http://oecd/disclaimer> (Erişim Tarihi: 05.11.2014)

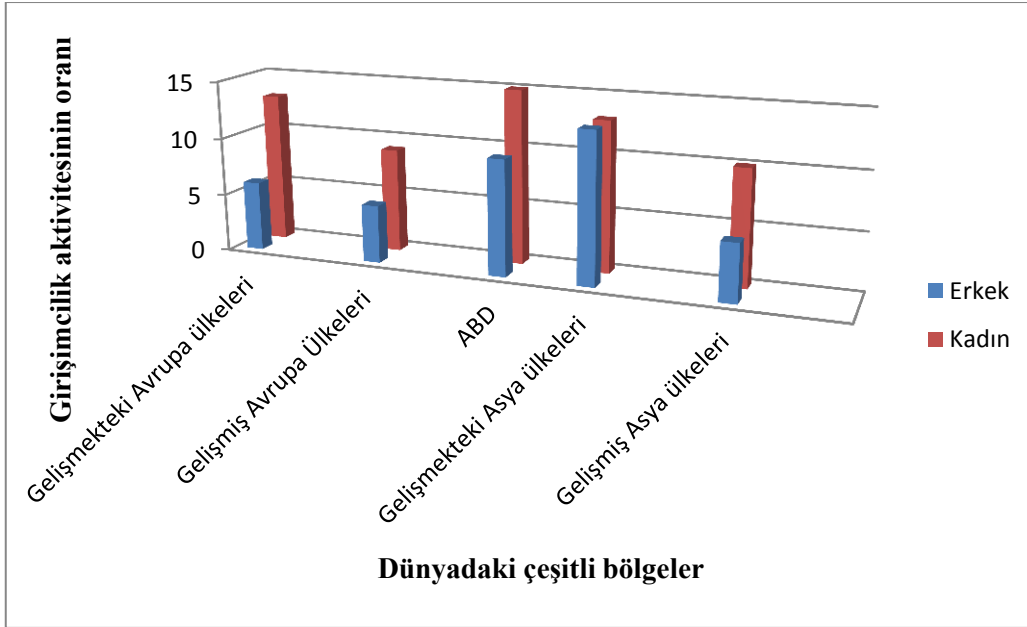
Tablo 3. Avrupa Birliği İle İlgili Bazı Ülkelerdeki (15-64) Yaş Arası Kadın Nüfusa İlişkin Veriler (%)

Ülke	Durum	2011 yılı	2012 yılı	2013 yılı
Avusturya	İstihdam/Nüfus Oranı	66,5	67,2	67,5
	İşgücüne Katılım Oranı	69,5	70,3	71,1
	İşsizlik Oranı	4,3	4,3	4,9
Belçika	İstihdam/Nüfus Oranı	56,6	56,7	57,1
	İşgücüne Katılım Oranı	61,0	61,3	62,2
	İşsizlik Oranı	7,2	7,4	8,2
Çek Cumhuriyeti	İstihdam/Nüfus Oranı	57,2	58,2	59,5
	İşgücüne Katılım Oranı	62,2	63,5	65,0
	İşsizlik Oranı	7,9	8,2	8,3
Estonya	İstihdam/Nüfus Oranı	62,9	64,6	65,6
	İşgücüne Katılım Oranı	71,4	71,2	71,7
	İşsizlik Oranı	11,8	9,3	8,4
Fransa	İstihdam/Nüfus Oranı	59,6	59,9	60,4
	İşgücüne Katılım Oranı	66,1	66,6	66,9
	İşsizlik Oranı	9,7	10,0	9,8
Almanya	İstihdam/Nüfus Oranı	67,6	67,9	68,8
	İşgücüne Katılım Oranı	71,7	71,7	72,4
	İşsizlik Oranı	5,7	5,2	5,0
Yunanistan	İstihdam/Nüfus Oranı	45,1	41,8	40,0
	İşgücüne Katılım Oranı	57,5	58,4	58,4
	İşsizlik Oranı	21,5	28,2	31,4
İtalya	İstihdam/Nüfus Oranı	47,1	47,7	47,1
	İşgücüne Katılım Oranı	52,2	54,2	54,3
	İşsizlik Oranı	9,6	11,9	13,2
Polonya	İstihdam/Nüfus Oranı	52,6	53,1	53,3
	İşgücüne Katılım Oranı	58,8	59,7	60,1
	İşsizlik Oranı	10,5	11,0	11,2
İspanya	İstihdam/Nüfus Oranı	53,2	51,8	51,0
	İşgücüne Katılım Oranı	68,2	69,2	69,6
	İşsizlik Oranı	21,9	25,1	26,7
Türkiye	İstihdam/Nüfus Oranı	27,8	28,7	29,6
	İşgücüne Katılım Oranı	31,4	32,2	33,7
	İşsizlik Oranı	11,5	11,0	12,1
Birleşik Krallık	İstihdam/Nüfus Oranı	65,3	65,6	66,5
	İşgücüne Katılım Oranı	70,4	70,9	71,7
	İşsizlik Oranı	7,2	7,4	7,1

Kaynak: Küresel Kadın Girişimcilik Monitörü Raporu¹⁸, 2012

¹⁸<http://www.gemconsortium.org/docs/2645/gem-2012-global> (Erişim Tarihi: 25.02.2015)

Türkiye’deki ve bazı Avrupa Birliği Ülkelerindeki çalışmaya ve iş kurmaya en müsait yaş aralığı olan 15-64 yaş aralığındaki kadınlara ilişkin veriler Tablo 3’te görülmektedir. İşsizliğin yüksek olduğu ülkelerde gelişmekte olan AB ülkelerinde kadınlardaki işgücüne katılım oranının düşük olduğu, ekonomisi güçlü AB ülkelerinde ise işgücüne katılım ile ters orantılı olarak işsizliğin düşük oluşu görülmektedir. Türkiye, işgücüne katılım oranının düşüklüğü ile dikkat çekmektedir. Buna mukabil, işsizliğin yüksek olduğu görülmektedir. TÜİK verilerine göre, Türkiye’nin güneydoğu ve doğu bölgelerinde işgücüne katılım oranı daha da düşmektedir. Tablo 3’te AB ülkelerinde kadın nüfusunun önemli bir bölümüne istihdam imkânı sağlanmaktadır. Türkiye’de bu oran % 30 bandını aşamazken, AB ülkelerinde genel olarak % 60 bandının üzerindedir.

Şekil 2. Bölgelere Göre Kadın ve Erkek Toplam Girişimcilik Aktivitesinin Oranlarının Karşılaştırılması

Kaynak: Küresel Kadın Girişimcilik Monitörü Raporu¹⁹, 2012

Şekil 2’ye göre; gerek kadın ve gerekse erkek girişimcilik aktivite oranlarında AB ülkelerinin ABD ve gelişmekte olan Asya ülkelerinden göreceli olarak daha kötü olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan AB ülkelerinin, gelişmiş Asya ülkelerinden daha iyi durumda olduğu; ancak gelişmiş AB ülkelerinin bu kıyaslamalarda en kötü durumda olduğu görülmektedir.

¹⁹<http://www.gemconsortium.org/docs/2645/gem-2012-global> (Erişim Tarihi: 25.02.2015)

2.5.2 Gelişmekte olan AB-gelişen AB-Türkiye üçgeninde kadın ve erkek girişimciliğin mukayesesi

Tablo 4' e göre Türkiye'deki girişimcilerin fırsatları görme becerisi tüm Avrupa ortalamasının üzerindedir. Kadınlardaki bu oran erkeklere göre daha düşüktür. Gelişmiş AB ülkelerindeki oranlar ise gelişmekte olan AB ülkelerindekilerden daha iyi durumdadır. Her iki bölgede de kadınlar, fırsatları görme konusunda erkeklerden daha geridedir.

Tablo 4. Avrupa Birliği ve İlgili Bazı Ülkelerde Farklı Parametrelere Göre Kadın ve Erkeklerin Girişimcilik Özelliklerinin Karşılaştırılması

BÖLGE	ÜLKE	Fırsatları Görenlerin Oranı (%)	Girişimci olabilmek için imkâna sahip olanların oranı (%)		Fırsatları gördüğü halde başarısızlıktan korkanların oranı (%)	Önümüzdeki 3 yıl içinde girişimci olmaya niyetli olanların oranı (%)			Bir girişimci tanıdığı olanların oranı (%)		
			Kadın	Erkek		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Gelişen Avrupa	Litvanya	29	31	30	50	42	30	14	23	29	37
	Hırvatistan	14	20	35	53	39	34	17	22	19	28
	Makedonya	29	32	46	64	43	36	23	23	24	38
	Estonya	40	51	35	52	39	31	14	20	34	41
	Letonya	34	32	38	50	44	29	19	26	30	35
	Macaristan	11	11	30	50	35	33	9	17	24	32
	Polonya	23	18	43	65	50	35	17	27	39	43
	Romanya	31	42	29	48	45	38	20	35	24	37
	Türkiye	35	44	37	62	36	26	12	18	24	44
	Ülke Ortalaması		26	29	35	53	41	33	15	23	27
Gelişmiş Avrupa	Avusturya	45	53	42	58	41	32	7	11	35	42
	Slovenya	16	23	41	61	33	23	11	16	35	44
	Belçika	29	37	28	46	53	33	8	11	22	22
	Fransa	36	39	29	42	45	41	15	19	31	37
	Almanya	33	39	29	45	50	35	4	8	22	27
	Yunanistan	11	15	44	56	63	60	8	11	24	31
	İtalya	17	22	25	35	56	59	9	13	16	24
	Portekiz	14	18	40	54	46	39	12	17	22	29
	İspanya	12	16	44	56	46	38	9	13	28	34
	İsveç	63	69	26	47	40	26	10	12	38	44
Birleşik Krallık	28	37	37	57	40	33	7	13	25	35	
Ülke Ortalaması		31	37	33	50	45	35	8	12	29	37

Kaynak: Küresel Kadın Girişimcilik Monitörü Raporu²⁰, 2012

²⁰<http://www.gemconsortium.org/docs/2645/gem-2012-global> (Erişim Tarihi: 25.02.2015)

Girişimci olabilmek için maddi ve manevi imkâna sahip olan girişimcilerin oranları tüm AB ülkelerinde birbirine yakındır. Bu oran kadınlarda % 35 ve erkeklerde % 50 bandında seyretmektedir. Kadınların gerek gelişmiş AB ülkelerinde ve gerekse gelişmekte olan AB ülkelerinde girişimcilik durağında erkeklerden %17-20 aralığında daha negatif durumda oldukları görülmektedir. Bununla birlikte her iki bölgedeki kadın girişimcilerin bu konudaki oranları birbirine çok yakındır.

Fırsatları gördüğü halde başarısızlıktan korkanların oranı Türk insanında tüm AB üyesi ülkelerden daha düşüktür. Tablo 4 verilerine göre, Türkiye'deki erkekler bu konuda kadınlardan daha cesur davranmaktadır. Aynı tüm AB ülkeleri için geçerlidir. Bu durum kadın ver erkeğin duygusal ve mental olarak yaratılış farkı ile açıklanabilir. Tabloya göre gelişmekte olan AB üyesi ülkelerdeki kadınlar, gelişmiş AB üyesi ülkelerden daha cesurdurlar.

Önümüzdeki ilk üç yıl içinde girişimci olmayı düşünenler arasında Tablo 4 e göre tüm ilgili ülkelerde kadınlar daha çekimser davranmaktadır. Gelişmekte olan AB üyesi ülkelerde hem kadınlar ve hem de erkekler gelişmiş AB üyesi ülkelerin iki katı oranında bu konuda daha istekli ve olumludurlar. Türkiye'deki bu oran gelişmiş AB üyesi ülkelerden daha iyi olmakla birlikte gelişmekte olan AB üyesi ülke ortalamalarının altındadır. Ancak Türkiye kadınının bu ortalaması erkeklere nazaran gelişmekte olan AB üyelerinin ortalamasına daha yakındır.

Bir girişimci tanıdığı olan kadınların oranı ve erkeklerin oranı gelişmekte olan AB üyesi ülkelerde ve gelişmiş olan AB üyesi ülkelerdeki hem cinslerinin oranıyla çok benzer ya da aynıdır. Her iki bölgede kadınlar erkeklerden yaklaşık %10 daha az girişimci tanımaktadır. Türkiye'de bu oran kadınlarda AB ortalamasının altında, erkeklerde ise üstünde görünmektedir. Türk kadınının, erkeklerden %20 gibi çok önemli bir farkla daha az girişimci tanınması, erkeklerin algısal olarak daha açık ve daha sosyal, dışa dönük yaşadıklarını göstermektedir.

Çevresinde bir girişimci tanıdığı kimsenin olması, o kişinin girişimciliği anlamasına ve girişimciliğe özenmesine yol açması bakımından önemlidir. Ailesinde girişimci olan kişilerin girişimciliğe daha yatkın olmasının altında yatan etken de budur.

Tablo 5. Çeşitli AB Ülkelerinde Farklı Parametrelere Göre Kadın ve Erkek Girişimcilerin Karşılaştırılması

BÖLGE	ÜLKE	Girişimcilik Aktivite Oranı (%)		İşletme sahiplerinin cinsiyete göre oranı (%)		Kapanan işletmelerin sahiplerinin cinsiyet oranı (%)		Girişimcilerden asgari ortaöğretim mezunu oranı (%)		Tek ortaklı girişimlerin oranı (%)	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Gelişen Avrupa	Litvanya	4	9	4	12	0	1	86	61	58	47
	Hırvatistan	5	12	2	4	4	7	30	25	55	58
	Makedonya	5	9	4	9	2	3	39	43	58	58
	Estonya	10	19	4	11	2	6	59	35	35	38
	Letonya	8	19	6	10	6	6	63	46	43	48
	Macaristan	6	13	4	12	8	7	44	45	38	55
	Polonya	6	13	3	8	7	4	31	22	75	69
	Romanya	5	13	2	6	14	1	55	33	49	49
	Türkiye	7	17	3	15	8	5	51	43	43	47
	Ülke Ortalaması		6	13	4	9	5	5	51	40	52
Gelişmiş Avrupa	Avusturya	8	11	6	9	4	10	43	37	73	58
	Slovenya	3	8	3	9	0	3	72	49	65	47
	Belçika	3	8	4	7	4	9	77	66	57	52
	Fransa	4	6	2	4	2	6	42	59	57	40
	Almanya	4	7	4	6	2	10	58	43	66	46
	Yunanistan	4	9	7	18	0	3	71	65	59	59
	İtalya	3	6	2	5	0	1	24	13	40	60
	Portekiz	6	9	4	9	5	7	48	38	58	39
	İspanya	4	7	6	11	3	4	45	39	55	54
	İsveç	5	8	3	7	7	4	61	37	53	59
	Birleşik Krallık	6	12	3	9	3	3	65	65	72	62
Ülke Ortalaması		5	9	4	9	3	5	56	49	60	53

Kaynak: Küresel Kadın Girişimcilik Monitörü Raporu²¹, 2012

²¹<http://www.gemconsortium.org/docs/2645/gem-2012-global> (Erişim Tarihi: 25.02.2015)

Tablo 5 ten görüleceği üzere; Avrupa Birliğindeki tüm ülkelerdeki yetişkin nüfusa bakıldığında kadınların girişimcilik rolü erkeklerden daha düşük seviyededir. Ekonomik olarak gelişmiş AB ülkelerinde hem erkek ve hem de kadın girişimciliğin, gelişmekte olan AB ülkelerinden daha düşük olması dikkate değer bir noktadır.

Gelişmekte olan AB ülke kategorisinde değerlendirilen Türkiye ise Gelişmekte olan AB ülke ortalamalarının üzerinde bir girişimcilik aktivite oranına sahiptir.

Tablo 5 te verilen işletme sahiplerinin cinsiyete göre oranı dağılımına bakıldığında; AB nin gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan tüm ülkelerinde yetişkin erkeklerin kadınlardan 2 kat ve hatta yer yer 3 kat daha fazla işletme sahibi oldukları görülmektedir. Gelişmiş AB ülkelerindeki kadın ve erkek girişimcilerdeki ortalamanın gelişmekte olan AB ülkelerindeki ortalama ile aynı olması ilginç bulunmuştur. Türkiye ise kadınların işletme sahibi olması bakımından AB ortalamasının altında kalmıştır. Erkekler içinse Türkiye, AB ortalamasının oldukça üzerindedir. Bu durum oryantalist bakış açısı ile değerlendirildiğinde, Türk toplumunun ataerkil bir toplum olmasının bir yansıması olarak görülebilir.

Tasfiye edilen girişimlere bakıldığında; gerek gelişen AB ülkelerinde ve gerekse gelişmekte olan AB ülkelerinde yetişkin nüfusa oranlandığında %5 lik bir erkek girişimci yüzdesi vardır. Gelişmiş AB ülkelerindeki kadın girişimcilerin tasfiye ettikleri işlerin yetişkin nüfus içindeki oranı ise %3 ile gelişmekte olan AB ülke ortalamalarının altında kalmaktadır. Bu durum, ekonomik olarak iyi durumda olan bu ülkelerdeki girişimci kadınların, zarar etse dahi işlerini hobi olarak sürdürme kararlılığında olduklarını ve bu nedenle girişimciliğe devam ettiklerini göstermektedir.

Gelişmekte olan AB ülkelerindeki tasfiye edilen girişimlerin oranı kadın ve erkeklerde aynıdır. Türkiye’de ise erkeklerde AB ortalaması ile aynı olmasına karşın; kadınların AB ortalamasının üzerindeki başarısızlığı görülmektedir. Bu durum; kadınların daha hızlı karar vererek, mali ve moral altyapıyı tam olarak hazırlamadan, iyi bir fizibilite etüdü yapmadan girişim başlattığı şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte Türkiye’deki kadınların, finansa erişimde daha fazla sıkıntı çektikleri de bilinen bir gerçektir. Türkiye’nin yeni girişimciler için kırılğan sayılabilecek ekonomik yapısı diğer parametrelerle birleşince kadınlardaki bu oran ortaya çıkmaktadır. Yine Tablo 5’ e göre; tüm AB ülkelerinde girişimci kadınların yarısından fazlasının en az orta öğretim mezunu oldukları, buna karşın erkeklerde bu oranın %50 den az olduğu görülmektedir.

Erken evre girişimci diye tabir edilen, ilk 3,5 yıla kadarki girişimcilik aktiviteleri baz alındığında; Gelişmiş AB ülkelerinde kadın girişimcilerin gelişmekte olan AB ülkelerindeki kadın girişimcilerden biraz daha fazla eğitilmiş oldukları görülmektedir. Bu durum erkek girişimciler için de geçerlidir.

Türkiye ise % 51 ortalama ile gelişmekte olan AB ülkelerinin ortalamasını kadın girişimcilerde yakalamıştır. Cinsiyete göre bakıldığında Türkiye'deki kadın girişimcilerin erkeklerden daha eğitilmiş oldukları görülmektedir.

Erken evre girişimci kadınların tüm AB ülkelerinde daha çok tek ortaklı işletmeler kurdukları Tablo 5 ten görülmektedir. Gelişmiş AB ülkelerinde bu oran gelişmekte olan AB ülkelerinden biraz daha fazladır.

Türkiye'de ise bu oran % 43 ile gelişmekte olan AB ülke ortalamalarının 9 puan altındadır. Bu durum; riski paylaşma arzusu, özgüven eksikliği, mali yetersizlik nedeniyle ortak alma gibi nedenlere bağlanabilir.

Mecburi girişimcilerin ilk tercihi iyi bir maaş karşılığında bir kamu kurumunda ya da özel sektörde risk almadan çalışmaktır. Ancak bu fırsatları yakalayamayan ve genellikle ekonomik darboğaza girdiği için bir çıkış yolu arayan kişi sonuç olarak girişimciliğe sığınmaktadır.

Hâlbuki bilinçli girişimci fırsatları kollayan ve ilk tercihi kendi işinin patronu olmak olan kişidir. Bu bağlamda bu iki girişimci grubu arasında gerek vizyon ve gerekse girişimcilik algısı bakımından ciddi farklılıklar bulunmaktadır.

Tablo 6. Zorunlu Girişimci ve Bilinçli Girişimci Kadın ve Erkeklerin AB ve İlgili Bazı Ülkelerdeki Oranları

BÖLGE	ÜLKE	Mecburi Girişimcilerin Cinsiyete Göre Oranları (%)		Fırsat Girişimcilerinin Cinsiyete Göre Oranları (%)	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Gelişen Avrupa	Litvanya	19	27	77	70
	Hırvatistan	38	33	62	66
	Makedonya	62	47	36	52
	Estonya	18	18	79	79
	Letonya	27	25	71	73
	Macaristan	38	28	57	70
	Polonya	34	44	63	48
	Romanya	13	29	87	70
	Türkiye	33	30	64	68
	Ülke Ortalaması	34	34	63	64
Gelişmiş Avrupa	Avusturya	15	8	78	84
	Slovenya	7	7	89	90
	Belçika	14	19	86	73
	Fransa	21	16	79	82
	Almanya	22	22	78	76
	Yunanistan	40	25	60	75
	İtalya	5	21	83	66
	Portekiz	16	19	68	77
	İspanya	31	23	67	75
	İsveç	7	7	88	85
Birleşik Krallık	24	15	74	82	
Ülke Ortalaması	18	17	76	79	

Kaynak: Küresel Kadın Girişimcilik Monitörü Raporu²², 2012

Tablo 6 incelendiğinde; gelişmekte olan AB ülkelerindeki mecburi kadın girişimci oranının gelişmekte olan AB ülkelerindeki mecburi kadın girişimci oranının neredeyse iki katı olduğu görülecektir. Bu oran erkeklerde de aynıdır. Buradan, ekonomik olarak zayıf ülkelerdeki girişimcilerin fırsat girişimcisi değil daha ziyade mecburi girişimciler olduğunu söylemek doğru bir tespit olacaktır. Türkiye'deki oranlar ise gelişmekte olan AB ülke ortalamalarına yakındır. Bununla birlikte mecburi kadın girişimci oranı mecburi erkek girişimci oranından birkaç puan daha yüksektir.

²²<http://www.gemconsortium.org/docs/2645/gem-2012-global> (Erişim Tarihi: 26.02.2015)

Ancak Türkiye'deki fırsat girişimcilerine bakıldığında kadınların fırsatları görerek bilinçli girişimciliği adım atmada erkeklerden daha geride olduğu görülecektir. Bu durum, kadınları girişimciliğe iten faktörlerin başında ekonomik ve sosyal sebepler geldiğinin göstergesidir. Ancak, fırsat girişimciliği penceresinden bakıldığında; Türkiye'deki kadın girişimcilerin gelişmekte olan AB ülkelerindeki kadın girişimcilerden biraz daha iyi durumda oldukları görülmektedir.

Fırsat girişimciliğinin hem erkeklerde ve hem de kadınlarda gelişmiş AB ülkelerinde yüksek olduğu Tablo 6 dan anlaşılmaktadır. % 80 bandına yaklaşan bu oran gelişmekte olan AB ülkelerinde % 63-64 bandındadır. Bu durum, müreffeh insanların fırsatları görmeden daha başarılı oldukları gerçeğini gün yüzüne çıkarmaktadır. İlk amacı günü kurtarmak olan girişimcinin fırsatları görmede geri kalacağı bir gerçektir. İktisadi kalkınma ile Ar-Ge ve inovasyonun birbiriyle ilintili oldukları buradan da anlamak mümkündür.

Tablo 6 ile ilgili son olarak şunu belirtmekte fayda var ki; kanaatkar ve kaderci toplumlarda rekabet, fırsat kollama, çok çalışma gibi tutum ve davranışlar daha az görüldüğünden, girişimciliği etkileyen motivasyon faktörleri arasında da bu faktörlere daha az rastlanılmaktadır (Aytaç, İlhan, 2007).

Tablo 7 de ise; var olan işletmeler ile yeni kurulmuş olan işletmelerin karşılaştırılması yapılmıştır. Dikkate değer ilk nokta, gelişmiş AB ülkelerindeki var olan işletmelerin sahiplerinin ve yeni girişimcilerin gerek gelişmekte olan AB ülkelerindeki ve gerekse Türkiye'dekilerden daha az oranda işçi çalıştırdığı gerçeğidir. Yani, gelişmiş AB ülkelerindeki girişimciler ve işletme sahipleri yalnız çalışmayı daha fazla istemektedir. Bu durum, bu ülkelerdeki yeni girişimlerin ve işletmelerin önemli bir kısmının mikro ölçekli işletmeler olması ihtimalini güçlendirmektedir. Her iki işletme türünde de çalışanı olmayan kadınların oranı birbirine yakındır. Bu durum sosyolojik bir toplumsal farklılık olarak nitelendirilebilir. Erkeklerde ise durum farklıdır. Yeni girişimlerde çalışan sayısı eskilere göre fazladır.

Türkiye ortalaması, gelişmekte olan AB ülkelerinin bile oldukça altındadır. Gelişmiş AB ülkeleri ile ise çok büyük farklılık görülmektedir. Bu durum Türk insanının paylaşımcı, işini büyütmeyi hedefleyen yapısıyla örtüşmektedir.

Yeni girişimci kadınların erkeklerden yaklaşık 2,5 kat daha fazla oranla işletmelerinde yalnız çalıştıkları Tablo 7 den anlaşılmaktadır. Bu durum daha niteliksiz,

el becerisi gerektiren katma değersiz ve daha kolay kurulan işlerin kadınlar tarafından tercih edildiğinin göstergesidir.

Tablo 7. İşletmesinde Çalışanı Olmayan (Sadece Kendisi Çalışan) Girişimci Kadın ve Erkeklerin AB ve İlgili Bazı Ülkelerdeki Karşılaştırması

BÖLGE	ÜLKE	Sahibi dışında çalışanı olmayan yeni girişim oranı (%)		Sahibi dışında çalışanı olmayan önceden kurulmuş olan işletme oranı (%)	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Gelişen Avrupa	Litvanya	4	9	18	10
	Hırvatistan	0	0	6	0
	Makedonya	10	17	13	15
	Estonya	41	6	20	26
	Letonya	18	11	17	13
	Macaristan	28	18	10	34
	Polonya	21	27	30	26
	Romanya	14	8	38	10
	Türkiye	10	4	5	6
	Ülke Ortalaması		19	13	20
Gelişmiş Avrupa	Avusturya	37	25	38	27
	Slovenya	16	32	20	15
	Belçika	0	36	32	20
	Fransa	41	32	33	22
	Almanya	62	34	28	30
	Yunanistan	33	32	32	33
	İtalya	33	25	24	27
	Portekiz	13	31	28	37
	İspanya	54	58	48	47
	İsveç	27	39	39	17
	Birleşik Krallık	74	44	51	38
Ülke Ortalaması		38	38	36	31

Kaynak: Küresel Kadın Girişimcilik Monitörü Raporu²³, 2012

²³<http://www.gemconsortium.org/docs/2645/gem-2012-global> (Erişim Tarihi: 25.02.2015)

2.5.3 AB’de kadın girişimciliğinin desteklenmesi

Avrupa Komisyonu üye ülkelerle birlikte çeşitli inisiyatifler geliştirerek kadınların girişimci olmasını engelleyen bariyerleri ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Bu amaçla başlatılan önemli inisiyatifler bulunmaktadır.

- Kadın Girişimciler İçin Mentörler Ağı: Bu ağ, kadın girişimcilere işletmelerinin kuruluş, gelişme ve büyüme dönemlerinde tavsiye ve destek sağlamaktadır. 17 ülkenin dâhil olduğu bu programda Türkiye KAGİDER ile temsil edilmektedir.
- Kadın Girişimci Elçiler Ağı²⁴: Bu ağın amacı, başarılı girişimcilerin her yaştaki kadınları girişimci olmak üzere motive etmektir. Elçiler, başarılı işletmeler kurmuş kişiler oldukları için yeni girişimciler için model alınabilir bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Avrupa çapında 270 elçi bu inisiyatife dâhil olmuştur.
- WES-Avrupa Kadın Girişimciliğini Teşvik Ağı²⁵: 31 ülkeyi kapsayan bu ağda Türkiye’yi KOSGEB temsil etmektedir. Kadın girişimcilerin sayısını, işletme büyüklüklerini ve görünürlüğünü arttırmak amacıyla bir tartışma platformu oluşturulmuştur. Ülkelerdeki iyi uygulama örneklerinin paylaşımı ve ortak projeler yürütülmesi hedefler arasındadır.

Kadın Girişimciliği Portalı²⁶: Portalın amacı, kadın girişimcileri temsil eden kurumlar, kadın girişimci ağları, projeler ve etkinliklere ilişkin bilgilere erişim sağlamaktır.

2.6 Türkiye’de Kadın Girişimcilik

TÜİK’in 8 Mart 2012’te yayınladığı “İstatistiklerle Kadın, 2012” Raporu’na göre “Türkiye nüfusunun %49,8’ini kadın nüfus ve %50,2’sini erkek nüfus oluşturmaktadır. Kadın nüfusun %16,3’ünü 15-24 yaş grubu, %31’ini 25-44 yaş grubu, %19,8’i 45-64 yaş grubu oluşturmaktadır. Yani, ülkemizdeki kadınların 2/3’ü iş hayatında aktif olarak yer alabilecek yaş aralığındadır.

2012 yılında işgücüne katılım oranı kadınlarda %29,5 iken ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan kadınların oranı %54,3 tür. Kendi hesabına çalışan kadınların oranı ise %10,8’dir. 15-24 yaş grubundaki genç kadın nüfusun işsizlik oranı %19,9’ dur. Yani, Türkiye’de kadınlar iş yaşamına erkeklere oranla daha az katılmaktadırlar.

²⁴http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-epreneurship/women/ambassadors/index_en.htm
(Erişim Tarihi: 25.02.2015)

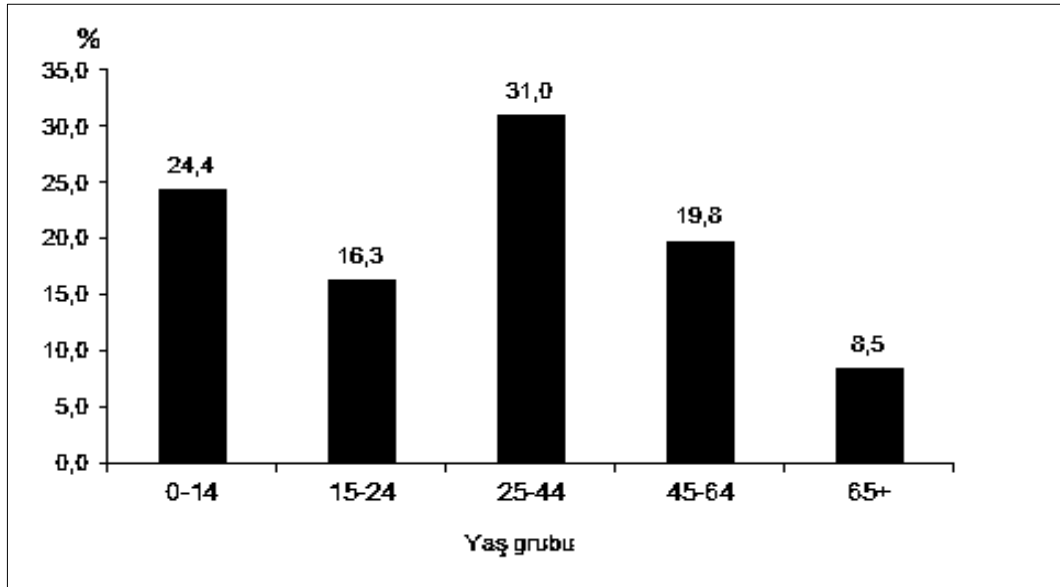
²⁵http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/women/westwork/index_en.htm
(Erişim Tarihi: 25.02.2015)

²⁶<http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/women/portal/>
(Erişim Tarihi: 25.02.2015)

Günümüzde, gelişmekte olan ekonomiler için kadınların iş yaşamına katılımı hayati önem taşımaktadır. Bu sebeple kadınların girişimci olmaları için çeşitli mekanizmalar geliştirilmektedir. Ülkemizde de kadın girişimci sayısının artırılması ve kadın girişimciliğin yaygınlaştırılması için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Ancak gelişmiş ülkeler ve Avrupa Birliği ile kıyasladığımızda ülkemizin daha yolun başında olduğu söylenebilir.

1997 yılından bu yana her yıl tekrarlanan ve Dünyada girişimcilikle ilgili en önemli araştırma projesi olan Küresel Girişimcilik Endeksi araştırması (Global Entrepreneurship Monitor - GEM) Türkiye 2013 sonuçlarına göre; ülkemizde girişimcilik artık gençler tarafından ve özellikle eğitilmiş genç kadın nüfusu tarafından alternatif bir kariyer planı olarak görülmektedir.

Bu çalışmaya göre, Türkiye'deki her 100 kişiden 32'sinin önümüzdeki üç yıl içerisinde girişimcilik faaliyetinde bulunma hedefi bulunmaktadır. Ancak bu kişilerin sadece 10'u iş fikirlerini hayata geçirmek için harekete geçmektedir. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'de 18-64 yaş arası yetişkin nüfusta son 12 ay içinde yeni bir girişimcilik faaliyetine başlamış veya başlamayı planlayan kişilerin oranını gösteren girişimcilik endeksi, %10 dolaylarındadır.

Şekil 3. Yaş Gruplarına Göre Türkiye’de 2012 yılındaki Kadın Nüfus Oranı

Kaynak: Uluslararası Girişimcilik Merkezi²⁷, 2014

²⁷<http://www.uluslararasıgirisimcilikmerkezi.org/turkiyede-kadin-girisimciler/> (Erişim Tarihi: 17.04.2015)

2012 yılında bir sivil toplum kuruluşunun yaptığı çalışma Şekil 3 te verilmiştir. Bu çalışmaya göre Türkiye'deki kadın nüfusunun çok önemli bir bölümü genç ve girişimcilik için enerji ve heves gerektiren yaş aralığındadır. Özellikle girişimcilik için en dinamik yaş aralığı olarak görülebilecek 25-44 yaş aralığındaki kadın nüfusu oranının fazlalığı Türkiye için önemli bir avantaj teşkil etmektedir.

Türkiye' deki eğitilmiş kadınlarda girişimcilik faaliyetine katılma oranında son yıllarda artış olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu genel girişimci oranının 2006 yılında %15,30 iken, 2013'te %44'e yükselmesi, gençlerin artık girişimciliğe daha fazla ilgi gösterdiğini ve alternatif bir kariyer olarak görmeye başladığını göstermektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe, hem kadınlarda ve hem de erkeklerde fırsata sayılı girişimcilik faaliyetinin arttığı, ihtiyaçtan dolayı girişimcilik faaliyetinin azaldığı görülmektedir. Diğer birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'deki girişimcilerin çoğu erkeklerden oluşmaktadır. 2013 yılında erkek/kadın oranı 2.13/1 olup, 2012 yılı 2.55/1 ile karşılaştığımızda erken dönem girişimcilik faaliyetinde bulunan erkek/kadın oranında bir düşme bulunmaktadır. Buna paralel olarak ise Kadın Girişimci oranında artış bulunmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'de potansiyel girişimcilerin oranı yaklaşık %32, yani her 100 kişiden 32'si önümüzdeki üç yıl içinde girişimcilik faaliyetinde bulunma niyetindedir. Bu oran, gelişmekte olan ülkelerde %29,09, gelişmiş ülkelerde ise %14,27 olup Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Türkiye gelişmekte olan 30 ekonomi arasında 8. sırada yer alırken uluslararası karşılaştırmaya göre Türkiye'de girişimci potansiyeli oldukça yüksektir.

Türkiye'de 2013 yılında fırsatları değerlendirmek amacıyla girişimcilik faaliyetinde bulunan kişiler % 67 iken, ihtiyaçtan dolayı erken dönem girişimcilik faaliyetinde bulunanlar % 30'dur. 26 Bölgeye göre değerlendirildiğinde, özellikle İstanbul fırsata dayalı girişimcilerin en yoğun olduğu bölge olup, Türkiye ortalaması olan % 67'yi , % 81 oranı ile geçerek fark yaratmıştır. Erkek girişimci oranının en yüksek olduğu bölgeler, TR82 Kastamonu (%88) alt bölgesi ve TRB2 Van (%82) alt bölgesidir. Buna karşılık kadın girişimci oranının en yüksek olduğu bölgeler, TR32 Aydın (%41) ve TR33 Manisa (%40) alt bölgeleridir.²⁸

²⁸<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Haberler.aspx?ref=988&refContent=0> (Erişim Tarihi: 19.04.2015)

2.6.1. Türkiye’de kadın girişimcilerin sorunları

Türkiye’de çalışan kadın sayısının artmasına rağmen, kadınların girişimcilik oranının, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşük olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde kadınların girişimcilik oranı ortalama %3’ten fazla iken, Türkiye’de bu oran %1’in de altında seyretmektedir. İleri yaşlardaki kadınlar arasında hala okuma-yazma bilmeyenlerin olması göz önüne alındığında, bunun beklenen bir sonuç olduğu anlaşılacaktır (Yaprak, 2005).

Öncelikle söyleyebiliriz ki, kadın girişimciler kafalarında ‘başarısız olma’ korkusunu erkeklere oranla daha fazla taşımaktadırlar. Dolayısıyla bu durum kadın girişimcilerin iş kurma esnasında daha korkak davranmalarına neden olmakta ve risk alma oranını daha düşük seviyelerde tutmaktadır. Kadın girişimcilerin kaynak temini tercihlerindeki diğer bir faktör de çevrenin kadına olan yaklaşımı olmaktadır.

Geleneksel rollerinden tam anlamıyla kurtulamamış olan kadınlarımızın bir girişime başlama esnasında çevreden yeterince maddi destek alabildiklerini söylemek zordur. Daha açık bir ifadeyle onlara gerçekte güvenip destek olacak insanların sayısının oldukça az olması kadınlarımızı bir başlangıç yapma konusunda daha çekimser bir konuma sokmaktadır. Bu nedenler göz önünde bulundurulduğunda kadın bir girişimcinin kurumsal krediden yararlanmak yerine, girişimi için küçük bir kaynakla küçük bir başlangıç yapmayı tercih ettiğini söylemek mümkündür.

Bazen bir kadın için herhangi bir girişimin başlangıcını yapmak, saçını farklı bir renge boyatmakla özdeşleştirilebilir. Saçını boyatmak kimine göre sıradan, kimine göre ise sıra dışı bir davranış olarak algılanabilir. Dolayısıyla yeni rengin tenine uyup uymayacağı, çevrenin tepkisi kendisini mutlu hissedip hissetmeyeceği, daha sonrasında gelebilecek pişmanlık sebebiyle kimileri için basit gelebilecek bir durum, kimilerine göre sorun haline gelebilir. Ancak çevrede saçlarını farklı renge boyatan hemcinslerin görülmesi ve bunun kendilerine de yakışabileceğini düşünmeleri kadınların bu adımı atmalarında rol-model etkisi yapmaktadır. Bir girişime başlarken de aynı kaygıların duyulması söz konusu olabilir. İşte böyle zamanlarda kadınların belki de en çok ihtiyaç duyacakları şey bir parça cesaret ve cesaretlendirilmenin yanı sıra kendilerinden önce bazı zorlukları üstlenip belli bir yere gelmiş hemcinslerinden oluşan rol-modellerin varlığıdır (İlter, 2010).

Kurumsal krediye ulaşmadaki sıkıntılar gerek kadın gerek erkek girişimciler yönünden önemli sorun olmaktadır. Erkek girişimcilere nazaran kadın girişimcilerin daha kısıtlı kredi bulma imkânlarının olduğu KOSGEB kaynaklarınca ifade edilmektedir. Bu durumda kadın girişimciler daha çok bireysel birikim ya da aile desteğini tercih etmek durumunda kalmaktadırlar.

Sonuç olarak Türkiye’de kadın girişimcilerin kredi ve borç bulmada teminat olarak gösterebilecek servetleri bulunmamaktadır.

Kadın girişimciler açısından ürün ve hizmetlerine talebin az olmasına rağmen rekabetin yoğun olması ve finansman sorunu dikkat çekmektedir. KSGM tarafından yaptırılan bir alan araştırmasında ankete katılan Ankara’dan el sanatları üreticisi bir kadın girişimci, istenildiği kadar üretim yapılabileceğini ancak bu üretimin pazar bulmasının sorun oluşturduğunu belirtmiştir.

2.7 Eskişehir İlinin Girişimcilik Altyapısı

Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu (URAK)’nın 2009-2010 yılı iller arası Rekabetçilik Endeksi sonuçlarına göre, Eskişehir en rekabetçi altıncı şehir konumundadır. Bu sıralamayı yaparken kullanılan parametreler arasında girişimcilik, kadın girişimcilik, kadın ve erkek işsizlik oranları da bulunmaktadır. Eskişehir, beşeri sermaye ve yaşam kalitesinde 3. Sırada ve markalaşma becerisi ve yenilikçilik endeksinde ise 9. sırada yer almaktadır. Eskişehir, Kişi Başına Düşen Öğretim Üyesi Sayısı bakımından 2. sırada yer almaktadır.²⁹

2.7.1 Eskişehir ilinde girişimcilik ve kadın girişimcilik

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca düzenli olarak son 2 senedir Üniversiteler arasında her yıl “Girişimcilik ve Yenilikçilik Endeksi Sıralaması” yapılmaktadır. Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi ile üniversiteleri girişimcilik ve yenilikçilik performanslarına göre sıralayarak, üniversiteler arası girişimcilik ve yenilikçilik odaklı rekabetin artması ve böylelikle girişimcilik ekosisteminin gelişmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

²⁹http://www.urak.org/uluslararasi-rekabet-arastirmalari-kurumu/index.php/dosyalar/cat_view/59-urak-illeraras-rekabetcilik-endeksi.html (Erişim Tarihi: 24.10.2014)

Girişimcilik ve Yenilikçilik Kültürü, Ekonomik Katkı ve Ticarileşme, İşbirliği ve Etkileşim, Fikri Mülkiyet Havuzu, Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Yetkinliği gibi kriterlerin puanlandığı endekse veriler TÜBİTAK, KOSGEB, YÖK, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TPE, Kalkınma Bakanlığı, TTGV ve TÜBA tarafından sağlanmaktadır.

Bu sıralamada üniversitelerin kadın girişimcilikle ilgili çalışmaları da puanlanmaktadır. 2013 verilerinin dikkate alındığı 2014 yılında yapılan sıralamada Anadolu Üniversitesi 37.cilikten 16.cılığa yükselmiştir. Eskişehir ilinin diğer üniversitesi Osmangazi Üniversitesi ise liste dışında kaldığı bir önceki yıla göre gelişme kaydederek 49.culuğa yükselmiştir.³⁰

Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu (URAK)'nın 2009-2010 yılı iller arası Rekabetçilik Endeksi sonuçlarına göre, Eskişehir en rekabetçi altıncı şehir konumundadır.

İlin rekabetçiliğinde en yüksek paya sahip olan Erişilebilirlik Alt Endeksi'nin değişkenleri incelendiğinde; yurtiçi ve yurtdışı (bahar ve yaz aylarında) düzenli uçak seferlerinin gerçekleşmesi, hızlı tren çalışmalarının olması ilin bu alt endeksteeki rekabet gücüne katkı sağlamaktadır. Bu veriler şehrin girişimciliğe elverişli bir il olduğunu göstermektedir.³¹

2.8 Kadın Girişimciliği Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar

Günümüzde kadın işsizliğine karşı bir çözüm ve kadınların kendi kazançlarını elde ederek ekonomik bağımsızlık kazanmalarında bir araç olarak görülen kadın girişimciliği konusu yaygın olarak ele alınmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de özellikle son yıllarda kadın girişimciliği konusu gerek siyasi iktidarlar ve gerekse sivil toplum kuruluşları tarafından teşvik edilen ve desteklenen, sorunları tespit etme ve çözüm bulma noktasında akademik çalışmalara da konu olan özel bir çalışma sahası haline gelmiştir (Ecevit, 2007).

Bu amaçla bazı kurum ve kuruluşlar; ülkemizde kadın girişimci sayısının artırılması, mevcut potansiyelin daha iyi değerlendirilerek kadın girişimcilerin ülke ekonomisine katkılarının daha fazla sağlanması ve kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi ve desteklenmesi konularında çalışmalar yapmaktadırlar (Tekin, 2005).

³⁰<http://www.sanayi.gov.tr/Pages.aspx?pageID=810&lng=tr> (Erişim Tarihi: 04.12.2014)

³¹http://www.urak.org/uluslararasi-rekabet-arastirmalari-kurumu/index.php/dosyalar/cat_view/59-urak-lleraras-rekabetcilik-endeksi.html (Erişim Tarihi: 24.10.2014)

Türkiye’de girişimciliği destekleyen kamu kurumlarının yanında sadece kadın girişimcilere destek veren Sivil Toplum Kuruluşları ve bazı vakıflar da bulunmaktadır. Ancak kamu kurumu dışında olan kuruluşların sürekli destekleri ve organize bir yapıları bulunduğunu söylemek zordur. KOSGEB kadın girişimcilere en fazla destek veren kurumdur.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), KSSGM vasıtasıyla ve Dünya Bankası ise İŞKUR vasıtasıyla proje bazlı olarak kadın girişimcileri desteklemektedir. Uluslararası bu fonların kullanılabilmesi için ulusal fonlardan ilgili yerel kuruluşlar eliyle aynı katkılar saplanmaktadır.

2.8.1.KOSGEB

2.8.1.1 Uygulamalı girişimcilik eğitimleri

KOSGEB Hizmet Merkezi Müdürlükleri tarafından ya da çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliğine gidilerek düzenlenen Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri, girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak ve girişimcileri iş planı kavramı ile tanıştırmak amacıyla verilmektedir. Eğitim sonunda başarılı işletmelerin kurulmasını sağlamak amacıyla verilmektedir. Eğitim sonunda girişimci adaylarının kendi iş fikirlerine yönelik iş planlarını hazırlayabilecek bilgi ve deneyimi kazanmaları hedeflenmektedir.

Bu destek, salt kadın girişimcilere özel bir destek olmamasına rağmen; kadın girişimcilere, erkek girişimcilerden %10 daha fazla destek verilmek suretiyle pozitif ayrımcılık uygulanmaktadır.

Yükseköğretim kurumları tarafından örgün eğitim kapsamında verilen ve KOSGEB tarafından onaylanan girişimcilik dersleri de bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Bu eğitimler genel katılıma açık olarak düzenlenebildiği gibi, genç girişimci, kadın girişimci ve yükseköğretim kurumlarının öğrencileri gibi belirli bir hedef gruba yönelik olarak da yapılabilmektedir. Eğitimler KOSGEB tarafından belirli bir puanlamaya tabi tutularak akredite edilmektedir.

Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri dört ana modülden oluşan en az 70 (yetmiş) saatlik sınıf içi ders ve atölye çalışmalarını kapsamaktadır.

- a) Modül 1: Girişimcilik özelliklerinin sınanması, iş fikri geliştirme ve yaratıcılık egzersizleri

- b) Modül 2: İş planı kavramı ve öğeleri (pazar araştırma, pazarlama planı, üretim planı, yönetim planı, finansal plan)
- c) Modül 3: İş planı öğelerinin pekiştirilmesine yönelik atölye çalışmaları (pazar araştırma, pazarlama planı, üretim planı, yönetim planı, finansal plan)
- d) Modül 4: İş planının yazılması ve sunumunda dikkat edilecek hususlar

Sektörel ve yerel düzeyde belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda eğitim programına destek modüller (örneğin e-ticaret, dış ticaret vb. sınıf içi eğitim veya atölye çalışması şeklinde) eklenebilmektedir. Bir Uygulamalı Girişimcilik Eğitiminde, her bir sınıf için en fazla 30 (otuz) katılımcı kabul edilmekte ve bir günde bir sınıfta en fazla 8 (sekiz) saat eğitim verilebilmektedir. Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerinde katılımcılardan ücret alınmamaktadır. Eğitim ana modüllerine %80 (seksen) oranında devam eden katılımcılar katılım belgesi almaya hak kazanmaktadır.³²

Üniversitelerdeki seçme ders olarak okutulan girişimcilik derslerinde yukarıdaki bazı şartlar aranmamaktadır. Ancak, Girişimcilik dersi bir akademik yıl içerisinde sınıf içi ve sınıf dışı eğitimler dâhil olmak üzere en az 56 (ellialtı) ders saat aranmaktadır. Ayrıca yukarıda belirtilen modüllere yer verilmesi gerekmektedir. Ancak modül sürelerine ve katılımcı sayısına uyulma zorunluluğu bulunmamaktadır.

Yükseköğretim kurumları tarafından örgün eğitim kapsamında verilen girişimcilik derslerinde görev alan öğretim üyesi KOSGEB tarafından akredite edilmiş sayılmaktadır. Yükseköğretim kurumları, kendi eğitim sistemi dâhilinde dersi geçen öğrencilere ilişkin bilgileri Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Katılım Belgesi Almaya Hak Kazanan Katılımcı Listesine işleyerek ilgili KOSGEB Hizmet Merkezine teslim etmelidir. Eğer ders iki dönem olarak uygulandı ise listede yer alan öğrenciler her iki dönemde de dersi geçmiş olmalıdır. Bu şartları sağlayan katılımcılar, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Sertifikası almaya hak kazanırlar. Bu eğitim sonrası kendilerini kuran girişimciler KOSGEB Yeni Girişimci Desteğine başvurmaya hak kazanırlar.

KOSGEB' in girişimcilik kuluçkası olarak ta adlandırılan İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) modeli içinde işini kurmak isteyen girişimci adayının bu eğitimleri almasına gerek yoktur. Çünkü İŞGEM modelinin içinde girişimciye verilecek mentörlük desteği bulunmaktadır.

³²<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=8>

(Erişim Tarihi: 23.02.2015)

Türkiye'deki KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi sertifikası sahibi kadın girişimci sayısı ile erkek girişimci sayısı birbirine yakındır.

2.8.1.2. Yeni girişimci desteği

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Sertifikası sahibi girişimci adayı, eğitim tamamlandıktan istediği zaman sonra işini kurabilmektedir. Ancak girişimci, İŞGEM dâhilinde ya da dışında işini nerede kurarsa kursun, işini kurduktan 2 yıl içinde KOSGEB'e başvurmak zorundadır.

Kurulan işletme, şahıs işletmesi olabileceği gibi sermaye şirketi de olabilmektedir. Ancak KOSGEB desteği için bahse konu girişimcinin işletmedeki payı %30 dan az olmamalıdır.

İşini kuran girişimci, hazırlayacağı İş Planı ile ilgili KOSGEB birimine müracaat eder. KOSGEB Girişimcilik Kurulu marifetiyle rutin aralıklarla bu iş planlarını değerlendirir. Girişimcinin de hazır bulunduğu ortamda yapılan bu değerlendirme tez savunmasını yapan öğrenci/öğretim görevlisi ilişkisi ile benzeşmektedir.

Değerlendirme sonucunda iş planının reddedilmesi, revizyona tabi tutulması, kısmen kabul edilmesi ya da tamamen kabul edilmesi seçeneklerinden birine göre işlem yapılmaktadır.

İş planı kabul edilen ya da kısmen kabul edilen girişimci ile KOSGEB tarafından imzalanan taahhütname sonrası KOSGEB Yeni Girişimci Desteği süreci başlamaktadır. KOSGEB Yeni Girişimci Desteği kapsamında sağlanacak desteklerin oranı; 1. ve 2. Bölgeler için; %60 (altmış), girişimcinin kadın veya özürlü olması halinde %70 (yetmiş) olup, 3., 4., 5. ve 6. Bölgelerde bu oran %70 (yetmiş), girişimcinin kadın veya özürlü olması halinde %80 (seksen) olarak uygulanır. Eskişehir 1. Bölgede yer almaktadır.

Bununla birlikte kadınlara uygulanan %10 luk pozitif ayrımcılık kadınların girişimci olması için önemli bir detaydır.

Tablo 8' de belirtilen ve KOSGEB tarafından Girişimcilere verilen mali desteğin detayı ise şu şekildedir:

- A) *İşletme Kuruluş Desteği*: Geri ödemesiz olan bu desteğin üst limiti 3.000 (üç bin) TL olup, aşağıda belirtilen işletme kuruluş giderlerini (ücretler, hizmet bedelleri, harçlar vb.) kapsar:

- İşletme kuruluş aşaması noter masrafları (iş ana sözleşmesinin hazırlanması ve onaylanması, işletme müdürü imza sirküleri/imza beyanı, defterlerin tasdik ettirilmesi),
 - İşletmenin ticaret/esnaf sicil kaydının yapılması,
 - İşletmenin sicil gazetesinde ilanı,
 - Fatura, irsaliye ve gider pusulası belgelerinin basımı ve tasdiki,
 - İlgili odalara kayıt yaptırılması,
 - İşyeri açma ve çalışma izin ve ruhsatlarının alınması,
 - Yazar kasa alımı,
 - Mali müşavir ve muhasebeci ücreti (Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavir Ücretlerinin Esasları Hakkında Yönetmelik hükümleri uyarınca hazırlanan ve her yıl yayımlanan asgari ücret tarifesindeki tutar).
- B) Kuruluş Dönemi Makine, Teçhizat, Yazılım Ve Ofis Donanım Desteği:*
- İşletmenin kuruluş tarihinden itibaren 12 (on iki) ay içinde satın alınan/alınacak makine, teçhizat, yazılım ve ofis donanımları için geri ödemesiz olarak verilen bu desteğin üst limiti 15.000 (on beş bin) TL'dir.
 - Destek ödemesi yapılmadan önce, işletmeden sorumlu personel işletmeyi ziyaret ederek Yeni Girişimci Desteği Tespit Tutanağını düzenler.
 - Destek kapsamında satın alınan/alınacak makine-teçhizat yeni veya ilk kullanıcı için düzenlenen satış faturası tarihi itibarıyla en fazla 3 (üç) yaşında olabilir. Makine-teçhizatın ikinci el olması halinde makine-teçhizatın yaşını belirlemek için; ilk kullanıcıya satış faturası veya ilgili odalardan alınabilecek yaşı gösterir belge veya benzeri dokümanlarından herhangi birinin getirilmesi gerekmektedir.
- C) İşletme Giderleri Desteği:* Desteğin başlangıç tarihinden itibaren 24 (yirmi dört) ay içinde gerçekleşen işletme giderlerine yönelik geri ödemesiz olarak verilen desteğin üst limiti her ay için 1.000 (bin) TL olmak üzere toplam 12.000 (on iki bin) TL'dir.
- Personel net ücretleri,
 - İşyeri kirası, elektrik, su, ısıtma, telekomünikasyon, işyerinde ürün/hizmet üretim amaçlı kullanılan makine ve teçhizata ait yakıt giderleri bu kapsama dâhildir.
- D) Sabit Yatırım Desteği:*

- Desteğin başlangıç tarihinden itibaren 24 (yirmi dört) ay içinde satın alınacak, makine ve teçhizat için teminat karşılığı geri ödemeli olarak verilen bu desteğin üst limiti 70.000 (yetmiş bin) TL'dir.
- Destek ödemesi yapılmadan önce, işletmeden sorumlu personel işletmeyi ziyaret ederek ekte yer alan Yeni Girişimci Desteği Tespit Tutanağını düzenler. Düzenlenen tespit tutanağı evrak kaydına alınır.
- Destek kapsamında satın alınan/alınacak makine-teçhizat yeni veya ilk kullanıcı için düzenlenen satış faturası tarihi itibarıyla en fazla 3 (üç) yaşında olabilir.

Sabit yatırım desteği faizsiz olmasına rağmen geri ödemeli olduğu için KOSGEB tarafından, girişimciden banka teminat mektubu istenmektedir. Bu destek kapsamında yapılacak geri ödemeler, desteğin başlangıç tarihinden sonraki 24 (yirmi dört) ayı ödemesiz olmak üzere, 3 (üç)'er aylık dönemler halinde 8 (sekiz) eşit taksitte yapılır.

Tablo 8. KOSGEB Yeni Girişimci Desteği Unsurları, Oran ve Üst Limitleri

Destek unsuru		Üst Limit (TL)	Destek Oranı (%) (Eskişehir için 1. Bölge)
İşletme Kuruluş Desteği	Geri Ödemesiz	3.000	% 60 (Kadın Girişimcilere %70 uygulanır.)
Kuruluş Dönemi Makine, Teçhizat, Ofis Donanım ve Yazılım Desteği	Geri Ödemesiz	15.000	
İşletme Giderleri Desteği	Geri Ödemesiz	12.000	
Sabit Yatırım Desteği	Geri Ödemeli	70.000	

Kaynak: KOSGEB

KOSGEB desteği ile satın alınan hiç bir makine-teçhizat ve yazılımın 3 sene boyunca satılmaması gerekmektedir. Destek süreci dışında işletmenin tasfiyesi/kapanması durumlarında KOSGEB'in bir dahli olmamaktadır. Ancak destek sürecinde girişimcinin işletmesini tasfiye etmesi/kapatması durumunda bu konu KOSGEB tarafından toplanan bir kurul tarafından değerlendirilmektedir. Girişimciden istenilen belgeler, iş planı ve ilgili KOSGEB personelinin raporu doğrultusunda, herhangi bir su-i niyete rastlanmazsa verilen destekler geri istenmemektedir. Eğer

girişimcinin kötü niyeti ya da mevzuatta belirtilen ilgili maddeyle çelişen bir durum tespit edilirse, verilen destek faiziyle geri alınmaktadır.³³

2.8.1.3 Ar-Ge, inovasyon ve endüstriyel uygulama programı desteği

KOSGEB' in bu desteği, bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip küçük ve orta ölçekli işletmeler ile girişimcilerin geliştirilmesi, yeni ürün, yeni süreç, bilgi ve/veya hizmet üretilmesi ve ticarileştirilmesi için araştırma, geliştirme, inovasyon ve endüstriyel uygulama projelerinin desteklenmesi amacıyla verilmektedir.

Bu destek iki sacayaktır. İlki Ar-Ge ve İnovasyon süreci, ikincisi ise Endüstriyel Uygulama sürecidir. Tablo 9' da her iki destek limit ve oranları görülmektedir.

Ar-ge ve Endüstriyel Uygulama programından faydalanmak isteyen ister kadın ister erkek olsun her girişimci KOSGEB' e iş fikrini detaylandıracağı bir proje sunmak zorundadır. Projede mutlaka bir yenilik ve/veya inovasyon olmalıdır. KOSGEB tarafından toplanacak kurul tarafından değerlendirilecek proje kabul edilirse, girişimcinin 60 gün içinde işletmesini kurması istenmektedir. Proje süresi 12-24 ay arasında değişebilmektedir. Girişimci KOSGEB tarafından %75 oranında hibe destek ile desteklenecektir. Destekler makine-techizat, yazılım, başlangıç sermayesi, istihdam, işlik, kira, danışmanlık, proje geliştirme destekleri ve başlangıç sermayesi desteklerini kapsamaktadır. Toplamda yaklaşık 400.000 TL lik bir destek imkanı vardır. Ayrıca KOSGEB'in Teknoloji Geliştirme Merkezi'nde (TEKMER) yer alacak girişimcilere ücretsiz işlik ve Ar-Ge yasasından kaynaklanan vergisel avantajlar da sunulmaktadır. Eskişehir Anadolu Üniversitesi ve KOSGEB Eskişehir Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nün 2013 yılında yaptıkları bir protokolle Yunus Emre kampüsü bünyesinde TEKMER kurularak faaliyete geçirilmiştir.

Endüstriyel Uygulama Desteği ise seri üretim amacı güden, Ar-Ge ve inovasyon süreci tamamlanan projeler için uygulanmaktadır. Endüstriyel Uygulama Programı kapsamında yeni bir ürün/hizmetin; üretilmesi, kalitesinin artırılması, maliyet düşürücü nitelikte yeni tekniklerin uygulamaya alınması, ürün veya süreçlerinin pazara uygun biçimde ticarileştirilmesi amacıyla hazırlanan projelere destek sağlanmaktadır.

³³<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=8>

(Erişim Tarihi: 23.02.2015)

Tablo 9. KOSGEB Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriye Uygulama Destek Oranları

AR-GE, İNOVASYON VE ENDÜSTRİYEL UYGULAMA DESTEK PROGRAMI	Destek Üst Limiti(TL)	DESTEK ORANI (%)
Ar-Ge ve İnovasyon Programı		
İşlik Desteği	İşliklerden bedel alınmaz	
Kira Desteği	12.000	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Hammadde, Yazılım ve Hizmet Alımı Giderleri Desteği	100.000	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Hammadde, Yazılım ve Hizmet Alımı Giderleri Desteği (Geri Ödemeli)	200.000	75
Personel Gideri Desteği	100.000	75
Başlangıç Sermayesi Desteği	20.000	100
Proje Geliştirme Desteği	Proje Danışmanlık Desteği	25.000
	Eğitim Desteği	5.000
	Sınai ve Fikri Mülkiyet Hakları Desteği	25.000
	Proje Tanıtım Desteği	5.000
	Yurtdışı Kongre/Konferans/Fuar Ziyareti/Teknolojik İşbirliği Ziyareti Desteği	15.000
	Test, Analiz, Belgelendirme Desteği	25.000
Endüstriyel Uygulama Programı		
Kira Desteği	18.000	75
Personel Gideri Desteği	100.000	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım ve Tasarım Gid. Desteği	150.000	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım ve Tasarım Giderleri Desteği (Geri Ödemeli)	200.000	75

Kaynak: KOSGEB, 2015

Endüstriyel Uygulama Programına;

- ✓ Ar-Ge ve/veya inovasyon projesi kamu kaynakları ile desteklenerek başarıyla tamamlanmış projelerin,
- ✓ Doktora çalışması neticesinde ortaya çıkan projelerin ve
- ✓ Patent belgesi ile koruma altına alınmış ve prototip aşaması tamamlanmış buluş ve fikirlerin sahibi girişimciler başvurabilmektedir.

Endüstriyel Uygulama Programında proje süresi en çok 18 (on sekiz) aydır. Kurul kararı ile 12 (on iki) aya kadar ek süre verilebilir. Endüstriyel Uygulama Programı kapsamında sağlanacak desteklerin oranı tüm bölgelerde % 75 (yetmiş beş) olarak uygulanmaktadır. Destekler makine-teçhizat, yazılım, başlangıç sermayesi, istihdam, işlik, danışmanlık ve proje geliştirme desteklerini kapsamaktadır.³⁴

³⁴<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=8>

(Erişim Tarihi: 23.02.2015)

2.8.2 Türkiye Grameen mikrofinans programı

Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP), Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TİSVA) tarafından oluşturulmuş olup, Grameen Trust ile işbirliği yaparak faaliyetlerini sürdüren kar amacı gütmeyen bir mikrofinans kuruluşudur. TGMP, yoksulluk içinde yaşayan kadınlara finansal hizmetler sağlama konusunda öncülük etmektedir. TGMP, Türkiye genelinde 68 ilde 107 Şubesiyle halen 60.000 üzerinde üyeye hizmet vermektedir. TGMP, HSBC, Citibank, Whole Planet Foundation, Açık Toplum Vakfı ve Rotary Kulübü gibi kuruluşlarla işbirliği yapmaktadır. Bunun yanında TGMP, Turkcell ve Morkoz sayesinde üyelere özel hizmetler sunmaktadır. Mikrofinans, bankacılık ve ilgili hizmetlere erişim zorluğu çeken girişimci ve küçük işletmeler için sağlanan finansal hizmettir.

TGMP, Grameen Bankası tarafından kullanılan grup tabanlı kredi modelini benimsemiştir. Çünkü grup tabanlı kredi modeli 5 üye arasında sorumluluk ve dayanışma ruhunu oluşturur. Kredi geri ödemesini düzenli yapmayan üye veya üyelerin taksitleri, grubun geri kalan üyeleri tarafından yapılmaktadır.

Üyelere finansal hizmetler sunabilmek için iki ana mekanizma vardır:

- (1) bireysel girişimciler ve küçük işletmeler için sağlanan ilişki tabanlı bankacılık modeli,
- (2) krediler ve diğer hizmetler için grup olarak başvuruda bulunup bir araya gelen grup tabanlı modeldir.

TGMP'nin Türkiye genelinde 107 Şubesi bulunmaktadır. TGMP'ye üye olup olamayacağınızı belirlemek için bir kaç basit adım vardır:

1. Öncelikle TGMP'ye kredi başvurusunda bulunacak olan adayın aklında bir iş fikrinin olması gerekmektedir. İlk defa kredi alacak olan üyeler maksimum 1.000 TL kredi kullanabilirler.
2. Bir iş fikri olan ve 5 kadından oluşan bir grup oluşturulmalıdır
3. 5 kadının yer aldığı bir grup oluşturulduktan sonra, 3 gün sürecek olan eğitimlerde, kurum işleyiş sistemi ve kredi geri ödemesi hakkında bilgi verilmektedir.
4. Verilen eğitim sürecinin tamamlanmasının ardından, kredi almaya hak kazanan grup üyeleri kredilerini almaktadır.³⁵

³⁵<http://www.tgmp.net/tr/sayfa/mikrofinans-nedir--/127/1> (Erişim Tarihi: 23.02.2015)

2.8.3 TOBB kadın girişimciler kurulu

Kadın Girişimciler Kurulu, TOBB bünyesinde kadın girişimcilik konusunda genel politikalar geliştiren ve görüş oluşturulmasına katkıda bulunan istişari bir kuruldur. Kurul aynı zamanda kadın girişimcilere eğitim, kapasite geliştirme desteği ile girişimci fikirlerini hayata geçirmelerinde destek sağlamak üzere kurulmuştur.

Ülkemizdeki kadın girişimci potansiyelinin nicelik ve nitelik bakımından geliştirilmesi ve daha donanımlı hale getirilmesi amacıyla politika belirlemek ve girişimcilik kültürünün kadınlar arasında gelişmesine öncülük etmenin yanı sıra; Kadınlara kişisel gelişim yollarını öğretmek, kariyer geliştirme fırsatları sunmak gibi görevleri olan TOBB Kadın Girişimciler Kurulu bu kapsamda;

- Girişimci ruhlu kişilere, bu özelliklerini daha etkili ve verimli kullanabilmelerini sağlayacak ve iş kurmayı düşünenlere kuruluş ve devamında işi sürdürme süreçlerinde ihtiyaçları olacak temel bilgileri vermek ve yol göstermek amacıyla seminer, panel ve bunun gibi eğitim etkinliklerinde bulunmak,
- Kadın girişimcilerin deneyimli girişimciler yanında staj yapmalarını sağlamak,
- Yurt dışında, özellikle AB ülkelerinde yabancı girişimciler yanında kısa süreli staj imkânları yaratmak,
- Koçluk sistemi geliştirerek yeni iş kuran girişimcilere deneyimli girişimciler tarafından belli sürelerde destek sağlamak,
- TOBB ve illerdeki odaların öncülüğünde çeşitli illerde “Kadın Girişimci Eğitim ve Danışma Merkezleri” açmak ve bu merkezlerde özellikle AB ve diğer uluslararası kadın girişimci kaynakları konusunda araştırmalar, risk sermayesi, Euroawards gibi konularda danışmanlık yapmak,
- Kadın girişimcilik konusunda detaylı bilgileri ve olanakları güncel olarak sunan bir “Kadın Girişimciler Web Portalı” hazırlamak gibi çalışmalar yürütmektedir.

TOBB Kadın Girişimciler Kurulu ile koordineli olarak faaliyet gösteren TOBB İl Kadın Girişimci Kurulları, Türkiye'nin 81 ilinde kurulmuştur.

İl kadın kurullarının görevleri şunlardır:

- a) İldeki kadın girişimci potansiyelinin nicelik ve nitelik bakımından geliştirilmesi ve daha donanımlı hale getirilmesi amacıyla politikalar belirleme,
- b) Girişimcilik kültürünün İldeki kadınlar arasında gelişmesine öncülük etme,

- c) Girişimci ruhlu kişilere, bu özelliklerini daha etkili kullanabilmelerini sağlayacak, iş kurmayı düşünenlere kuruluş ve devamındaki işi sürdürme süreçlerinde ihtiyaçları olacak temel bilgileri vermek, yol göstermek amacıyla girişimcilik eğitimleri, seminer ve panel düzenleme,
- d) İldeki lise ve üniversitelerde girişimcilik dersleri, seminerleri, panelleri düzenleme,
- e) Girişimcilik, iş kurma konularında ilgili prosedürleri aktaran kitapçıklar ve CD'ler hazırlama,
- f) Birlik tarafından hazırlanmış olan kadın girişimcilik konusunda detaylı bilgileri ve olanakları güncel olarak sunan internet portalında, İl İcra Komitesine ilişkin yer alan bölümün güncellenmesini sağlama,
- g) İldeki kadın girişimcilerin deneyimli girişimciler yanında staj yapmalarını sağlama,
- h) Koçluk sistemi geliştirerek ildeki yeni iş kuran girişimcilere deneyimli girişimciler tarafından belli sürelerde destek sağlama,
- i) İl ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunacak sektörlerde girişimde bulunulmasına yardımcı olacak tedbirleri belirleme ve bu sektörlerde kadın girişimcileri yönlendirme ve teşvik etme,
- j) Konuların özelliklerine göre çalışma grupları kurma,
- k) Yurt içinde ve yurt dışında kadın girişimciliğe ilişkin gelişmeler ile idari ve yasal düzenlemeleri izleyerek toplayacağı bilgileri ilgililere ulaştırma,
- l) TOBB Kadın Girişimciler Kurulu İcra Komitesi tarafından alınmış olan ilgili kararların İl sathında uygulanmasını sağlama.³⁶

2.8.4 İŞKUR

İşsizleri iş arayanlarla buluşturan bir kurum olan Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) kadınlarla ilgili destekleri Avrupa Birliği fonlarından faydalanmak suretiyle hazırlamış olduğu projeler üzerinden sürdürmektedir. Bu projeler dönemsel projeler olup salt girişimcilik odaklı destekler değildir. Örneğin; İŞKUR' un, "Tek Kanatla Uçamam" sloganını ile yürüttüğü 2009-2013 yılları arasında Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu sonunda olumlu sonuçlar alınmıştır.

³⁶<http://www.tobb.org.tr/TOBBKadinGirisimcilerKurulu/Sayfalar/Hakkimizda.php>
23.02.2015)

(Erişim Tarihi:

AB ve Türkiye fonları ile desteklenen 27 milyon 150 bin 589 Avro bütçeli “Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu” projesi, NUTS II bölgesindeki 43 ilde kadınların istihdam edilebilirliklerini arttırmak, daha iyi işlere girişlerini kolaylaştırmak, kadınların işgücüne katılımlarını önleyen engelleri azaltmak, özellikle yerel düzeyde İŞKUR’u daha etkili kamu istihdam hizmeti sunması için gerçekleştirilmiştir. Proje sonuçlarına göre meslek edindirme kurslarına katılan kadınlardan, çeşitli işyerlerinden istihdam edilen kadınlardan, çeşitli eğitimlere katılarak sertifika alan kadınlardan, kariyer danışmanlığı ve eğitimi alan kadınlardan ve bunlara ek olarak girişimci olan 113 kadından bahsedilmektedir.

Sonuç olarak İŞKUR, KOSGEB gibi kadın girişimcilere özel destekler vermemesine rağmen son yıllarda konunun önemini kavramış görünen bir kurumdur. Bunun sonucu olarak ta bir takım proje odaklı desteklerle kadın girişimcileri desteklemeye çalışmaktadır.³⁷

2.8.5. TÜBİTAK-TEYDEP

TÜBİTAK, akademik ve endüstriyel araştırma geliştirme çalışmalarını ve yenilikleri desteklemek, ulusal öncelikler doğrultusunda Araştırma-Teknoloji-Geliştirme çalışması yürüten Ar-Ge enstitülerini işletme işlevlerinin yanı sıra, ülkemizin Bilim ve teknoloji politikalarını belirlemekte ve toplumun her kesiminde bu farkındalığı artırmak üzere kitaplar ve dergiler yayınlamaktadır.

Bilim insanlarının yurt içi ve yurt dışı akademik faaliyetleri burs ve ödüller ile desteklenmekte, özendirilmekte, üniversitelerimizin, kamu kurumlarımızın ve sanayimizin projeleri fonlanarak, ülkemizin rekabet gücünün artırılması hedeflenmektedir.

TÜBİTAK-TEYDEB 1512 programıyla, iş fikri olan ancak hayallerini gerçeğe dönüştürebilecek desteği bulamayan girişimci adaylarına önemli fırsatlar sunmaktadır. İş fikirlerinin ticarileşmesi için eğitim, iş rehberi ve 100 bin TL sermaye desteği veren TÜBİTAK-TEYDEB, bir sonraki aşamada da girişimcilerin 550 bin TL bütçeli projelerini % 75 oranında desteklemektedir.

³⁷<http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/default/kadinistihdamininoperasyonu.aspx> (Erişim Tarihi: 24.02.2015)

Özel sektör kuruluşlarına, kamuya ve araştırmacılara Ar-Ge desteği veren TÜBİTAK-TEYDEB, "1512 Girişimcilik Aşamalı Destek Programı" ile bireysel fikirlerin ticarileşmesine de öncü olmaktadır. TÜBİTAK-TEYDEB tarafından yürütülen program ile bireysel girişimcilerin teknoloji ve yenilik odaklı iş fikirlerinin Ar-Ge potansiyelli firmalara ve yenilikçi ürünlere dönüştürmelerine destek verilmektedir.

Ortak Çağrının amacı, 1512 Programının girişimcilere sağladığı faydalara ek olarak, özel sektörün önde gelen kuruluşlarından girişimcilere ek destek ve fayda sağlanmasının yanı sıra özel sektörün kendi faaliyet alanında Ar-Ge potansiyeli olan yeni iş ortakları yaratacak olanların belirlenmesidir. Ayrıca, deneyimli özel sektör temsilcileri ile ortak gerçekleştirilecek çağrı sonunda, yeni firmaların pazarda yer alma ve hayatta kalma şanslarının artması öngörülmektedir.³⁸

2.8.6 Kadın emeğini değerlendirme vakfı (KEDV)

1986 yılında faaliyete geçen vakıf, gecekondu bölgelerinde yaşayan kadın ve çocuklara geniş çaplı destek sağlamaktadır. Kadınların iş yaşamında karşılaştığı sorunların, çocuk bakımı ve ev içi sorumluluklarla da ilgili olduğunu dikkate alan vakıf; son yıllarda annelere nasıl iş bulabilecekleri ve kendi işini nasıl kurabilecekleri konularında eğitim üzerine daha da yoğunlaşmıştır.³⁹

2.8.7 Kadın girişimcileri destekleme derneği (KAGİDER)

Yaklaşık 250 üyesi bulunan KAGİDER Eylül 2002'de ülke çapında faaliyet gösteren ve kar amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütüdür. Derneğin kurucuları arasında Türkiye'nin önde gelen kadın girişimcileri bulunmaktadır. Derneğin vizyonu, geleceğin iş dünyasını yapılandırmada etkin kadın girişimciler yaratmak; misyonu ise ekonomik değer yaratan kadın girişimci sayısını arttırmak, var olan kadın girişimcileri güçlendirerek Türk kadın girişimcilerin dünya ile bütünleşmesini sağlamak ve Türkiye'nin sosyal ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunmaktır.

KAGİDER, kadın girişimcilere finansman, pazarlama ve bürokratik konularda her türlü desteği vererek, kadın girişimcilere danışmanlık hizmeti sağlamaktadır.

³⁸<http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/sanayi/ulusal-destek-programlari/icerik-1512-girisimcilik-asamali-destek-programi> (Erişim Tarihi: 25.02.2015)

³⁹<http://www.kedv.org.tr/programlar/> (Erişim Tarihi: 25.02.2015)

Ayrıca, girişimcilik ve liderlik çalışmaları yapmakta, yurt içinde çeşitli toplantı ve seminerler düzenleyecek kadın girişimcilerin sayısını arttırmak, var olan kadın girişimcilerin de mevcut sorunlarına çözüm bulmak için çaba göstermektedir.⁴⁰

2.8.8 Kadın statüsü ve sorunları genel müdürlüğü (KSSGM)

KSSGM, 1990 yılında kurulmuş olup, kadının eğitim düzeyinin yükseltilmesi, kadınların üretim sektörlerinde istihdamının artırılması; kadınların sosyal, ekonomik, kültürel ve politika alanlarında eşitlik sağlanması konularında çalışmaktadır. KSSGM; Milli Eğitim, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Kültür, Sağlık, Tarım, Sanayi ve Ticaret Bakanlıkları başta olmak üzere ilgili tüm kurum ve kuruluşları kadın politikaları uygulamaları faaliyetlerinde, koordinasyonu sağlamakla görevlidir. KSSGM'nin uygulamacı rolü bulunmakla beraber, politika oluşturulması ile yerel ve uluslararası finansmanlı program ve projelerin koordinasyonundan sorumludur. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından Dünya Bankası aracılığı ile Japon Hibe Fonundan elde edilen 332.500 \$ tutarındaki hibe ile 1995 yılında Ankara, İstanbul, Gaziantep, Urfa, Çorum, Denizli ve Muğla olmak üzere yedi ilde yapılan anketler ile bir araştırma projesi olan Küçük Girişimcilik Projesi gerçekleştirilmiştir.⁴¹

2.8.9 Türkiye kalkınma vakfı (TKV)

TKV 1969 yılında ve Türkiye'nin az gelişmiş, kaynak darlığı çekilen bölgelerinde tarımsal kalkınmayı hızlandırmak için kurulmuş, yerel, hükümet dışı, kar amacı gütmeyen bir kalkınma örgütüdür. TKV yaptığı projelerle yerel girişime ve katılımlara destek verip, kadın statüsünün yükseltilmesini ve kalıcı yerel kalkınma örgütlerinin kurulmasını amaçlamaktadır. TKV kırsal kesimde kadının konumunun güçlendirilmesi için geleneksel yaklaşımların üstesinden gelinmesine aracılık yapmak üzere eğitilmiş kadın liderler veya aktif çalışanlar ağı kurarak kayda değer bir girişimde bulunmuştur.⁴²

⁴⁰<http://www.kagider.org/?Dil=0&SID=333> (Erişim Tarihi: 25.02.2015)

⁴¹<http://kadininstatusu.gov.tr/faaliyetler> (Erişim Tarihi: 25.02.2015)

⁴²www.tkv-dft.org.tr (Erişim Tarihi: 25.02.2015)

3. Yöntem

3.1 Araştırma Modeli

Bu çalışma, KOSGEB desteği ile kurularak faaliyete geçen Eskişehir’deki kadın girişimcilerin girişimcilik süreci öncesi ve sonrasındaki durumlarını ve fikirlerini analiz etmeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonuçlarının Avrupa Birliği’ndeki durumla kıyaslanarak yıllardır Avrupa Birliği’ne girmeye çalışan Türkiye’nin kadın girişimcilik penceresinden Avrupa Birliği’ne kadar hazır olduğunun saptanması amaçlanmıştır.

Bu araştırmada temel olarak nicel yöntem benimsenmiştir, araştırma modeli için anket metodu benimsenmiştir. 27 kadın girişimci ile birebir görüşülerek anket doldurtulmuştur. Kalan 75 kadın girişimci ise online olarak anket doldurmuştur. Araştırma kapsamında KOSGEB desteği ile kendi işini kuran Eskişehir’deki kadın girişimciler incelenmiştir. Bu bağlamda kadın girişimcilerin demografik özellikleri, iş kurma nedenleri, kendi işlerini kurma ve yürütme sürecinde karşılaştıkları problemler, bu süreçte aldıkları maddi ve manevi destekler, kendilerini tanımlama biçimleri ile girişimcilik ve kadın ilişkisi incelenmiştir.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın genel evreni Eskişehir’deki kadın girişimciler, çalışma evreni ise Eskişehir ilinde KOSGEB tarafından desteklenerek kurulmuş kadın girişimcilerdir. Çalışma evrenini 2010-2014 yılları arasında desteklenen 181 kişiden oluşmaktadır. Bu girişimcilerin 57’si geçen süreçte ya işletmesini farklı bir ile taşımış ya da önemli bir kısımdaki gibi işletmesinin faaliyetini çeşitli nedenlerden dolayı sona erdirmiştir. Sonuç olarak çalışmada kullanılan örneklem, çalışma evreninden kendilerine Şubat 2015-Nisan 2015 tarihleri arasında ulaşılabilen ve faaliyetlerine devam eden 124 kadın girişimciden ankete katılmayı kabul eden 102 kadın girişimcinin tamamından oluşmaktadır. Çalışmada basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Özellikle KOSGEB Girişimcilik desteklerinin aktif bir destek programı olarak uygulamaya başlandığı 2010 yılından itibaren KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimini Nisan-2015 tarihi itibarı ile toplamda 4621 kişi almıştır. Bu kişilerden 2199’u kadındır. Uygulamalı Girişimcilik Eğitimine katılan bu kişilerden 357 kişi eğitim

tamamlandıktan 2 yıl içinde kendi işlerini kurmuşlardır. Bu girişimcilerin 181'i kadın girişimcidir. Kadınlardaki bu oran % 50,7 ye karşılık gelmektedir.

Araştırmanın verileri hem birincil ve hem de ikincil veri toplama yöntemleri kullanılarak toplanmıştır. Verilerin bir kısmı internet üzerinden anket doldurulması şeklinde ve bir kısmı ise kadın girişimcilerle yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. Anket cevaplama süreleri ortalama 30-40 dakika sürmüştür. Bu nedenle alınan verilerin derinliği doğrultusunda örneklemin büyüklüğü yeterli görülmüştür.

3.3 Verilerin Toplama Tekniği ve Aracı

Bu çalışma için kadın girişimcileri destekleyen KOSGEB Eskişehir Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nden yardım alınmış araştırma kapsamında analiz edilen veriler Şubat 2015-Nisan 2015 tarihlerini kapsayan 60 günde toplanmıştır.

Araştırmada nicel veri toplama tekniği kullanılarak, subjektif değerlendirmelerden kaynaklanabilecek hatalar engellenmeye çalışılmıştır.

TOBB Eskişehir Kadın Girişimciler Kurulu Başkanı ve kurulun 10 üyesi ile de derinlemesine görüşmeler yapılarak anket formları uygulanmadan önce, formda aksayan yönler olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan ön çalışma sonucunda anket formunda herhangi bir eksiklik bulunmamıştır.

Uygulanan anket formunda; çoktan çok seçmeli, çoktan seçmeli ve evet-hayır soru çeşitleri kullanılmıştır.

Anket formu 5 bölümden oluşmakta olup, anket formunda toplam elli sekiz soru yer almaktadır. Bölüm-I den oluşan ilk 9 soru yaş, medeni durum, eğitim durumu, anne-baba-eş meslekleri ve gelir durumları gibi kadın girişimcilerin demografik ve sosyo-ekonomik yapılarını belirlemek üzere hazırlanmıştır

Bölüm II toplamda 9 sorudan oluşmaktadır. Bu bölüm, girişimciliğin aileden gelen bir yönelim olup olmadığı, ailedeki girişimle sektör benzerliği, şehrin girişimciliğe etkisi, girişimcilikten geçmişleri, girişimci olma nedenleri, çalışma hayatı ve iş hayatında tecrübeli olup olmadığı gibi konuları ölçmek için hazırlanan ve kadın girişimcilerin girişimcilik iklimindeki durumlarını öğrenmek için sorulan sorulardan oluşmaktadır.

III. bölüm kadın girişimcilerin işletmelerinin durumlarını irdelemek için hazırlanan 18 sorudan oluşmaktadır. İşletmenin yapısı, işletmenin aylık ciro ve kar

durumları, işletmenin yasal statüsü ve sektörü, meslek kuruluşu üyelik durumu, girişimcinin çalışma saatleri, işletmelerdeki istihdam durumu, reklam ve tanıtım faaliyetleri, teknoloji ile barışıklık ve yenilikçilik anlayışı, işletmenin durumunun girişimciyi tatmin etme durumu ve gelecekle ilgili beklentileri, rakiplerle benchmark yapılması gibi başlıklar bu bölümde ele alınmıştır.

13 sorudan oluşan bölüm IV' te kadın girişimcilerin girişimcilik sürecine ve girişimciliğe bakışları araştırılmıştır. Bu bölümde, girişim öncesinde alınan eğitim ve danışmanlıklar, eğitim alınan kurum ve kuruluşlar, girişimcilik sürecinde destek katılımcıların çevreleriyle etkileşimleri, kadın olmanın ve girişimci olmanın yaşattığı sorunlar, karşılaşılan temel problemler, girişimciliğin SWOT analizi ve katılımcının çocuğunun girişimci olmasını isteyip istemeyeceği gibi konularda sorulara cevaplar aranmıştır.

Bölüm V, son bölüm olup kadın girişimcilerin finansmana, desteklere erişimi ve ilgili kurumlar ile ilgili durumlarını irdeleyen toplamda 9 sorudan oluşmaktadır. Katılımcıların finansmana ve desteklere erişim durumları, kadın girişimcilik açısından ve Eskişehir ili penceresinden AB-Türkiye kıyaslaması, Türkiye' de kadın girişimciliğin durumu, girişimcilikte ilk çağrışım yapan kurumlar, KOSGEB' ten alınan destekler gibi başlıklara bu sorularla cevap aranmıştır.

3.4 Veri Analizi

Veriler SPSS 20 (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı ile analize tabi tutulmuştur. Anket sorularındaki maddelerin birbirinden bağımsız olması nedeniyle Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanmasına gerek görülmemiştir.

Verilere dayanılarak toplam katılımcı sayısı esas alınıp mutlak ve yüzde değerler gösteren frekans tabloları hazırlanmıştır. Daha sonra; belli kriterler göz önünde bulundurularak tablolar oluşturulmuştur. Bunlara ilave olarak, açık uçlu sorular, bu sorulara gelen sınırlı yanıtlar sebebiyle tek tek incelenmiştir.

Çalışmada hipotezler için Ki-Kare testi yapılmıştır. Ayrıca frekansların yorumlanması da gerçekleştirilmiştir. Her bir tablonun ayrı ayrı yorumlanmasından sonra, karşılaştırmalı bazı tablo yorumları yapılmıştır. Bazı sorulara verilen cevaplar 2' şerli tablolar halinde karşılaştırılmıştır.

Çalışmada bir anket hazırlanarak katılımcılara uygulanmıştır. Araştırma amacı için bir ölçek değil, soruları birbirinden bağımsız olan bir anket daha uygun olduğundan söz konusu anket kullanılmıştır. Çünkü katılımcıların toplam puanını alıp, bu puanı yorumlamak yerine; onların neden girişimciliği seçtiklerini, KOSGEB'den ne kadar destek aldıklarını, AB ile Eskişehir' in kadın girişimcilik açısından karşılaştırılmasını vb. bilgileri ayrı ayrı görmek bu şekilde mümkün olmuştur.

3.5 Hipotez

Bu araştırmanın temel amacı, birçok alanda Avrupa Birliği standartlarını yakalayarak benzer refah seviyesine ulaşmayı hedefleyen Türkiye'nin bir ili olan Eskişehir' deki kadın girişimcilerin durumunu analiz etmektir.

Bunun için kurulan Ana Hipotez:

H₀: Ailedeki girişimcilik geleneği ile girişimciliğe yönelim arasında bir ilişki yoktur.

H₁: Ailedeki girişimcilik geleneği ile girişimciliğe yönelim arasında bir ilişki vardır.

Alt Hipotezler:

1. H₀: Kadın Girişimcilik için AB-Türkiye kıyaslamasında, eğitim düzeyinin görüşler üzerinde etkisi bulunmamaktadır.
H₁: Kadın Girişimcilik için AB-Türkiye kıyaslamasında, eğitim düzeyinin görüşler üzerinde etkisi vardır.
2. H₀:Medeni durumla girişimci olma nedenleri arasında ilişki yoktur.
H₁: Medeni durumla girişimci olma nedenleri arasında ilişki vardır.
3. H₀: Yaş ile girişimci olma nedenleri arasında ilişki bulunmamaktadır.
H₁: Yaş ile girişimci olma nedenleri arasında ilişki bulunmaktadır.
4. H₀: Eğitim düzeyi ile faaliyet gösterilen sektörler arasında bir ilişki yoktur.
H₁:Eğitim düzeyi ile faaliyet gösterilen sektörler arasında bir ilişki bulunmaktadır.

4. Bulgular ve Yorum

4.1 Hipotez Bulguları ve Yorumları

Bu bölümde çalışmada elde edilen bulgulardan elde edilen verilerle Ki-Kare testlerine tabi tutulan ana ve alt hipotezler yorumlanmıştır.

4.1.1 Ana hipotez ve alt hipotezler

- **Ana hipotez**

Ailede girişimcilik geleneği ile girişimciliğe yönelim arasındaki ilişki

H₀: Ailedeki girişimcilik geleneği ile girişimciliğe yönelim arasında bir ilişki yoktur.

H₁: Ailedeki girişimcilik geleneği ile girişimciliğe yönelim arasında bir ilişki vardır.

Ki-kare testi sonuçları iş kurma nedenlerinin ailede iş kuran olup olmamasına bağlı olmadığını göstermektedir ($\chi^2 = 3.068$; $p = .547$). (Bakınız Tablo 72). Dolayısıyla H₀ hipotezi kabul edilir, H₁ hipotezi reddedilir.

- **Alt hipotezler**

Eğitim düzeyi ile AB-Türkiye kıyaslaması arasındaki ilişki

H₀: Kadın Girişimcilik için AB-Türkiye kıyaslamasında, eğitim düzeyinin görüşler üzerinde etkisi bulunmamaktadır.

H₁: Kadın Girişimcilik için AB-Türkiye kıyaslamasında, eğitim düzeyinin görüşler üzerinde etkisi vardır.

Ki-kare testi sonuçları ile katılımcıların AB Türkiye Kadın Girişimcilik kıyaslamasının eğitim düzeyine bağlı olmadığı bulunmuştur ($\chi^2 = 1.149$; $p = .542$). (Bakınız Tablo 70). Dolayısıyla H₀ hipotezi kabul edilir, H₁ hipotezi reddedilir.

Medeni durum ile girişimcilik arasındaki ilişki

H₀: Medeni durumla girişimci olma nedenleri arasında ilişki yoktur.

H₁: Medeni durumla girişimci olma nedenleri arasında ilişki vardır.

Yapılan ki-kare analizi sonucunda katılımcıların iş kurma nedenlerinin medeni durumlarına bağlı olduğu anlaşılmaktadır ($\chi^2 = 8.083$; $p = .018$). (Bakınız Tablo 69). Dolayısıyla H₀ hipotezi reddedilir, H₁ hipotezi kabul edilir.

Yaş ile girişimcilik arasındaki ilişki

H₀: Yaş ile girişimci olma nedenleri arasında ilişki bulunmamaktadır.

H₁: Yaş ile girişimci olma nedenleri arasında ilişki bulunmaktadır.

Ki-kare testi sonuçları katılımcıların girişimci olma nedenlerinin yaşa bağlı olmadığını göstermektedir ($\chi^2 = 2.502$; $p = .114$). (Bakınız Tablo 73). Dolayısıyla H_0 hipotezi kabul edilir, H_1 hipotezi reddedilir.

Eğitim düzeyi ile işletmenin sektörü arasındaki ilişki

H_0 : Eğitim düzeyi ile faaliyet gösterilen sektörler arasında bir ilişki yoktur.

H_1 : Eğitim düzeyi ile faaliyet gösterilen sektörler arasında bir ilişki bulunmaktadır.

Yapılan ki-kare testi sonucunda, katılımcıların faaliyet gösterdikleri sektörün eğitim düzeyine bağlı olduğu bulunmuştur ($\chi^2 = 23.972$; $p = .031$). (Bakınız Tablo 68). Dolayısıyla H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi kabul edilir.

4.2 Temel Bulgular ve Yorumları

Bu bölümde, araştırmaya katılan kadın girişimcilerden toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

4.2.1 Kadın girişimcilerin demografik ve sosyo-ekonomik yapıları

Kadın Girişimcilerin demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri girişimcilik öncesinde ve girişimcilik sürecinde önemli parametrelerdir. Bundan dolayıdır ki kadın girişimcilerin bu özellikleri girişimcilik süreçlerinde önemli ipuçları vermektedir.

Ankette yer alan maddeler üzerinde frekans ve yüzde analizleri yapılmış ve elde edilen değerler tablolar halinde sunulmuştur.

- Buna göre katılımcıların yaş dağılımları Tablo 10' da verilmiştir.

Tablo 10. Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	F	%	Geçerli %	Birikimli %
20-25 arası	6	5,9	5,9	5,9
25-30 arası	25	24,5	24,5	30,4
30-35 arası	23	22,5	22,5	52,9
35-40 arası	27	26,5	26,5	79,4
40-50 arası	16	15,7	15,7	95,1
50-60 arası	4	3,9	3,9	99,0
60 ve üstü	1	1,0	1,0	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Yapılan araştırmaya katılan kadın girişimcilerin 25-50 yaş aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. Tablo 10'a göre, bu girişimcilerin % 64,7 si ise orta yaş aralığı olarak bilinen 30-50 yaşları arasındadır. Zaten literatür incelendiğinde; kadın girişimcilerin

genellikle 30'lu yaşlarla birlikte başlayan orta yaşlarda kendi işlerini kurdukları görülmektedir. Bu durum, kadınların girişimci olabilme özgüvenine ve potansiyeline daha ziyade orta yaş aralığında sahip olabildiğini ve gerekli sermaye ile deneyimi ancak bu yaşlarda sağlayabildiklerini göstermektedir.

Yapılan çalışmada, % 26,5 oranı ile 35-40 yaş aralığındaki kadın girişimciler katılımcıların en fazla girişim yapan yaş aralığını temsil ettikleri görülmektedir. Bunu, %24,5 ile 25-30 yaş arasındaki kadınlar ve % 22,5 ile 30-35 yaş aralığındaki kadınlar temsil etmektedir. Yaş ilerledikçe girişimcilik aktivitesi düşmektedir. Çalışmada, 40-50 yaş aralığındaki kadın girişimcilerde oran düşmeye başlamış ve % 15,7 ye gerilemiştir. 25 yaşından düşük ve 50 yaşından büyük kadınlarda ise girişimcilik oranı toplamda sadece % 10,8 olduğu belirlenmiştir.

- Katılımcıların medeni durumları Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11. Katılımcıların Medeni Durumları

Medeni Durum	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evli	70	68,6	68,6	68,6
Bekâr	22	21,6	21,6	90,2
Ayrı yaşıyor	9	8,8	8,8	99,0
Boşanmış	1	1,0	1,0	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 11'e göre, örneklemedekilerin medeni durumları değerlendirildiğinde, kadınların % 68,6'sının evli, yüzde 21,6' sının bekâr, % 1'inin boşanmış ve % 8,8' inin ise eşinden ayrı yaşamakta olduğu görülmektedir. Bu veriler, kadın girişimcilerin çoğunlukla evli kadınlardan oluştuğunu göstermektedir. Geleneksel aile yapısında olmayan kadının ev dışında çalışması durumu, günümüzde toplumumuzda toplumsal cinsiyet algısında değişme ve aile yapısında modernleşme ile kadınların farkındalığının artması şeklinde özetlenebilir. Ayrıca, ailelerde yaşanan ekonomik sıkıntıların da kadınların çalışma hayatına atılmalarında önemli bir neden olduğu bir gerçektir. Ancak yine de bu durum tek başına, kadınların neden maaşlı bir işte çalışmak yerine girişimci olmayı tercih ettiklerini açıklamaya yetmez. Bu durumda, her ne sebeple olursa olsunlar kadınların girişimciliğe bilinçli olarak adım attıkları söylenebilir.

- Katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımları Tablo 12’ de yer almaktadır.

Tablo 12. Katılımcıların Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	f	%	Geçerli %	Birikimli %
İlköğretim okulu mezunu	13	12,7	12,7	12,7
Lise ve dengi okul mezunu	25	24,5	24,5	37,3
İki yıllık yüksekokul mezunu	15	14,7	14,7	52,0
Dört yıllık fakülte mezunu	34	33,3	33,3	85,3
Yüksek lisans / doktora dereceli	15	14,7	14,7	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 12’ ye göre, kadın girişimcilerin eğitim durumu değerlendirildiğinde, örneklemedekilerin, % 10,7’ sinin ilköğretim, % 24,5’ inin lise ve dengi okul, % 14,7’ sinin iki yıllık yüksekokul, % 33,3’ ünün fakülte mezunu olduğu, %14,7’ sinin ise yüksek lisans veya doktora derecesine sahip olduğu görülmektedir. Örneklemedekilerin % 48’ inin yani neredeyse yarısının yüksek öğretim mezunu olması dikkat çekicidir. Lise sonrası eğitimine devam edenlerin oranı ise % 62,7’ dir. Yani; eğitilmiş kadınlardaki girişimcilik eğilimi daha az eğitilmiş ya da eğitimsiz kadınlara göre daha fazladır. Yapılan çalışmalar (Ufuk ve Özgen, 2001) girişimci kadınların büyük oranda eğitilmiş oldukları yönündedir. Çalışmamız bu kanıyı doğrular niteliktedir.

- Katılımcılara anne mesleklerinin ne olduğu sorulmuş ve katılımcıların verdikleri yanıtlar Tablo 13’ te özetlenmiştir.

Tablo 13. Katılımcıların Annelerinin Meslekleri

Anne Mesleği	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Kamu personeli - çalışan	2	2,0	2,0	2,0
Kamu personeli - emekli	15	14,7	14,9	16,8
Özel sektör – çalışan	1	1,0	1,0	17,8
Ev işçisi (Ev hanımı)	77	75,5	76,2	94,1
Özel sektör - emekli	3	2,9	3,0	97,0
Kendi işini yapan (Girişimci)	3	2,9	3,0	100,0
Toplam	101	99,0	100,0	
Cevap vermeyen	1	1,0		
Toplam	102	100,0		

Tablo 13’ e göre, katılımcıların % 76,2’ sinin annesi ev hanımıdır. Sadece % 3’ ünün annesi ise girişimcidir. Bu durumda, katılımcıların girişimcilikleri ile annelerinin

girişimci olması arasında bir doğru orantı yoktur. Türk aile yapısı ile uyumlu bir şekilde katılımcıların annelerinin çoğunluğu ev kadınıdır. Kalan toplamda % 23,8' i ise belirli bir geliri bulunmayan ev kadınlarıdır.

- Katılımcılara baba mesleklerinin ne olduğu sorulmuş ve katılımcıların verdikleri yanıtlar Tablo 14' te özetlenmiştir.

Tablo 14. Katılımcıların Babalarının Meslekleri

Baba Mesleği	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Kamu personeli - çalışan	9	8,8	8,8	8,8
Kamu personeli - emekli	33	32,4	32,4	41,2
Özel sektör - çalışan	7	6,9	6,9	48,0
Özel sektör - emekli	31	30,4	30,4	78,4
Kendi işini yapan (Girişimci)	19	18,6	18,6	97,1
İşsiz	3	2,9	2,9	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 14' e göre, örneklemdaki katılımcıların babalarının sadece % 18,6' nın girişimci oluşu ilk dikkat çeken noktadır. Bu oran katılımcıların annelerindeki girişimcilik oranından yaklaşık 6 kat fazla olmasına rağmen yine de belirli bir ücret karşılığında çalışan/emekli olmuş olanlarla kıyaslandığında oldukça düşüktür. Dolayısıyla örneklemdaki kadın girişimcilerin girişimciliği ile babalarının girişimciliği arasında doğru bir orantı kurulamamıştır. Katılımcıların % 60,8'inin babalarının emekli olması, katılımcıların orta yaşlarda olması ile ilişkilidir.

- Katılımcılara varsa eşlerinin mesleklerinin ne olduğu sorulmuş ve katılımcıların verdikleri yanıtlar Tablo 15’ te özetlenmiştir.

Tablo 15. Evli Olan Katılımcıların Eşlerinin Meslekleri

Eş Mesleği	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Kamu personeli - çalışan	17	16,7	24,6	24,6
Kamu personeli - emekli	3	2,9	4,3	29,0
Özel sektör - çalışan	27	26,5	39,1	68,1
Özel sektör - emekli	2	2,0	2,9	71,0
İşsiz	2	2,0	2,9	73,9
Kendi işini yapan (Girişimci)	18	17,6	26,1	100,0
Toplam	69	67,6	100,0	
Cevap vermeyen	33	32,4		
Toplam	102	100,0		

Tablo 15’ e göre, katılımcıların eşlerinin % 63,7’ si maaş karşılığında çalışanlardan oluşmaktadır. Girişimci eşlerin oranı ise % 26,1’ dir. Yani yaklaşık olarak her 4 kadın girişimciden birisinin eşi kendi işini yapan girişimcidir. Bu oran hem girişimci annelerin ve hem de girişimci babaların yüzdesinden fazladır. Emekli ve işsiz eşlerin oranı ise sadece %10,1 dir.

- Katılımcılar için işlerinin yaşamsal anlamda ana gelir kaynakları olup olmadığı ile ilgili yönetilen soruya verilen cevapların dağılımı Tablo 16’ dadır.

Tablo 16. Girişimin Temel Gelir Kaynağı Olma Durumu

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	79	77,5	77,5	77,5
Hayır	23	22,5	22,5	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 16’ ya göre; kadın girişimcilerin % 77,5 gibi büyük bir çoğunluğunun yapmış oldukları girişim ana gelir kaynaklarıdır. Sadece % 22,5’ inin ana gelir kaynağı, yapmış oldukları girişim değildir. Bu durum; çalışmaya konu kadın girişimcilerin, yatırımlarının hobi ya da zevk için değil, hayatlarını idame ettirmek ya da hane bütçesine katkıda bulunmak gibi temel ihtiyaç güdülerinin bir sonucu olduğunu göstermektedir.

- Katılımcıların ek gelirlerinin olup olmadığına ilişkin bilgiler Tablo 17’ de yer almaktadır.

Tablo 17. Girişimcinin Ek Gelirinin Olup Olmadığı

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	47	46,1	46,1	46,1
Hayır	55	53,9	53,9	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 17, çalışmaya konu kadın girişimcilerin % 46,1’ inin ek gelirinin olduğunu, % 53,9’ unun ise hanelerine giren herhangi bir ek gelirlerinin bulunmadığını göstermektedir. Ek geliri olmayan, salt yapmış olduğu girişime bel bağlayan girişimciler ile hanesine kira, diğer aile fertlerinin mali gelirleri ve buna benzer gelir giren girişimcilerin oranları bir birine yakındır. Bu durum, Tablo 16 ile birlikte analiz edildiğinde; katılımcıların geçimlerini yapmış oldukları girişimden sağladıkları, ancak aile fertlerinden de önemli ölçüde mali yardım aldıkları anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, 102 katılımcının 55’ i herhangi bir dışsal mali destek sahibi değildir. Bu girişimciler, hem işlerini devam ettirmek, büyütme durumunda ve hem de geçimlerini bu girişimle sürdürmek durumundadırlar.

- Diğer hane bireylerinin aylık toplam gelirleri Tablo 18’ de verilmiştir.

Tablo 18. Diğer Hane Halkının Aylık Ortalama Gelirleri

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
1.000 TL ye kadar	12	11,8	11,8	11,8
2.000 TL ye kadar	22	21,6	21,6	33,3
3.000 TL ye kadar	17	16,7	16,7	50,0
4.000 TL ye kadar	13	12,7	12,7	62,7
5.000 TL ye kadar	11	10,8	10,8	73,5
5.000 TL ve üstü	17	16,7	16,7	90,2
Geliri yok	10	9,8	9,8	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 18, Tablo 16 ve Tablo 17 ile birlikte analiz edildiğinde verilerin birbirini doğrular nitelikte olduğu görülmektedir. Tablo 18’ e göre; diğer hane bireylerinin herhangi bir geliri olmadığını belirten katılımcı oranı % 9,8’ dir. Bu oran katılımcıların 1/10’ una karşılık gelmektedir. Aylık toplam gelirleri 5.000 TL ve üstü olanların oranı

% 16,7 dir. Aylık geliri 4.000-5.000 TL bandında olanların oranı % 10,8 dir. Bu son iki oranın toplamı olan % 27,5, girişimcilerin yaklaşık dörtte birine karşılık gelmektedir. Yani, girişimcilerin yaklaşık % 75' inin hane halkından maddi yardım alma ihtimali yok denecek kadar azdır.

Tablo 18' de 2.000 TL ye kadar, 1.000 TL ye kadar olan ve geliri olmayanların oranı 43,2' dir. Girişimcinin haneye mali olarak kaynak aktarmadığı ve sadece girişimini sürdürmeye çalıştığı varsayımına göre; % 43,2 oranı Türk-İş tarafından belirlenen açlık sınırının altındaki gelirlerdir. % 56,8' inde ise gelir 3.000 TL ye kadar ve üstüdür. Benzer şekilde yoksulluk sınırının altın kalanların oranı ise % 72,6' dır. Bu oran, Tablo 16' daki sorulara verilen cevaptaki % 77,5 lik girişimin ana geçim kaynağı olduğu cevabı ile oldukça yakındır. Son tabloların birlikte analizi, kadın girişimcilerin girişimlerinde büyük oranda maddi sorunları aşmak ve haneye mali kaynak sağlama önceliklerinin olduğu görülmektedir.

4.2.2 Kadın girişimcilerin girişimcilik iklimindeki durumları

- Katılımcılara ailelerinde iş kuran birilerinin olup olmadığı sorulmuş ve katılımcıların verdikleri yanıtlar Tablo 19' da özetlenmiştir.

Tablo 19. Ailesinde Girişimci Olma Durumuna Göre Katılımcılar

Cevap Durumu	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	52	51,0	51,5	51,5
Hayır	49	48,0	48,5	100,0
Toplam	101	99,0	100,0	
Cevap vermeyen	1	1,0		
Toplam	102	100,0		

Tablo 19' a göre, ailesinde (eş, çocuk, ebeveyn, kardeş) girişimci olan katılımcıların oranı % 51,5' dir. Örneklemedekilerin yarısından fazlasını kapsayan bu sayı aslında girişimcilik ikliminin güven unsurunun ön planda olduğu yakın çevrede başladığını, görerek öğrenmenin ve tanınmanın girişimciliği tetikleyen ve özendiren bir durum olduğunu göstermektedir.

- İşlerini kurduklarında sektör ile ailelerinde kendi işini yapan bireyin işini kurduğu sektörün benzer ya da aynı olup olmadığına ilişkin soruya verilen yanıtlar incelenmiş ve sonuçlar Tablo 20' de verilmiştir.

Tablo 20. Ailesinde Girişimci Olanların Ailelerindeki İşletmelerle Sektör Benzerliği

Cevap Durumu	F	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	17	16,7	32,7	32,7
Hayır	35	34,3	67,3	100,0
Toplam	52	51,0	100,0	
Cevap vermeyen	50	49,0		
Toplam	102	100,0		

Bu soruya, bir önceki soru ile bağlantılı olarak katılımcıların % 51' i yanıt vermiştir. Verilen yanıtlara bakıldığında Tablo 20' ye göre, kurulan girişimcin % 67,3' ünün ailedeki girişimcilerin sektörlerinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, geleneksel girişimcilik anlayışının terk edilmeye başlandığını, farklı durumların sektör seçiminde belirleyici olduğunu göstermektedir.

- Katılımcıların kendi sektörlerinde neden girişimci olduklarına ilişkin soruya verdikleri yanıtlar Tablo 21' de yer almaktadır.

Tablo 21. Katılımcıların Girişimci Olma Nedenleri

Girişimci olma nedeni	Yanıtlar		Katılımcı Yüzdesi
	N	%	
Bildiğim/sevdiğim iş olduğu için	50	43,9	49,0
Herkesin yatırım yapamayacağı niş/farklı bir sektör olduğu için	15	13,2	14,7
Okuduğum okulla ilgili olduğu için	20	17,5	19,6
Aileden gelen alışkanlık nedeniyle	5	4,4	4,9
Elimdeki sermaye ile ancak bu işi yapabildim	6	5,3	5,9
Sektördeki ihtiyacı gördüğüm için bu sektörü seçtim.	18	15,8	17,6
Toplam	114	100,0	111,8

Birden çok cevabın verildiği soru verilerinin sunulduğu Tablo 21' e göre, verilen toplam 114 cevabın % 49'u bildiğim/sevdiğim iş olduğu için yanıtı olurken, % 19,6'sı

okudukları okulla ilgili olduğu için, % 17,6'sı sektördeki ihtiyacı gördüğü için ve %14,7'si herkesin yatırım yapamayacağı farklı bir sektör olduğu için seçeneğini seçen katılımcıların yanıtları olmuştur.

Bu durum, neredeyse katılımcıların yarısının ilgi ve bilgilerinin olduğu sektörlerde girişimci olduklarını göstermektedir. Herkesin yatırım yapamayacağı niş/farklı bir sektör olduğu için bu sektörü seçtim diyen katılımcıların oranı ise sadece % 13,2' de kalmıştır.

Sektördeki ihtiyacı gördüğüm için bu sektörü seçtim diyenlerin oranı ise % 15,8' dir. Birçok soru gibi, bu sorunun da çoktan seçmeli bir soru olduğu düşünüldüğünde, kadın girişimcilerin piyasayı ve sektörü iyi araştırıp tahlil etmeden yatırım yaptıkları; bilgi, deneyim ve ilginin başarı için yeter şart olduğunun sanıldığı bu sorundan çıkarılacak en temel çıkarımdır.

- Katılımcıların ne zamandan beri girişimci olduklarına ilişkin soruya verdikleri yanıtlar Tablo 22' de verilmiştir.

Tablo 22. Katılımcıların Ne Zamandan Beri Girişimci Oldukları

Süre	f	%	Geçerli %	Birikimli %
1 yıldan az zamandır	10	9,8	9,8	9,8
1-3 yıl arası	62	60,8	60,8	70,6
3-5 yıl arası	15	14,7	14,7	85,3
5 yıldan uzun zamandır	15	14,7	14,7	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 22' de görüleceği üzere, katılımcıların % 60,8' i gibi büyük bir çoğunluğunun girişi 1 yıldan eski fakat 3 yıl yenidir. Girişimcilikte başarı eşiği kabul edilen 5 yılı aşanların oranı ise sadece % 14,7' dir. Bu durumun iki temel nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki, KOSGEB' in bu desteğinin 6 yıldır veriliyor olması ve her geçen gün daha bilinirliğinin artması ile daha fazla talep görmesidir. Dolayısıyla 5 yıl önce bu desteği alan kadın girişimcilerin sayısının sonraki yıllardan az olması doğal bir durumdur.

Diğer sebep ise, çeşitli nedenlerden dolayı işletmesini tasfiye eden girişimcilerin her geçen yıl artması nedeniyle 5 yılsonunda elenenlerden kalanların sayısının göreceli olarak düşük olmasıdır. Katılımcıların % 9,8' i ise işletmesini son 1 yıl içinde kurmuştur.

- Daha önce kendi işlerinde ya da ailelerinin işinde çalışıp çalışmadıklarına ilişkin soruya katılımcıların verdiği yanıtlar Tablo 23' de verilmiştir.

Tablo 23. Katılımcıların Daha Önce Herhangi Bir Yerde Çalışıp Çalışmadıkları

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	43	42,2	42,2	42,2
Hayır	59	57,8	57,8	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 23' de görüleceği üzere, katılımcıların % 57,8' inin daha önceden herhangi bir çalışma deneyimi bulunmamaktadır. Bu durum, piyasayı tanıma açısından bir dezavantaj olarak değerlendirilebilir.

- Katılımcıların daha önce kendi işlerinde ya da ailelerinin işinde kaç yıl çalıştıklarına ilişkin sorulara verdikleri cevaplar Tablo 24' de verilmiştir.

Tablo 24. Katılımcıların Daha Önce Kendi ya da Aile İşinde Çalışma Durumu

Süre	f	%	Geçerli %	Birikimli %
1 yıldan az	5	4,9	11,6	11,6
1-3 yıl arası	12	11,8	27,9	39,5
3-5 yıl arası	5	4,9	11,6	51,2
5 yıldan çok	21	20,6	48,8	100,0
Toplam	43	42,2	100,0	
Cevap vermeyen	59	57,8		
Toplam	102	100,0		

Tablo 24' e göre 102 kadın girişimciden 43' üne denk gelen % 42,2 lik dilim daha önce kendi işlerinde ya da ailelerinin işinde çalışmıştır. Bunlardan ise 5 yıldan çok çalışanların oranı % 48,8 ile en fazla olan dilimdir. 1-3 yıl arası çalışanların oranı % 27,9 dur. 1 yıldan az çalışmış olanlar ile 3-5 yıl arası çalışmış olanların oranı aynı olup % 11,6 dır. Bu veri, kadın girişimcilerin yarıya yakın kısmının 5 yıldan fazla süre ile girişimciliği yakından gözlemleme imkânı bulduğunu göstermektedir. 3 yıldan fazla süre ile bu şekilde çalışmış girişimcilerin oranı ise % 60,4' ü bulmaktadır. Yapılan

çalışmaya katılan kadın girişimcilerin önemli bir kısmının, girişimcilik hakkında bilgisi olan bilinçli girişimciler olduğu söylenebilir.

- Katılımcıların daha önce kendi işleri ya da ailesinin işleri dışında bir işte çalışıp çalışmadıkları sorulmuş ve verdikleri cevaplar Tablo 25’ te verilmiştir.

Tablo 25. Katılımcılar’ ın Daha Önce Dışarda Çalışma Durumları

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	85	83,3	84,2	84,2
Hayır	16	15,7	15,8	100,0
Toplam	101	99,0	100,0	
Cevap vermeyen	1	1,0		
Toplam	102	100,0		

Tablo 25’ e göre, bu soruya cevap veren 101 kadın girişimciden % 84,2’ si daha önce kendi işleri dışında ya da ailesinin işleri dışında bir işte çalışmıştır. Sadece kalan %15,8’ si bu soruya olumsuz cevap vermiştir. Bu yüksek olumlu cevap oranı, kadın girişimcilerin iş piyasasına yabancı olmayan, çalışmayı seven ya da çalışmayı isteyen girişimciler olduğunu göstermektedir.

- Kendi ya da ailelerinin işleri dışında bir işte kaç yıl çalıştıklarına ilişkin katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 26’ da yer almaktadır.

Tablo 26. Kendisinin ya da Ailesinin İşi Dışında Bir İşte Çalışılan Süre

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
1 yıldan az	13	12,7	15,1	15,1
1-3 yıl arası	25	24,5	29,1	44,2
3-5 yıl arası	12	11,8	14,0	58,1
5 yıldan çok	36	35,3	41,9	100,0
Toplam	86	84,3	100,0	
Cevap vermeyen	16	15,7		
Toplam	102	100,0		

Tablo 26’ ya göre, bir önceki soruyu olumsuz cevaplamayan 86 girişimci bu soruyu yanıtlamışlardır. Katılımcıların % 41,9’ u 5 yıldan uzun süre kendi ya da ailelerinin işleri dışında bir işte kaç yıl çalışmışlardır. % 14,0’ lık dilim 3-5 yıl arası, % 29,1’ lik dilim 1-3 yıl arası ve % 15,1’ lik dilim ise 1 yıldan az bu şekilde çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu soruya verilen cevaplar analiz edildiğinde, kadın girişimcilerin

önemli bir bölümünün dışarıda uzun bir süre ücretli olarak çalışmış olduğu anlaşılmaktadır. Daha önceki sorulara verilen cevaplarla ilişkilendirildiğinde bu soru, katılımcıların kendi işlerini kurmadan önce girişimciliğe öykümlerinin girişimcilik sürecinin başlangıcında belirleyici rol oynamış olabileceğini göstermektedir.

- Katılımcıların buldukları il dışında farklı bir ilde yaşasalar yine girişimci olup olmayacaklarına ilişkin soruya verdikleri cevaplar Tablo 27’ de verilmiştir.

Tablo 27. Katılımcıların Farklı İlde Yaşama Olasılıklarının Girişimciliğe Etkisi

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Kesinlikle evet	54	52,9	53,5	53,5
Kesinlikle hayır	3	2,9	3,0	56,4
Duruma ve şartlara bağlı	44	43,1	43,6	100,0
Toplam	101	99,0	100,0	
Cevap vermeyen	1	1,0		
Toplam	102	100,0		

Tablo 27’ deki verilere göre, bu soruya cevap veren 101 katılımcının 44’ ü yani % 43,6’ sı yaşadığı yer dışında yaşamak durumunda kalırsa, girişimcilik durumunu duruma ve şartlara bağlı görmektedir. Bu soruya olumsuz cevap verenlerin oranı sadece % 3 tür. Büyük çoğunluğu, yani % 53,5’ i ise bu soruya olumlu cevap vererek girişimciliklerini devam ettireceklerini belirtmişlerdir. Buradan; çalışmaya konu olan kadın girişimcilerin, mecburi ya da gönüllü olarak başladıkları girişimcilik sürecinde daha bilinçli ve istekli bir şekilde yol aldıkları anlaşılmaktadır.

4.2.3. Kadın girişimcilerin işletmelerinin durumları

- Katılımcıların faaliyet gösterdikleri sektörler Tablo 28' de verilmiştir.

Tablo 28. Katılımcıların Girişimlerinin Yapıldığı Sektörler

Sektör	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Pasta-poğaç-börek üretim/satış	7	6,9	6,9	6,9
Restourant-lokanta, cafe	9	8,8	8,8	15,7
El işi ürünleri ve sanatsal ürün üretim ve satışı	12	11,8	11,8	27,5
Temizlik sektörü	2	2,0	2,0	29,4
Bilgisayar, yazılım, IT vb.	5	4,9	4,9	34,3
Mühendislik-mimarlık, inşaat, danışmanlık, eğitim vb	14	13,7	13,7	48,0
Bakkal-manav, perakende-toptan satış	8	7,8	7,8	55,9
Tekstil, gelinlik, terzi vb.	13	12,7	12,7	68,6
Otel/konaklama vb.	2	2,0	2,0	70,6
Fotoğrafçılık, reklam, ajans faaliyetleri, matbaa vb.	7	6,9	6,9	77,5
Diğer (Orta/düşük katma değerli sektör)	12	11,8	11,8	89,2
Diğer (Yüksek katma değerli teknolojik ürünle ilgili)	8	7,8	7,8	97,1
Kuaförlük ve ilgili hizmetler	1	1,0	1,0	98,0
Turizm, seyahat acenteliği vb.	2	2,0	2,0	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 28' e göre, katılımcıların sektörleri geniş sayılabilecek bir dağılım göstermektedir. Özellikle tarım, balıkçılık, arıcılık, hayvancılık, eğlence, sağlık gibi sektörler KOSGEB' in desteklemediği sektörler olduğu için bu çalışmada bu sektörlerde yer alan KOSGEB destekli kadın girişimci bulunmamaktadır. Ancak ana faaliyet alanı değil, tali faaliyet alanı olarak bu sektörlerde faaliyet gösterilebilir. Bu durum ise çalışmada ihmal edilmiştir.

Tablo 28' e göre, kurulan girişimlerde; % 13,7 ile mühendislik-mimarlık, inşaat, danışmanlık, eğitim sektörü, % 12,7 ile tekstil, gelinlik, terzi vb. sektörü, % 11,8 ile el işi ürünleri ve sanatsal ürün üretim ve satışı ve % 11,8 ile orta/düşük katma değerli sektörü ön plana çıkmıştır. KOSGEB' in Yeni Girişimci desteğinin amacına uygun olarak alt-orta katma değerli sektörlerin yoğunlaştığı bu çalışma ile de görülmektedir.

Yüksek katma değerli teknolojik ürünlerle ilgili sektörlerde faaliyeti bulunan kadın girişimcilerin oranı ise sadece %7,8' dir. Bu durum, Ar-Ge ve inovasyon odaklı iş fikirlerini girişime dönüştürecek girişimcilere verilmekte olan daha nitelikli kamu

desteklerine olan kaymadan kaynaklanmaktadır. Örneğin KOSGEB' in Ar-Ge yapacak girişimcilere verdiği destek oranı % 75 ve destek üst limiti yaklaşık olarak 500.000 TL iken bu çalışmaya konu olan Yeni Girişimci desteğinde üst limit 100.000 TL ve destek oranı ise %60 dır. Bu durumda, çalışmada yüksek katma değerli teknolojik ürünlerle ilgili sektörlerin az çıkması normal bir durumdur.

- Katılımcıların aylık ortalama cirolarına ilişkin bilgiler Tablo 29' da verilmiştir.

Tablo 29. Katılımcıların İşletmelerinin Aylık Ortalama Ciroları

Aylık Ciro	f	%	Geçerli %	Birikimli %
1.000 TL den az	6	5,9	5,9	5,9
2.000 TL ye kadar	7	6,9	6,9	12,9
3.000 TL ye kadar	15	14,7	14,9	27,7
4.000 TL ye kadar	8	7,8	7,9	35,6
5.000 TL ye kadar	11	10,8	10,9	46,5
8.000 TL ye kadar	11	10,8	10,9	57,4
10.000 TL ye kadar	11	10,8	10,9	68,3
10.000 TL ve üstü	32	31,4	31,7	100,0
Toplam	101	99,0	100,0	
Cevap vermeyen	1	1,0		
Toplam	102	100,0		

Tablo 29' a göre katılımcıların işletmelerinin % 31,7' sinin ortalama aylık cirosu 10.000 TL' nin üzerindedir. Bu oranı % 14,9 ile 3.000 TL' ye kadar yapılan ciro izlemektedir. 5.000 TL' ye kadar, 8.000 TL' ye kadar ve 10.000 TL' ye kadar olan ciroların her birinin oranı ise % 10,9' dur.

Toplam 7 girişimciye karşılık gelen % 6,9 oranı 2.000 TL' ye kadar olan cirolardaki düşüklüğü ve 6 girişimciye karşılık gelen % 5,9 oranı ise 1.000 TL ye kadar olan cirolardaki düşüklüğü işaret etmektedir. Bu iki oran, toplamda % 12,8 oranı ile genel toplam içinde önemsiz bir büyüklüktedir. 5.000 TL den büyük ciroların oranı ise % 53,5 ile işletmelerin yarıdan fazlasına denk düşmektedir. Bu durum, kadın girişimcilerin işletmelerinin aylık cirolarının maliyet analizlerine bağlı olarak iyimser bir seyir izleyebileceğini göstermektedir.

- Katılımcıların aylık ortalama karlarına ilişkin bilgiler Tablo 30’ da verilmiştir.

Tablo 30. Katılımcıların İşletmelerinin Aylık Ortalama Net Kar Durumları

Aylık Kar	F	%	Geçerli %	Birikimli %
1.000 TL ye kadar	17	16,7	16,8	16,8
2.000 TL ye kadar	21	20,6	20,8	37,6
3.000 TL ye kadar	16	15,7	15,8	53,5
4.000 TL ye kadar	11	10,8	10,9	64,4
5.000 TL ye kadar	12	11,8	11,9	76,2
8.000 TL ye kadar	5	4,9	5,0	81,2
10.000 TL ye kadar	8	7,8	7,9	89,1
10.000 TL ve üstü	6	5,9	5,9	95,0
Kar etmiyorum, zarardayım	5	4,9	5,0	100,0
Toplam	101	99,0	100,0	
Cevap vermeyen	1	1,0		
Toplam	102	100,0		

Tablo 30’ a göre katılımcıların işletmelerinin en fazla karı % 20,8 ile 2.000 TL’ ye kadardır. Bunu % 16,8 ile 1.000 TL’ ye kadar elde edilen kar izlemektedir. 3.000 TL’ ye kadar yapılan kar ise % 15,8 ile 3. Sıradadır. 4.000 TL’ ye kadar olan karın oranı % 10,9 ve 5.000 TL’ ye kadar olan karın oranı ise % 11,9’ dur. Tablo 29’ daki verilere göre; % 53,5 olan 5.000 TL den büyük ciroların oranı Tablo 30’ a benzer şekilde yansımamıştır. 5.000 TL den fazla kar elde eden kadın girişimcilerin toplam oranı sadece 18,8’ dir. Zarar ettiğini belirten katılımcıların oranı ise % 5’ tir.

Bu veriler analiz edildiğinde, kadın girişimcilerin yüksek kar marjları ile çalışmadıkları rahatlıkla söylenebilir. Ciroların fazla olmasına rağmen karların aynı paralellikte gitmemesi, girişimcilik sürecinde çeşitli sorunların bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca bu durum, esas kar getirici yüksek katma değerli ürün-hizmet sunumu ile de çelişmektedir. Tablo 28 ile birlikte incelendiğinde Tablo 30 verilerine göre, girişimcilerin özellikle hizmet sektöründe faaliyet gösterdikleri ve bu sektörlerin de düşük ya da orta-düşük katma değerli sektörler oldukları tespit edilebilir.

- Katılımcıların iş yerlerinin kira olup olmadığına ilişkin dağılım Tablo 31’ dedir.

Tablo 31. İş Yeri Kira Olan Katılımcılar

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	90	88,2	88,2	88,2
Hayır	9	8,8	8,8	97,1
Sembolik bir bedel karşılığında kira	3	2,9	2,9	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 31’ daki verilere göre katılımcıların sadece % 8,8’ i işyerleri için kira ödememektedir. % 2,9’ luk kesim ise önemsenmeyecek bir bedel karşılığında işyerini kiralamış durumdadır. Katılımcıların % 88,2 gibi çok büyük bir kısmı yaklaşık reel değeri üzerinden kira ödemesi yapmaktadır.

- Katılımcıların günde ortalama kaç saat çalıştıklarına ilişkin yöneltilen soruya verdikleri cevap dağılımı Tablo 32’ te yer almaktadır.

Tablo 32. Günde Ortalama Çalışma Saatleri

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
5-8 saat arası	18	17,6	17,6	17,6
8-12 saat arası	58	56,9	56,9	74,5
12-15 saat arası	23	22,5	22,5	97,1
15 saat ve üstü	3	2,9	2,9	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 32’ e göre katılımcılar girişimlerinde yoğun olarak mesai harcamaktadır. Çalışma Bakanlığı, ülkemizde maaşlı çalışanlar için çalışma saati sınırlarını fazla mesai ile birlikte aylık 217 saat olarak belirlemiştir. Bu sınır kendi işini yapan kişileri bağlamakla birlikte iş verimi ve insan sağlığı dikkate alındığında genel kabul görmektedir. Hafta sonu tatilleri ve bayram tatilleri bile çalışılmayan günlere dahil edilse, günlük ideal çalışma saatinin 12 geçmemesi gerekmektedir. Tablodaki verilere bakıldığında 5-8 saat arası ve 8-12 saat arası ortalama çalışma saati dışındakilerin yoğun çalışma içinde olan girişimciler oldukları görülmektedir. Bu iki satırın toplam oranı % 74,5’ tir.

Katılımcıların yarıdan fazlası, yani % 56,9’ u ortalama ile ortalamanın biraz üstü bir mesai kabul edilebilecek 8-12 saat arasında çalışmaktadır. Günde 12-15 saat arasında

çalışan girişimci oranı ise azımsanmayacak oranda yani % 22,5 oranındadır. 5-8 saat arası çalışanlar % 17,6 nispeten daha az yoğun çalışmaktadır. Aşırı yoğun çalışan % 2,9 ise günde 15 saat ve üzerinde işletmesine mesai harcamaktadır. Sonuç olarak, her 4 katılımcıdan 1' i aşırı yoğun olarak çalışmaktadır.

- Katılımcılara ait işletmelerin yasal statüleri Tablo 33' te verilmiştir.

Tablo 33. Kurulan İşletmelerin Yasal Statüleri

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Şahıs İşletmesi	75	73,5	73,5	73,5
Tek Ortaklı Limited Şirket	8	7,8	7,8	81,4
Çok ortaklı Limited Şirket	15	14,7	14,7	96,1
Anonim Şirket	2	2,0	2,0	98,0
Diğer	2	2,0	2,0	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Kurulan işletmelerin % 73,5' inin şahıs işletmeleri oldukları Tablo 33' te görülmektedir. Bu oran neredeyse her 4 katılımcıdan 3' ü ne denk gelmektedir. Şahıs işletmesi kurmanın kolaylığı ve düşük maliyeti nedeniyle girişimcilerin ilk tercihi şahıs işletmeleri kurmak olmuştur. Bu tercihteki diğer bir neden ise, bir ortaklığa gitmeden işletme kurmak isteyen girişimcinin şahıs işletmesinden başka alternatifinin olmayışı idi. Bu durum 2011 yılında çıkan Yeni Türk Ticaret Kanunu ile değişmiş ve tek kişilik Limited Şirket kurabilme imkânını girişimcilere sağlamıştır. Bu tarihten sonra kurulan girişimlerin ise Tablo 34' te görüleceği üzere % 7,8' i tek kişilik Limited Şirketlerdir. Çok kişi ortaklı Limited Şirketlerin oranı % 14,7 ve şartları diğerlerine göre oldukça ağır olan Anonim Şirketlerin oranı ise sadece % 2' dir. Veriler, katılımcıların ortak iş yapma kültüründen uzak olduklarını ve münferit olarak girişime ağırlık verdiklerini göstermektedir. Oysa riskin paylaşılması, daha çabuk ve kolay büyüme, yırtıcı rekabet ortaklığın en önemli artılarıdır. Çalışmaya katılan kadın girişimcilerin bu hususta çekingen davrandığı anlaşılmaktadır.

- Katılımcıların iş yerlerinde eleman istihdam etme durumları Tablo 34' te verilmiştir.

Tablo 34. İşyerinizde Eleman İstihdam Etme Durumu

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	63	61,8	61,8	61,8
Hayır	39	38,2	38,2	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 34' e göre katılımcıların % 61,8' i işyerlerinde personel istihdam etmektedir. % 38,2' si ise resmi olarak işçi çalıştırmamaktadır. Bu soruya olumsuz cevap veren katılımcılar, ya girişimlerini tek başlarına yürütmektedirler ya da aile ev çevrelerinden yardım almaktadırlar. Sonuç olarak kurulan işletmelerin büyük kısmının şahıs işletmesi olmasına rağmen girişimcilerin 2/3' ü ne yakın bir bölümünün eleman istihdam ettiği anlaşılmaktadır.

- Katılımcıların iş yerlerindeki istihdamlarına ilişkin dağılım Tablo 35' tedir.

Tablo 35. İşletmede İstihdam Edilen Kişi Sayısı

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
1 kişi	18	17,6	28,6	28,6
2 kişi	12	11,8	19,0	47,6
3 kişi	11	10,8	17,5	65,1
4 kişi	8	7,8	12,7	77,8
5 kişi	2	2,0	3,2	81,0
6-10 kişi arası	5	4,9	7,9	88,9
10 kişiden çok	7	6,9	11,1	100,0
Toplam	63	61,8	100,0	
Cevap vermeyen	39	38,2		
Toplam	102	100,0		

Tablo 34' e olumlu cevap veren kişilere sorulan bir sonraki soruya katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 35' te yer almaktadır. Buna göre işyerlerinde en çok % 28,6 oranı ile 1 kişi istihdam edilmektedir. Bu oranı, % 19 oranı ile 2 kişi istihdamı, % 17,5 ile 3 kişi istihdamı, % 12,5 kişi ile 4 kişi istihdamı izlemektedir. 4 kişiye kadar istihdam eden girişimcilerin toplam oranı % 77,8' dir. 5 kişi ve daha fazla kişi istihdam eden

katılımcıların oranı ise sadece % 22,2' dir. 10 kişiden çok istihdam edenler önemli sayılabilecek bir oranda olup % 11,1' dir. 6-10 kişi arası yapılan istihdam oranı % 7,9 ve 5 kişiyi istihdam eden katılımcı oranı ise sadece % 3,2' dir. Buradan çıkarılacak temel sonuç, katılımcıların büyük kısmının küçük girişimciler olduğu ve % 77,8' inin 5 kişiden az kişi istihdam ettiği dir.

10 kişiden az çalışanı olan işletmelerin mikro ölçekli KOBİ' ler olduğu göz önüne alındığında; çalışmaya katılan katılımcıların kurmuş oldukları işletmelerin % 88,9' unun, yani nerede ise % 90' ının mikro ölçekli işletmeler oldukları anlaşılmaktadır. B u durum, kadın girişimcilerin mikro ölçekli işletmeler kurdukları gerçeği ile örtüşmektedir. Bu durum hem Türkiye' de ve hem de AB' de benzerdir.

- Aileden çalıştırılan eleman olup olmadığına ilişkin yöneltilen soruya verilen cevaplar Tablo 36' da özetlenmiştir.

Tablo 36. İşletmede Aileden Çalışan Olma Durumu

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	33	32,4	32,4	32,4
Hayır	69	67,6	67,6	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 36' ya göre katılımcıların % 32,4' ünün işletmesinde aileden en az 1 kişi resmi ya da gayri resmi olarak çalışmaktadır. Tablo 34' de hayır yanıtı veren % 38,2 oranındaki girişimcilerden önemli bir kısmının, Tablo 36' da evet yanıtı veren girişimciler olduğu düşünülmektedir. Sonuç olarak, katılımcıların % 67,6 gibi büyük bir kısmı işletmelerinde aileden kimseyi resmi ya da gayri resmi olarak çalıştırmamaktadır.

- Hangi meslek odasına kayıtlı olduğuna ilişkin yöneltilen soruya verilen cevaplar Tablo 37' de gösterilmiştir.

Tablo 37. Kurulan İşletmenin Bağlı Olduğu Meslek Kuruluşu

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Esnaf Odası	33	32,4	32,4	32,4
Ticaret Odası	63	61,8	61,8	94,1
Diğer	6	5,9	5,9	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 37' ye göre kurulan işletmelerin % 61,8' i gibi oldukça yüksek bir oranının Ticaret Odasına kayıtlı olduğu görülmektedir. Oysa Tablo 33' e göre kurulan işletmelerin % 73,5' i şahıs işletmelerinden oluşmaktadır. Şahıs işletmelerinin ise geleneksel olarak esnaf odalarına kayıt oldukları, bu konuda ilk akla gelen odanın esnaf odası olduğu düşünüldüğünde verilerle bu durumun tezat teşkil ettiği görülmektedir. Aslında bu durum, Eskişehir Ticaret Odasının KOSGEB işbirliği ile her ay düzenli olarak 4 yıldan beri düzenlemekte olduğu Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerine katılan girişimcilerin iş kuracak girişimcileri kendi odasına üye olmaları hususundaki teşvik edışı ile ilgilidir. Eskişehir Esnaf Odaları Birliğinin ise böyle bir çalışması yoktur. Bu durumun sonuçları, üye olunan meslek kuruluşu açısından bu çalışmaya da yansımıştır.

- Katılımcıların meslek odası haricinde kayıtlı oldukları bir STK olup olmadığı Tablo 38' de gösterilmiştir.

Tablo 38. Meslek Odası Dışında STK Üyeliği

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	25	24,5	24,5	24,5
Hayır	77	75,5	75,5	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 38' e göre girişimcinin işletmesini açabilmesi sürecinde yasal zorunluluk olduğu için üye olunan Meslek Odaları haricinde girişimcilerin % 75,5' i gibi $\frac{3}{4}$ ' lük çoğunluğun herhangi bir gönüllü işadamları ya da işkadınları ve benzeri dernek üyelikleri bulunmamaktadır. AB' de gönüllülük esasına dayalı STK üyeliklerinin fazla oluşu Türkiye ile tezat oluşturmaktadır. Tablo 43 verileri, kadın girişimcilerin Meslek Kuruluşlarının işlevleri hakkında yeterince bilgisinin olmadığını göstermektedir. Medeni dünyada girişimcilerin STK yapılarında daha fazla aktif oldukları ise bir realitedir.

- Katılımcıların kurdukları işin şu ana kadar beklentilerini karşılayıp karşılamadıklarına ilişkin yöneltilen soruya verdikleri cevaplar Tablo 39’ da yer almaktadır.

Tablo 39. Girişimin Şimdiye Kadar Beklentileri Karşılama Durumu

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet, karşıladı	59	57,8	57,8	57,8
Hayır, karşılamadı	5	4,9	4,9	62,7
Şu ana kadar karşılamadı ama çok umutluyum	38	37,3	37,3	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 39’ a göre, katılımcıların % 57,8’ i durumlarından memnun gözükmektedir. Girişimlerinin başarısız olduğunu düşünüp umutsuz olanların oranı sadece % 4,9’ dur. % 37,3’ lük kesim ise şu ana dek beklentilerinin altında kalmasına rağmen, girişimlerinden gelecek adına umutlu olduklarını göstermektedir. Toplamda, katılımcıların % 95,1 gibi ezici bir çoğunluğu girişimlerinden memnun ve umutludur.

- Katılımcıların işini büyütmeyi ya da farklı sektörlerde girişimciliğe devam etmeyi düşünüp düşünmediklerine ilişkin verdikleri cevaplar Tablo 40’ ta sunulmuştur.

Tablo 40. İşletmenin Geleceği

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet, büyümeliyim	86	84,3	84,3	84,3
Hayır, kapatacağım	5	4,9	4,9	89,2
Küçük olsun benim olsun. Bu kadarla yetineceğim.	11	10,8	10,8	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 40’ a göre, katılımcıların % 84,3’ ü beklenen girişimcilik özelliğini sergileyerek işletmelerini büyütmeyi hedeflediklerini belirtmektedir. % 10,8’ i ise daha fazla risk almayarak olanı ile yetineceğini belirtmektedir. Sadece % 4,9 ise girişimini sonlandıracağını belirtmektedir. Bu oran, Tablo 39’ daki girişimin beklentilerini

karşılamaadığını belirten girişimcilerin oranı ile aynıdır. Sonuç olarak, katılımcıların büyük çoğunluğu girişimlerini büyütme ve/veya farklı sektörlerde de olsa girişimciliğe devam etmeyi düşündüklerini belirtmektedir.

- Katılımcıların uyguladıkları tanıtım ve reklam faaliyetleri Tablo 41’ de verilmiştir.

Tablo 41. Reklam ve Tanıtım Faaliyetleri ile İlgili Durum

	Cevaplar		Katılımcı Yüzdesi
	N	%	
El ilanları	54	18,8	52,9
Katalog/broşür	53	18,5	52,0
Sosyal medyada tanıtım (facebook vb)	73	25,4	71,6
Google reklamı	23	8,0	22,5
Yerel gazete/dergilere reklam	26	9,1	25,5
Billboard reklamı	8	2,8	7,8
Afiş	11	3,8	10,8
Cep telefonu mesajı (sms)	19	6,6	18,6
Hayır, reklam ve tanıtım faaliyetim yok	16	5,6	15,7
Ulusal ve uluslararası gazete/dergiler	4	1,4	3,9
Toplam	287	100,0	281,4

Katılımcılar bu soruya birden çok cevap vermişlerdir. Tablo 41 verilerine göre, reklam ve tanıtım faaliyetinde bulunmayan girişimci oranı sadece % 15,7’ dir. Geri kalan % 84,3’ lik kesim mali bir bedel ödeyerek daha profesyonelce ya da bir bedel ödemeksizin sosyal paylaşım sitelerini kullanarak reklam ve tanıtım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu soruya verilen cevaplar, işletmenin büyümesinde reklam ve tanıtım faaliyetlerinin öneminin katılımcılar tarafından farkında olduğu anlamına gelmektedir.

Katılımcıların yarısından fazlası sosyal medyayı, el ilanlarını, katalog ve broşürleri kullanarak bu faaliyetleri yürütmektedir. Sosyal medyada tanıtım ve reklam % 71,6 oranı ile başı çekmektedir. Teknolojinin öneminin kavranmış olması bu bağlamda önem arz etmektedir. Küçük esnafın en fazla kullandığı reklam yöntemi olan el ilanları ise % 52,9 oranı ile önemli bir orandadır. Katalog ve broşür kullanımı ise % 52 oranı ile yine oldukça yüksektir. Çağdaş girişimcilerin farkında olduğu Google reklamı % 22,5 oranı

ile girişimcilerin yaklaşık $\frac{1}{4}$ ' ünün talep ettiği bir yöntemdir. Yerel basın-yayın organlarına verilen reklam oranı % 25,5 oranındadır. Sms kullanarak bu eksiğini giderdiğini belirten katılımcı oranı % 18,6 ve afişlerden faydalandığını belirtenlerin oranı ise % 10,8' dir. Billboard reklamı kullananlar ise oldukça düşük oranda olup % 7,8' dir. Ulusal ya da uluslararası basın organlarını ise sadece % 3,9 oranı ile 4 girişimci kullanmaktadır.

- Katılımcıların işleri için teknolojiden faydalanma dereceleri Tablo 42' de yer almaktadır.

Tablo 42. Teknolojiden İstifade Etme Durumu

	Cevaplar		Katılımcı Yüzdesi
	N	%	
Bilgisayarım ve internet bağlantım var fakat pek kullanmıyorum	18	12,8	17,6
Sosyal medyada (facebook vs) reklam için kullanıyorum	75	53,2	73,5
Çeşitli yazılım programları kullanıyorum(muhasebe, CRM vb)	34	24,1	33,3
Teknolojiye yabancı sayılırım	2	1,4	2,0
Bu konuda aile bireylerimden ve çevremden yardım alıyorum	12	8,5	11,8
Toplam	141	100,0	138,2

Tablo 42' de verileri belirtilen sorulara katılımcılar birden fazla cevap vermişlerdir. 100 katılımcı toplamda 141 cevap vermiştir. Buna göre, teknolojiden pek fazla faydalanmadığını belirten toplamda 20 katılımcının bu cevaba katkısı % 19,6' dır. Tablo 54' teki benzer cevaba paralel olarak yine benzer oranda yani % 73,5 oranı ile daha çok sosyal medyayı kullandığını belirten katılımcı sayısı 75' dir. İşletmesinde bilgisayar yazılım programlarından kullandığını belirten 34 katılımcı bulunmaktadır. 12 katılımcı ise % 11,8 oranı ile bu konuda çevresinden yardım aldığını belirtmiştir.

Sonuç olarak, katılımcıların % 77,3' ü herhangi bir yardım almadan ilgi ve bilgilerinden dolayı teknolojiden doğrudan faydalandıklarını belirtmektedir.

- Katılımcıların kendilerini rakipleri ile karşılaştırdıklarında, kendilerinde gördükleri en önemli üstünlükleri Tablo 43’ de sunulmuştur.

Tablo 43. Girişimcinin Rakiplerine Karşı Avantajları

	Cevaplar		Katılımcı Yüzdesi
	N	%	
İşin başında olmam	65	35,1	63,7
İşin ehli olmam	38	20,5	37,3
Temiz ve dürüst çalışıyor olmam	77	41,6	75,5
Diğer	5	2,7	4,9
Toplam	185	100,0	181,4

Katılımcıların birden çok cevap verdikleri Tablo 43 verilerine göre; katılımcıların rakiplerine karşı en önemli avantajlarının % 75,5 oranı ile temiz ve dürüst çalışıyor olmalarını yani iş ahlakını ve hijyeni koydukları görülmektedir. Bu yüksek oranı % 63,7 oranına karşılık gelen yaklaşık her 3 girişimciden ikisi ile, işlerinin başında olmalarını avantaj olarak görenler izlemektedir. İşin ehli olmayı avantaj kabul edenlerin oranı ise % 37,3’ dür. Diğer nedenleri sadece % 4,9 oranı ile 5 katılımcı saymıştır. Bu durum, katılımcıların teknik bir analiz bakış açısı ile değil, daha çok amatör ve içsel ve rasyonel olmayan bir bakış açısı ile rakiplerini analiz ettikleri görülmektedir.

- Katılımcıların kendilerini rakipleri ile karşılaştırdıklarında, kendilerinde gördükleri en önemli dezavantajları Tablo 44’ de sunulmuştur.

Tablo 44. Girişimcinin Rakiplerine Göre Dezavantajları

	Cevaplar		Katılımcı Yüzdesi
	N	%	
Rakiplerimin piyasada oturmuş ve tanınır olması	48	35,0	47,1
Kalifiye eleman sıkıntısı çekiyor olmam	40	29,2	39,2
Yerimin kötü olması	8	5,8	7,8
Hala kara geçememiş olmam/ mali sorunlar	19	13,9	18,6
Diğer	22	16,1	21,6
Toplam	137	100,0	134,3

Katılımcıların birden çok cevap verdikleri Tablo 44 verilerine göre; katılımcılar rakiplerine karşı en önemli dezavantajlarının % 47,1 ile rakiplerinin piyasada oturmuş ve tanıyor olmasını görmektedir. Bu oranı, % 39,2 ile kalifiye eleman sorunu oluşu takip etmektedir. Hala zarar ediyor olmayı önceleyen katılımcı oranı % 18,6 ve işyerinin bulunduğu konumu kötü bulan katılımcı oranı ise % 7,8' dir. Bunlardan farklı sebepleri sebep gösteren katılımcı oranı % 21,6' dır.

- Katılımcıların rakipleri ile mücadele ve pazar payını artırmak için yeni ürün ya da hizmet geliştirip geliştirmediklerine yönelik soruya verdikleri cevaplar Tablo 45' de verilmiştir.

Tablo 45. Ürün ya da Hizmet Yeniliği Sunma Durumu

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet, mutlaka	85	83,3	83,3	83,3
Hayır, rutin ürün/hizmetlere devam ediyorum.	17	16,7	16,7	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 45' a göre, katılımcıların % 83,3' üne karşılık gelen 85' i yeni ürün ya da hizmet sunumu ile girişimlerini büyütme ve geliştirme amacını gütmektedirler. Sadece % 16,7' lik bir oran rutine devam ettiğini belirtmektedir. Bu sonuç, katılımcıların yeniliğe açık olduklarını ve rekabet edebilirliğin temel şartının dinamiklik ve yenilik olduğunun bilincinde olduğunun göstergesidir. Bu özellik, çağdaş girişimcilikte aranılan bir özellik olup özellikle yaşlı AB girişimcilerinde az rastlanan bir durumdur.

4.2.4. Kadın girişimcilerin girişimcilik sürecine ve girişimciliğe bakışları

- Katılımcıların girişimlerinden zarar edecek olsalar ne yapacaklarına ilişkin verdikleri cevaplar Tablo 46’ da özetlenmiştir.

Tablo 46. Girişimin Zarar Etmesi Durumunda İzlenecek Yol

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Önceliğim para kazanmak olmadığından, sosyal bir amaç ve zevk önceliğim olduğundan işimi devam ettiririm.	3	2,9	2,9	2,9
İşimi tasfiye eder yeni bir yol arayışına girerim.	32	31,4	31,4	34,3
Bu işi sürdürmeye çalışırım. Bunun içinde, bu işi finanse edebileceğim alternatif işler araştırırım	67	65,7	65,7	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 46’ ya göre, katılımcıların % 65,7’ si girişimlerin zarar etmesi durumunda işletmeyi son planda ele alacakları görülmektedir. Böyle bir durumda var olan girişimi finanse edebilecekleri yeni iş arayışlarında olacakları ve bu şekilde girişimi yeniden canlandırmaya çalışacakları anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 31,4’ ü ise böyle bir durumda girişimi tasfiye edeceklerini belirtmiştir. Ticari önceliği olmayan % 2,9 ise her halükarda işi devam ettireceğini belirtmektedir.

Girişimin zarar etme durumunda, mücadele yolunu seçeceğini belirten girişimci kadın sayısı, girişimden vazgeçeceğini belirtenlerin 2 katından daha fazla sayıdadır. Bu durum iki farklı açıdan analiz edilebilir. İlk durum, rasyonel bir bakış açısı ve objektif bir analiz sonucunda işin sürdürülebilir olmadığını bu nedenle bir an evvel işin tasfiye edilmesi gerektiğini düşünen kadın girişimci bu düşüncesinde yerinde bir karar verecektir. Ancak, mücadele ettiği durumda yeniden girişimi ayağa kaldırma olasılığı bulunan girişimci eğer bu seçeneği tercih etmiyorsa, bu durum negatif bir girişimcilik yönü olarak algılanmalıdır. Diğer durum ise, kadının daha fazla sahiplenme ve anaç içgüdüğü ile hareket ederek sadece sübjektif bakış açısı ile zarar etmeye devam etmesi kuvvetle muhtemel girişimi sürdürmekte inatçı davranmasıdır. Bu durum, katılımcının girişimcilik hevesinin kırılmasına neden olabilecek olumsuz bir durumdur. Tasfiye

edilecek girişim yerine farklı bir sektöre yeniden yatırım yapılarak yeni bir sayfa açılması mümkün olacaktır.

- Katılımcıların kendi işlerini kurmadan önce KOSGEB dışında bir kurumdan girişimcilik ile ilgili bir eğitim alıp almadıklarına ilişkin soruya verdikleri cevaplar Tablo 47’ de verilmiştir.

Tablo 47. Girişimden Önce KOSGEB Eğitimleri Dışında Bir Eğitim Alınıp Alınmadığı

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	19	18,6	18,6	18,6
Hayır	83	81,4	81,4	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Katılımcıların % 81,4’ ü Tablo 47’ ye göre ilk girişimcilik eğitimlerini KOSGEB eli ile almıştır. Daha önce girişimcilik eğitimi aldığını belirtenlerin oranı ise sadece % 18,6’ dır. Bu durum aslında girişimcilik ikliminin en önemli konusunun eğitim olduğunu göstermektedir. KOSGEB, bu misyonu yüklenmeden önce kurulan girişimlerin çok büyük bir kısmı herhangi bir girişimcilik eğitiminden geçmeden kurulmakta olduğu buradan çıkarılacak sonuçtur. Son yıllarda üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları ve bazı kamu kurumları girişimciliği önemseyerek bu konuda önderlik yapmaya başlamışlardır. Bu durum başarılı girişimlerin oranını artırmada önemli bir noktadır.

- Katılımcıların KOSGEB dışında eğitim aldığı kurum ya da kuruluşlar Tablo 48’ de yer almaktadır.

Tablo 48. KOSGEB Dışında Girişimcilik Eğitimleri Alınan Yer

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Meslek Kuruluş/STK	3	2,9	16,7	16,7
Üniversiteler	4	3,9	22,2	38,9
Diğer	11	10,8	61,1	100,0
Total	18	17,6	100,0	
Cevap vermeyen	84	82,4		
Toplam	102	100,0		

Tablo 47’ deki soruya olumlu cevap veren girişimcilere sorulan bu soruya verilen cevaplar Tablo 48’ de yer almaktadır. 18 katılımcının verdiği cevaplar arasında % 61,1 ile “Diğer” seçeneği başı çekmektedir. KOSGEB dışında girişimcilik eğitimlerinin alındığı diğer kurumlar Üniversiteler ve Meslek Kuruluşları/Sivil Toplum

Kuruluşlarıdır. Üniversite cevabı verenlerin oranı % 22,2 ve Meslek Kuruluşları/STK cevabını verenlerin oranı ise % 16,7 dir.

- Katılımcıların KOSGEB’den Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi aldıktan ne kadar süre sonra işlerini kurduklarına ilişkin bilgiler Tablo 49’ da verilmiştir.

Tablo 49. Girişimcilik Eğitiminden Ne Kadar Süre Sonra Girişimin Kurulduğu

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
1 ay içinde	20	19,6	19,6	19,6
6 ay içinde	53	52,0	52,0	71,6
1 yıl içinde	22	21,6	21,6	93,1
2 yıl içinde	7	6,9	6,9	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 49’ daki verilere göre, katılımcıların yarısından fazlası 6 ay içinde işletmelerini kurmuşlardır. Bunların oranının % 52 olduğu görülmektedir. 2 yıl içinde girişimlerini kuranların oranı % 6,9 ile oldukça düşük kaldığı görülmektedir. 1 yıl içinde kuranların oranı % 21,6 ve 1 ay içinde kuranların oranı ise % 19,6 dır. Eğitim alındıktan 1 yıl içinde işletmesini kuran katılımcıların toplam oranı ise % 93,2 gibi çok yüksek bir orandır. Bu durum, katılımcıların biran evvel işletmelerini kurmak istedikleri olarak yorumlanabilir.

KOSGEB’ ten alınan bilgilere göre girişimcilerin çok büyük bir kısmı işletmelerini 2 yıl içinde kurmaktadır. Ayrıca, KOSGEB Yeni Girişimci Desteğinden faydalanma şartlarından birisi olan işletme kurulduktan itibaren 2 yıl içinde işletme kurulması gerekliliği birçok girişimci arasında eğitimden 2 yıl sonra işletme kurulmalı olarak algılanmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, anket sorunda seçilen zaman aralığının üst sınırı en fazla 2 yıl ile sınırlı tutulmuştur.

- Katılımcıların girişimleri ile ilgili herhangi bir teknik danışmanlık hizmeti ya da yatırım alanı ile ilgili eğitim/danışmanlık alıp almadıklarına dair cevapları Tablo 50’ de yer almaktadır.

Tablo 50. Girişim Öncesinde Yatırım Danışmanlığı Alınıp Alınmadığı

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	51	50,0	50,0	50,0
Hayır	51	50,0	50,0	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 50’ ye göre katılımcıların % 50’ si girişimlerini yapmadan önce teknik, mali ve/veya yatırım konularında eğitim ve danışmanlık almıştır. Bu durum, katılımcıların yarısının yatırım öncesi fizibilite yapılmasının gerekliliğine inandığı şeklinde yorumlanabilir.

- Katılımcıları girişimci olmaya iten temel etkenin veya etkenlerin neler olduğu sorulmuş ve verdikleri cevaplar Tablo 51’ de verilmiştir.

Tablo 51. Katılımcıları Girişimciliğe İten Temel Sebepler

	Cevaplar		Katılımcı Yüzdesi
	N	%	
Eşimin gelirinin yetersizliği	19	16,0	18,6
Çocuğumun eğitim masraflarını karşılamak için	8	6,7	7,8
Eşimden ayrılmam nedeniyle geçim sıkıntısı çekmem	2	1,7	2,0
Boş zamanımı değerlendirmek	9	7,6	8,8
Ne zamandır kendi işimi kurma hayalimin olması	81	68,1	79,4
Toplam	119	100,0	116,7

102 kadın girişimci tarafından, birden çok şık işaretlenerek verilen toplam 119 cevaba göre Tablo 51’ de % 79,4 oranı ile 81 katılımcı, girişimcilik hayali ve hevesi sonucunda girişimci olduğunu belirtmektedir. Bunu 19 cevaba karşılık gelen % 18,6 oranı ile eşinin gelirinin yetersizliğini gösteren sebep gelmektedir. Boş zamanı değerlendirmek % 8,8 ve çocuğunun eğitim masraflarını karşılama sebebi ise % 7,8 oranlarındadır. Eşinden ayrıldığı için geçim sıkıntısına çare bulmak için girişimci olduğunu söyleyen katılımcı ise 2 kişi ile % 2,0 oranında ve son sırada kalmıştır.

Bu soruya verilen cevaplardan yapılacak analize göre, girişimci kadınları girişimciliğe iten temel faktör kişisel nedenlerdir. Buradaki temel neden ise girişimci

olma hevesidir. Bu soru, katılımcıların mecburi girişimci olmadıklarını göstermektedir. AB' nin kalkınmış ülkelerindeki durum ile benzerlik gösteren bu sonuç, Romanya, Bulgaristan gibi Doğu Avrupa ülkelerindeki kadın girişimci özelliklerinden daha olumludur.

- Katılımcıların işyeri açma sürecinde çevresinden manevi destek alıp almadıkları Tablo 52' de gösterilmiştir.

Tablo 52. İşyeri Açma Sürecinde Çevresinden Manevi Destek Alan Katılımcılar

	F	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	87	85,3	85,3	85,3
Hayır	15	14,7	14,7	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 52, katılımcıların girişimci olma sürecinde ailelerinden ve çevrelerinden olumlu manevi destek aldıklarını göstermektedir. % 85,3 oranı ile 87 katılımcı çevresinden manevi destek almıştır. Destek görmeden girişimci olan katılımcı oranı ise sadece % 14,7' dir.

Bu durum, Karl Marx tarafından Asya tipi kapalı toplum olarak adlandırılan, ataerkil ve erkek egemen yapısı öne çıkan Türkiye için olumlu bir husustur. Toplumdaki kadın girişimcilik algısının olumsuzluğu ve ev içi emeğinin değişim değerinin olması açısından bir aşama olan bu durum için 2 olası yorum yapılabilir. Bunlardan ilki AB ülkelerinde olduğu gibi medeni ve müreffeh bir toplum inşasında önemli bir yapıtaşı olan kadın-erkek eşitliğinin ve ev içi demokrasinin, öz güveni artan kadınların girişimciliği konusu ile Türkiye' de her geçen gün önemsendiği ve AB standartlarına yaklaşıldığı yorumudur. İkincisi ise, kötü ekonomik koşulların erkeğin hanesini geçindirmede yetersiz kalması sonucu eşinin girişimciliğine sıcak bakması ve kadın girişimcinin çevresinin de ekonomik refah için manevi destek vermiş olma olasılığıdır.

- Katılımcıların işlerini kurarken karşılaştığı sorunlar Tablo 53’ de sunulmuştur.

Tablo 53. Katılımcıların Girişimcilik Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar

	Cevaplar		Katılımcı Yüzdesi
	N	%	
Başlangıç Sermayesi sıkıntısı çektim (Bankalardan kredi çekme sorunu vs)	51	25,2	50,0
Bürokratik işlemlerden yoruldum	57	28,2	55,9
Deneyimsizlik	25	12,4	24,5
Uygun yer seçimi sorun oldu	28	13,9	27,5
Beni Yönlendirecek kimse bulamadım	16	7,9	15,7
Kadın olmam nedeniyle sorunlar yaşadım	11	5,4	10,8
Aile ile ilgili sorunlar yaşadım	11	5,4	10,8
Diğer	3	1,5	2,9
Toplam	202	100,0	198,0

Bu soruya katılımcılar birden çok cevap vermişlerdir. Cevapların % 28,2’ sini oluşturan, işleri kurarken karşılaşılan en temel sorunun bürokratik işlemler olduğu cevabını % 55,9 oranında katılımcı vermiştir. Cevapların % 25,2’ si olan başlangıç sermayesi sıkıntısı sorunu ise katılımcıların % 50’ si tarafından Tablo 53’ e göre verilmiştir. Kuruluş sermayesi sıkıntısı çeken kadın girişimcilerden bir kısmının, Tablo 47 ile yapılacak analizle birlikte bankadan ve 3. Şahıslardan borçlandığı anlaşılmaktadır.

İşletme kurmak için resmi işleri en temel sorun yapanların sayısı 57 olup oran olarak katılımcıların yarısından fazlasının sorunudur. Deneyimsizliği önceleyenlerin oranı % 24,5 ve uygun yer seçimini öncelikli sorunları arasında sıralayanların oranı % 27,5 tir. Cinsiyet ayrımcılığına uğradığını belirtenlerin oranı, aile ile ilgili sorun yaşadığını belirtenlerin oranı ile aynıdır ve % 10,8’ dir. Mentörlük sorunu yaşayanların oranı ise % 15,7’ dir.

Veriler, bürokrasimizin en fazla eleştirilen yönü olan hantallığı ve evrak fazlalığını doğrulamaktadır. Eskişehir özelindeki durumla Türkiye genelindeki durum aynıdır. Bu yönü ile Türkiye AB’ nin gerisindedir. Ayrıca, başlangıç sermayesi sorunu, melek yatırımcılar aracılığı ile kısmen aşılabılır. Ülkemizde bu durum yeni yeni önemsenmeye başlanılan bir konudur. AB’ nin kalkınmış ülkeleri bu konuda önemli mesafeler almıştır.

- Katılımcıların özellikle kadın olmaları nedeniyle yaşadıkları sorunlar Tablo 54’ te verilmiştir.

Tablo 54. Kadın Olmanın Girişimcilik Sürecindeki Olumsuzlukları

	Cevaplar		Katılımcı Yüzdesi
	N	%	
Taciz (Genel olarak)	4	3,5	3,9
Kaba davranışlar	12	10,5	11,8
İlgisizlik	23	20,2	22,5
Diğer	10	8,8	9,8
Herhangi bir sorun yaşamadım	65	57,0	63,7
Toplam	114	100,0	111,8

Birden çok cevabın verilebildiği bu soruya verilen cevaplara göre, katılımcıların % 63,7’ si kadın olmalarının, girişimcilik sürecinde herhangi bir dışsal sorun yaratmadığı görüşündedir. Sadece % 3,9 gibi küçük bir oran tacizden şikâyetçi olmuştur. Kaba davranışı olumsuz örnek olarak veren % 11,8 oranında katılımcıdır. Tablo 54’ teki bu verilerin içinde ilgisizlik % 22,5 ile en önemli negatif unsur olarak göze çarpmaktadır. Bu sorunun cinsiyetten kaynaklanmadığı, genel bir sorun olduğu düşünülmektedir. AB sürecindeki Türkiye’ nin bir ili olan Eskişehir için olumlu bir girişimcilik yansıması tablodaki temel analiz özetidir.

- Katılımcıların iş sürecinde hangi sorunları temel problem gördükleri Tablo 55’ te yer almaktadır.

Tablo 55. Sorun Olduğu Düşünülen Temel Konular

	Cevaplar		Katılımcı Yüzdesi
	N	%	
Sermaye sıkıntısı (Banka vs.)	57	19,3	55,9
Bürokratik işlemler	38	12,8	37,3
İşi kurmadan “yapılabilirlik araştırması” yapılmaması	1	0,3	1,0
Yer/Mekân problemi	25	8,4	24,5
Yoğun rekabet	42	14,2	41,2
Resmi-yarı resmi kurumların yardımcı olmayışı	19	6,4	18,6
Kar edememe	21	7,1	20,6
Yoğun ödemeler	50	16,9	49,0
Personel sıkıntısı	43	14,5	42,2
Toplam	296	100,0	290,2

Katılımcıların birden çok cevap verdikleri Tablo 55 verilerine göre, girişimcilik sürecinde sermaye sorunu, bürokratik işlemler, yoğun rekabet, ödemelerde zorluk yaşama ve personel sıkıntısı en fazla yaşanan sorunlardır. Sermaye sıkıntısı % 55,9 ile en büyük sorun olarak göze çarpmaktadır. Çok baskın bir sorun bulunmamakla birlikte genel olarak kadın girişimcilerin dışsal sorunlarla daha fazla karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Yoğun rekabet % 41,2, yoğun ödemeler % 49, bürokratik işlemler % 37,3 ve personel sıkıntısı % 42,2 oranları ile en temel sorunlar olarak ileri sürülmektedir.

- Katılımcıların gelecekte çocuklarının girişimci mi yoksa devlet memuru mu olmasını istediklerine yönelik soruya verdikleri cevaplar Tablo 56’ da verilmektedir.

Tablo 56. Katılımcıların Çocuklarının Girişimci Olmalarına Bakışları

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Elbette girişimci olmasını isterim	75	73,5	73,5	73,5
Memur olsun, işi garanti olsun	27	26,5	26,5	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Çalışmanın en kritik sorularından birine verilen cevaplar Tablo 56’ da görülmektedir. Çocuğunun girişimci olmasını isteyen katılımcıların oranı % 73,5 ile her 3 kadın girişimciden yaklaşık 2’ sidir. % 26,5’ i ise memurluk gibi garanti bir iş tercih etmesini istemektedir.

Bu veriler Tablo 39 ve Tablo 40 verileri ile birlikte analiz edilirse; Tablo 39’ da girişimlerinin beklentilerini karşılamadığı belirtenlerin oranı sadece % 4,9’ dur. Aynı tabloda, beklentilerini karşılamamasına rağmen gelecekte umutlu olduğunu belirtenlerin oranı % 37,3’ tür. Katılımcıların yarısından fazlası ise durumlarından memnundur. Durumlarından memnun olmayan ve gelecek adına umutlu olmasına rağmen girişimden henüz memnun olmayanların bir kısmının Tablo 56’da çocuklarının girişimcilikten uzak durmalarını isteyen katılımcılar olması mümkündür. Bu durumda veriler birbiriyle çelişmemektedir. Ayrıca Tablo 40’ ta, işini büyütmeyi hedefleyen ve isteyen katılımcıların oranı % 84,3 olup kalan % 15,7’ lik kesim ise daha stabil ve negatif bir bakış açısına sahiptir.

Tablo 39, Tablo 40 ve Tablo 56 birlikte analiz edildiğinde, girişimcilikle ilgili endişe, korku ve şüphe duyamaya devam eden %15-%30 bandındaki kadın

girişimcilerden % 26,5 gibi bir kısmının aslında girişimcilik ruhuna tam sahip olmadıkları ve/veya buna ek olarak farklı kişisel nedenlerden dolayı da çocukları için girişimcilik tercihinden uzak durdukları anlaşılmaktadır.

AB gibi gelişmiş toplumlarda her ne kadar son yıllarda bazı olumsuz örneklere rastlansa da genel olarak, iktisadi gelişmenin insan yaşamını olumlu anlamda etkilediği, insanların gelecek kaygısı taşımadığı, sosyal devlet anlayışının tüm kurumlarıyla vatandaşına güven verdiği görölmektedir. Bu durum, insanları devlet işine değil, girişimciliğe ve farklı işlere özendirmektedir. Ülkemizin bu anlamda kat edeceği oldukça mesafe olduğundan, yine de % 73,5 gibi çocuğu için girişimciliği isteyen kadın girişimci oranı azımsanmamalı, önemsenmelidir.

- Katılımcılara göre girişimci olmanın en güzel yanları Tablo 57’ de özetlenmiştir.

Tablo 57. Girişimciliğin En Güzel Yanları

	Cevaplar		Katılımcı Yüzdesi
	N	%	
Evin bütçesine katkıda bulunuyor olmak	48	12,0	47,1
Maddi özgürlük, bağımsızlık	76	19,0	74,5
Özgüven artışı	71	17,8	69,6
Sosyal statü edinmiş olmak	61	15,3	59,8
Başkalarına istihdam olanağı sağlama	62	15,5	60,8
Başarma duygusu	80	20,0	78,4
Herhangi iyi bir yanı yok, zaten pişmanım.	2	0,5	2,0
Toplam	400	100,0	392,2

Tablo 57’ de cevapları verilen soruya katılımcılar birden çok cevap vermişlerdir. Buna göre, katılımcıların % 78,4’ ü başarma duygusu, % 74,5’ i maddi özgürlük ve bağımsızlık, % 69,6’ sı özgüven artışı, % 59,8’ i sosyal statü edinmiş olmayı girişimciliğin en güzel tarafları olarak görmektedir.

Cevapların toplamda % 72,1’ i girişimciliği içsel nedenlerle bağdaştırmakta ve girişimcilerin kendini daha iyi ifade etme aracı olarak göstermektedir. Sosyal sonuçlara odaklanan katılımcı sayısı nispeten diğerlerine göre düşük olmasına rağmen yine de katılımcıların yarısından fazlası yani % 60,8’ i başkalarına istihdam artışı sağlama cevabını vermiştir. Evin bütçesine katkı sağlamayı güzel bulanların oranı ise % 47,1 oranındadır. Herhangi olumlu taraf bulmayan katılımcı oranı ise yok denecek kadar

azdır. Sonuç olarak, seçeneklerin tamamına yakını katılımcılar tarafından girişimciliğin güzel yanları olarak algılanmaktadır.

- Katılımcılara göre girişimciliğin kötü yanları Tablo 58’ de verilmiştir.

Tablo 58. Girişimciliğin Olumsuz Yanları

	Cevaplar		Katılımcı Yüzdesi
	N	%	
Kendine/ailene yeterince zaman ayıramama	68	35,8	66,7
Yorucu olması	55	28,9	53,9
Başarısızlık riskinin doğuracağı maddi ve manevi sıkıntılar	60	31,6	58,8
Herhangi kötü yanı yok, çok memnunum.	7	3,7	6,9
Toplam	190	100,0	186,3

Tablo 58’ ye göre katılımcıların % 93,3’ ü girişimci olmanın en az 1 olumsuz tarafı olduğu kanısındadır. Özel hayatına zaman ayıramamayı önceleyen katılımcı oranı % 66,7 ile ilk sıradadır. Bunu, % 58,8 ile başarısızlık riskinin stresi ve sorumlulukları ve % 53,9 ile de işin yoruculuğu izlemektedir.

4.2.5 Kadın girişimcilerin finansmana, desteklere erişimi ve ilgili kurumlar

- Katılımcıların üyeleri oldukları meslek odasından ya da derneklerden destek alıp almadıklarına ilişkin yöneltilen soruya verdikleri cevaplar Tablo 59’ da yer almaktadır.

Tablo 59. Üyesi Olunan Meslek Odasından Destek Alınıp Alınmadığı

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet, aldım	16	15,7	15,7	15,7
Hayır, almadım	86	84,3	84,3	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 59’ a göre, katılımcıların % 84,3’ ü işletme kurarken üye oldukları meslek odalarından destek almamaktadırlar. Bu oran oldukça yüksektir. Sadece % 15,7 gibi küçük bir orandaki katılımcılar bu soruya olumlu cevap vermiştir. Bu durum, genel olarak meslek kuruluşlarının giderek daha fazla formel yapıya büründükleri, üyelerinin sorunlarına eğilmekten uzaklaştıkları ve hantallaştıklarını düşündürmektedir.

Saha çalışmaları sırasında KOBİ'lerin en büyük eleştirilerinden birisinin bu husus olduğu gerçeği, kadın girişimcilerin girişimcilik sürecinde meslek kuruluşları tarafından yalnız bırakıldığı algısını doğrulamaktadır. Sonuç olarak, girişimciye ulaşması gereken ilgili odalardır.

- Girişimcilerin yaptıkları yatırım için sermayelerini nasıl sağladıklarının Tablo 60' da gösterilmiştir.

Tablo 60. Girişimcilerin Sermayelerinin Kaynağı

	Cevaplar		Katılımcı Yüzdesi
	N	%	
Banka kredisi	30	15,4	29,4
Kendi birikimim	67	34,4	65,7
Üçüncü şahıslara borçlandım	23	11,8	22,5
KOSGEB desteği	54	27,7	52,9
Ailemden	21	10,8	20,6
Toplam	195	100,0	191,2

Tablo 60' a göre, katılımcıların % 65,7'si kendi birikimlerinden, % 52,9' u KOSGEB desteğinden, % 29,4' ü ise banka kredisinden sağladıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar bu soruya da birden fazla cevap vermişlerdir.

Verilen 195 cevabın 67' sine karşılık gelen % 34,4 oranı, katılımcıların kendi birikimlerine güvenerek girişimci olduklarını göstermektedir. Bu oranı, 54 cevaba karşılık gelen % 27,7 oranı ile KOSGEB desteği izlemektedir. Ancak; KOSGEB desteği işletme kurulmadan önce verilmediğinden, girişim öncesi temel kaynağı öz sermaye oluşturmaktadır. Üçüncü şahıslardan alınan borçlar % 11,8 ve banka kredisi % 15,4 oranlarındadır. Aile yardımının verilen cevaplar içindeki oranı ise % 10,8 oranı ile son sırada kalmaktadır. Bu durum, katılımcıların % 27,2' sinin dışarıya borçlanarak girişimci olduğunu göstermektedir. Bu risk alabilme durumu, önemli bir girişimcilik özelliğidir.

Tabloya göre, katılımcıların mali olarak en az faydalandıkları kesim aile olmuştur. Oysa Tablo 52' deki verilere göre katılımcıları girişimcilik hususunda çevrenin önemli bir destekleyici rolü bulunmaktadır. Bu durum, ailelerin mali olarak zayıf olduğunu göstermektedir.

- Katılımcıların AB ile kıyasladıklarında Türkiye’deki kadın girişimciliği nasıl gördükleri Tablo 61’ de özetlenmiştir.

Tablo 61. Kadın Girişimcilik Açısından AB-Türkiye Kıyası

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Avrupa Birliği’nden daha kötü değiliz. Belki daha iyiyiz.	14	13,7	13,7	13,7
Son yıllarda destekler artsa da hala AB den gerideyiz.	44	43,1	43,1	56,9
Bu şekilde AB ile asla rekabet edemeyiz.	32	31,4	31,4	88,2
Bu konuda bir fikrim yok	12	11,8	11,8	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 61’ e göre, katılımcıların sadece % 13,7’ si AB den kadın girişimcilik açısından daha iyi durumda olduğumuzu düşünmektedir. AB’ den daha kötü durumda olduğumuzu düşünenlerin oranı toplamda % 74,5’ tir. Oldukça yüksek olan bu oran, katılımcıların de facto durumun farkında olduklarını göstermektedir. Son yıllarda bir takım iyileşmeler olmasına rağmen hala AB’ den geri olduğumuzu düşünenlerin oranı % 43,1 ve AB ile asla rekabet edemeyiz diyenlerin oranı ise % 31,4 gibi yüksek sayılabilecek bir orandır. Bu oran, her 3 girişimciden 1’ inin görüşüdür. Bu konuda herhangi bir fikri olmayanların oranı ise % 11,8’ dir.

- Katılımcıların ülkemizde kadın girişimcilerin sayısının yeterli olmadığını düşünme nedenleri Tablo 62’ de verilmiştir.

Tablo 62. Kadın Girişimciliğin Türkiye’ deki Durumu

	Cevaplar		Katılımcı Yüzdesi
	N	%	
Toplumsal Cinsiyet Algısı nedeniyle kadınların girişimci olması engelleniyor	64	25,4	62,7
Kadınlar ev işlerini yaparak zaten yeterince yoruluyorlar.	20	7,9	19,6
Girişimcilik için yeterli finansman bulamıyorlar	73	29,0	71,6
Başarısızlık korkusunun ve bunun olumsuz sonuçlarının olması.	66	26,2	64,7
Örfi ve dini nedenler	29	11,5	28,4
Toplam	252	100,0	247,1

Katılımcıların birden çok cevap verebildikleri Tablo 62’ de sonuçları verilen soru ile kadın girişimcilerin Türkiye’ deki kadın girişimciliğin durumuna ilişkin görüşleri araştırılmıştır. Buna göre, katılımcıların % 71,6’ sı finansman, % 64,7’ si başarısızlık riski ve % 62,7’ si ise olumsuz toplumsal cinsiyet algısının Türkiye’ deki kadın girişimciliğin önündeki engeller olduğu kanaatindedir. Kadının ev kadınlığı görevi algısı, girişimciliğin önünde engel teşkil etmediği yönündedir. Bu durumu sorun olarak gören katılımcı sayısı sadece % 19,6’ dır. Örfi ve dini nedenler ise % 28,4 oranındadır. Bu durum oryantalist doğu toplumlarının tipik özelliği olup; özellikle kalkınmış AB ülkelerinde ev kadınlığı bir ödev değil, tamamen gönüllülüğe dayalı bir iş bölümüdür. Örfi ve dini alışkanlıkları ise Türkiye’ ye göre çok daha esnektir.

- Devletin kadın girişimcilere verdiği desteğin yeterli olup olmadığına ilişkin yöneltilen soruya katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 63’ te yer almaktadır.

Tablo 63. Devletin Kadın Girişimcilere Verdiği Destek Miktarı

Yeterli mi?	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	14	13,7	13,7	13,7
Hayır	88	86,3	86,3	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 63' e göre katılımcıların % 86,3 gibi çok yüksek bir kısmı kamunun kadın girişimcilere vermekte olduğu destek miktarını yetersiz bulmaktadır. Sadece % 13,7' lik kesim desteği yeterli bulmaktadır.

- Katılımcıların girişimcilik denildiğinde akıllarına hangi kurumun geldiğine yönelik soruya verdikleri cevaplar Tablo 64' te sunulmuştur.

Tablo 64. Girişimcilik Denilince Akla Gelen Kurum/Kuruluş

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
KOSGEB	98	96,1	96,1	96,1
TÜBİTAK	1	1,0	1,0	97,1
Gramen/Mikrokredi	2	2,0	2,0	99,0
Odalar/STK'lar	1	1,0	1,0	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Tablo 64, Girişimcilik denilince ilk çağrışım yapan kurumun % 96,1 oranı ile KOSGEB olduğunu göstermektedir. Çalışmanın sadece KOSGEB ile ilintili kadın girişimciler üzerinde yapıyor olması her ne kadar cevapları etkilemişse de, Türkiye' de KOSGEB dışında, inovatif olup olmamasına bakılmaksızın girişimcileri mali olarak destekleyen başka kurumun olmaması bu yüksek oranı haklı kılmaktadır.

Zaten bu görev; Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından KOSGEB İdaresi Başkanlığı' na verilmiştir.

- Katılımcıların KOSGEB'den aldıkları destekler Tablo 65' te dir.

Tablo 65. KOSGEB' ten Alınan Destekler

	Cevaplar		Katılımcı Yüzdesi
	N	%	
Kira	55	21,6	53,9
Personel Maaş	30	11,8	29,4
Sabit giderler(elektrik, su, internet vs)	61	23,9	59,8
Makine ve teçhizat	76	29,8	74,5
Bilgisayar Yazılım	18	7,1	17,6
Diğer	15	5,9	14,7
Toplam	255	100,0	250,0

Tablo 65' e göre, katılımcıların % 53,9' u kira, % 59,8' i sabit gider ve % 29,4' ü ise personel maaş desteği almıştır. Toplamda 12.000 TL üst limiti olan ve kira, sabit gider ile personel maaşının dâhil olduğu bu destek kaleminin oldukça fazla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Personel maaşı ile ilgili desteğin az alınmış olması ise Tablo 34' teki verilere göre işyerinde personel çalıştıran katılımcı oranı 61,8' dir. Ancak, bu çalışanların bir kısmının sigortasız (gayri resmi) ve bir kısmının da aileden olduğu düşünüldüğünde KOSGEB' in personel desteği şartı olan aile dışı ve resmi çalışan olma durumunu sağlayan kadın girişimci oranı oldukça düşecektir. Gecikme, unutma, henüz destek talep için evrak sunmama gibi çeşitli nedenler de göz önüne alındığında personel maaş desteğinin % 29,4 olması normal bir durum olarak görünmektedir. Elektrik, su, telekomünikasyon, gibi gayri resmi olma ihtimali olmayan kalemler için destek oranının yüksek olduğu görülmektedir.

Alınan mali destek içinde bel kemiğini; makine, teçhizat, ofis donanımı gibi kalemlerden oluşan destek almaktadır. Katılımcıların % 74,5' i bu destekten faydalandığını belirtmektedir. 15.000 TL üst limiti olan bu destek kalemine bilgisayar yazılım programları da dahil olup; bu programlar için KOSGEB desteği aldığını belirtenlerin oranı % 17,6' dır. Bu durum, katılımcıların teknolojik olmayan düşük ya da orta-düşük katma değerli sektörlere yöneldiğini gösteren Tablo 18' deki verilerle de paralellik arz etmektedir.

KOSGEB' in girişimcilik destekleri dışındaki destek programlarından da ayrıca faydalandığını belirten katılımcı oranı ise % 14,7' dir.

- Katılımcıların KOSGEB' den aldıkları destek miktarı Tablo 66' da verilmiştir.

Tablo 66. KOSGEB' ten Alınan Destek Miktarları

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Henüz destek alamadım	15	14,7	14,7	14,7
0-2.000 TL arası	4	3,9	3,9	18,6
2.000 TL-5.000 TL arası	7	6,9	6,9	25,5
5.000 TL-10.000 TL arası	20	19,6	19,6	45,1
10.000 TL-15.000 TL arası	27	26,5	26,5	71,6
15.000 TL-30.000 TL arası	22	21,6	21,6	93,1
30.000 TL ve yukarısı	7	6,9	6,9	100,0
Toplam	102	100,0	100,0	

Yeni Girişimci Desteği olarak adlandırılan bu desteğin 30.000 TL' ye kadar olan kısmı hibe ve 70.000 TL' ye kadar olan kısmı faizsiz ve 2 sene ödemesiz olmak üzere toplam destek miktarı 100.000 TL dir.

Tablo 66' ya göre, katılımcılar, girişimleri için KOSGEB' ten en fazla % 26,5 oranı ile 10.000 TL-15.000 TL arası destek almışlardır. 15.000 TL-30.000 TL arası destek alanların oranı % 21,6' dır. 5.000 TL-10.000 TL arası destek alanlar % 19,6 oranındadır. 0 ile 2.000 TL arası destek almış olanlar % 3,9 ve 2.000 TL-5.000 TL arası destek alanlar % 6,9 oranında olup; bu katılımcıların girişimlerinin henüz yeni olmuş olması muhtemeldir. Tablo 22' deki verilerle birlikte ele alındığında, girişiminin henüz 1 yılı doldurmadığını belirtenlerin oranı % 9,8 olup, bu girişimcilerin henüz düşük destek almış olmaları bu veri ile uyumludur.

Henüz destek almadığını belirtenlerin oranı % 14,7 olup; bu durumun çeşitli nedenli olabilir. Kadın girişimcinin işletmesini yeni kurmuş olmasından ötürü henüz destek talebinde bulunmamış olması, destek talebinde bulunmuş olmasına rağmen henüz ödeme alamamış olması, destek almaktan çeşitli nedenlerden ötürü vazgeçmiş olması ya da belirli bir süre sonunda toplu evrak sunarak ödemeleri toplu alma hakkını kullanma gibi çeşitli nedenler bu sebepler arasında yer alabildiği KOSGEB tarafından belirtilmiştir.

30.000 TL ve daha fazla destek alan girişimci oranı oldukça az olup bu oran % 6,9' dur. Bu veri, 70.000 TL lik geri ödemeli destekten oldukça az sayıda kadın girişimcinin faydalandığını göstermektedir. KOSGEB' ten alınan bilgiye göre bunun temel sebebi geri ödemeli desteğin ön şartının teminat mektubu olmasıdır. Yeni kurulan bir işletmeye bankaların teminat vermesi ancak gayrimenkul ipoteği sunulması ile mümkün olmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmının zaten başlangıç sermayesi sorunu çektiği Tablo 53' teki verilerden de anlaşılmaktadır. Bu destek kaleminden az faydalanılıyor olmasının temel sebebi bu durum kaynaklıdır.

- Katılımcıların KOSGEB desteklerini yeterli bulup bulmadıklarına ilişkin yöneltilen soruya verdikleri cevaplar Tablo 67’ de yer almaktadır.

Tablo 67. KOSGEB Desteklerinin İhtiyacı Karşılama Durumu

	f	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	12	11.8	11.8	11.8
Hayır	32	31.4	31.4	43.1
Fena değil ancak daha iyi olabilir	58	56.9	56.9	100.0
Toplam	102	100.0	100.0	

Son soruya verilen cevaplar Tablo 67’ de yer almaktadır. Katılımcıların yaklaşık 1/3’ üne karşılık gelen % 31,4 KOSGEB desteklerini yetersiz bulmaktadır. Kalan % 68,6 ile kısmen ya da tamamen yeterli bulmaktadır. Bununla birlikte, katılımcıların % 56,9’ u ile yarısından fazlası, desteklerle ilgili memnuniyetini belirtmekle birlikte desteklerin arttırılmasını talep etmektedir. Sadece % 11,8’ lik bir katılımcı oranı mevcut durumu yeterli görmektedir.

Sonuç olarak, kadın girişimciler girişimcilik ikliminin en önemli destekleyici oyuncusunun KOSGEB olduğu belirtmekte olup; verilen desteklerin revize edilerek arttırılması gerektiğini de düşünmektedirler.

Destekleri hazırlayan KOSGEB idaresi Başkanlığı, Türkiye’ nin birçok bölgesinden gelen benzer girişimci taleplerini dikkate alarak Nisan ve Mayıs 2015 aylarında yaptığı açıklamalar ile mevcut desteklerin iyileştirileceğini bildirmiştir.

4.2.6 Karşılaştırma tabloları ve yorumlar

Katılımcıların eğitim durumları ve işletmelerinin faaliyet göstermekte olduğu sektörler arasındaki ilişkiye ait veriler Tablo 68’ de yer almaktadır.

Tablo 68. Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre İşletmelerinin Sektörleri

	Eğitim Düzeyi					Toplam	Toplam %
	İlköğretim okulu mezunu	Lise ve dengi okul mezunu	İki yıllık y.okul mezunu	Dört yıllık fakülte mezunu	Yüksek lisans / Doktora derecesi sahibi		
Pasta-poğaç-a-börek üretim/satış	1	3	0	2	1	7	6,9
Restaurant-Lokanta, cafe	3	2	1	2	1	9	8,8
El işi ürünleri ve sanatsal ürün üretim ve satışı	1	4	3	4	0	12	11,8
Temizlik sektörü	0	2	0	0	0	2	2,0
Bilgisayar, yazılım, IT vb.	0	0	1	2	2	5	4,9
Mühendislik-mimarlık, inşaat, danışmanlık, eğitim vb	0	2	1	8	3	14	13,7
Bakkal-Manav, perakende-toptan satış	3	2	0	3	0	8	7,8
Tekstil, gelinlik, terzi vb.	4	4	1	2	2	13	12,7
Otel/konaklama vb.	0	1	0	1	0	2	2,0
Fotoğrafçılık, Reklam, Ajans faaliyetleri, matbaa vb.	1	1	0	3	2	7	6,9
Diğer (Orta/düşük katma değerli sektör)	0	1	7	2	2	12	11,8
Diğer (Yüksek katma değerli Teknolojik ürünle ilgili)	0	3	1	3	1	8	7,8
Kuaförlük ve ilgili hizmetler	0	0	0	1	0	1	1,0
Turizm, seyahat acenteliği vb.	0	0	0	1	1	2	2,0
Toplam	13	25	15	34	15	102	100
Toplam (%)	12,7	24,5	14,7	33,3	14,7	100	

Tablo 68’ e göre, girişimci kadınların 1/3’ ü fakülte mezunudur. Asgari fakülte mezunu girişimcilerin oranı ise % 48’ dir. Bu da katılımcıların neredeyse yarısı etmektedir. Liseden sonra eğitimine devam edenlerin oranı % 62,7’ dir. Yani

katılımcıların çoğunluğu liseden sonra yükseköğrenime devam etmiş kadın girişimcilerdir. Lise ve dengi okul mezunları % 24,5 ve ilköğretim mezunlarının oranı ise sadece % 12,7 oranındadır. Bu durum, katılımcıların eğitilmiş girişimcilerden oluştuğunu göstermektedir. Ancak bu durum, tercih edilen sektörlerle benzer şekilde yansımamıştır. Örneğin; çalışmaya katılan girişimciler arasında pasta-poğaç-börek üretim/satış işi ile ya da kuaförlük ve ilgili hizmetleri işi ile uğraşan yüksek lisans/doktora derecesine sahip katılımcılar bulunmaktadır.

Bununla birlikte el beceresi ve yoğun emek gerektiren tekstil, gelinlik, terzi vb. sektörlerde % 61 oranı ve bakkal-manav gibi nitelik gerektirmeyen girişimlerde ise % 62,5 oranı ile ilköğretim ve lise dengi okul mezunlarının nispeten daha fazla yer aldığı görülmektedir.

Yüksek katma değerli teknolojik ürünle ilgili sektörlerde ise durum değişmekte ve asgari iki yıllık yüksekokulu mezunu olan girişimcilerin oranı bu sektörlerde % 62,5 olarak görülmektedir.

Benzer şekilde mühendislik-mimarlık, inşaat, danışmanlık, eğitim vb. sektörlerde faaliyet gösteren girişimciler büyük oranda liseden sonra okumuş girişimciler olup oranları % 85,7' dir.

Restaurant-lokanta, cafe sektöründe faaliyette bulunan ve en çok lise mezunu olan girişimci oranı % 56 oranı ile liseden sonra okumuş katılımcıların oranına oldukça yakındır.

Pasta-poğaç-börek üretim/satış sektöründe faaliyette bulunan ve en çok lise mezunu olan girişimci oranı % 57 oranı ile liseden sonra okumuş katılımcıların oranına ve dolayısıyla restaurant-lokanta, cafe sektöründeki oranlara çok yakındır.

El işi ürünleri ve sanatsal ürün üretim ve satışı ile iştigal eden katılımcıların % 58,3' ü iki ve dört yıllık üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Ancak bu kesim, daha çok mezun oldukları bölümlerle ilgili (seramik vb) sanatsal üretimler yaparak nispeten daha katma değerli ve sanatsal değeri olan ürünler üretip satmaktadırlar. Tablo 19' a göre mezun olduğu bölümle ilgili girişim yaptığını söyleyen girişimci oranı % 19 oranı ile 20 girişimci olup; Tablo 68 ile birlikte yorumlandığında bu girişimcilerden önemli bir kısmının sanatsal ürünler üzerine çalıştıkları düşünülmektedir.

% 41,7 oranındaki daha düşük eğitim seviyesine sahip katılımcıların çoğunluğu ise daha kolay ve eğitim gerektirmeden kendi kendilerine öğrendikleri el işi (lületaşı vb) ürünleri üretip satarak faaliyette bulunmaktadır.

Sonuç olarak, daha nitelik ve bilgi gerektiren işlerde lise ve dengi okuldan sonra eğitimine devam ederek üniversitede eğitim almış katılımcıların yoğunlaştığı sektörler göze çarpmaktadır.

Bununla birlikte daha niteliksiz ve emek yoğun sektörlerde ilköğretim ve lise mezunu katılımcıların biraz daha fazla yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak bu sektörlerde baskın bir ilköğretim ve lise mezunu durumu söz konusu değildir.

- Katılımcıların medeni durumlarına göre iş kurma nedenlerini gösteren veriler, Tablo 69’ da verilmektedir.

Tablo 69. Medeni Duruma Göre İş Kurma Nedenleri

	Medeni Durum				Toplam
	Evli	Bekâr	Ayrı yaşıyor	Boşanmış	
Eşimin gelirinin yetersizliği	15	0	4	0	19
Çocuğumun eğitim masraflarını karşılamak için	8	0	0	0	8
Eşimden ayrılmam nedeniyle geçim sıkıntısı çekmem	0	0	1	1	2
Boş zamanımı değerlendirmek	8	2	0	0	9
Ne zamandır kendi işimi kurma hayalimin olması	52	20	8	0	81
Toplam	70	22	9	1	102

Birden çok cevabın verildiği verilerin işlendiği Tablo 69’ a göre; iş kurma nedenleri arasında % 79,4 oranı ile 81 katılımcıyı kapsayan ve bu suretle açık ara önde olan girişimcilik hayalinin olması, en fazla evli katılımcıların verdiği cevaptır. Evli katılımcıların % 74,2’ si girişimcilik hayalleri nedeniyle öncelikli olarak iş kurmuşlardır. Evli katılımcılar arasında diğer girişimcilik nedenleri nispeten pek önem arz etmemektedir. Eşinin gelir yetersizliğine vurgu yapan % 21’ lik kesim ve çocuğunun eğitim masrafları ve boş zamanı değerlendirmeye vurgu yapan katılımcı oranları ise sadece % 11,4’ tür. Dolayısıyla evli kadınlar arasında girişimciliğin yaygın olmasının temel sebebi uzun zamandır kendi işlerini kurma hayalleridir.

Benzer durum bekâr katılımcılarda daha yoğun biçimde görülmektedir. Bekar katılımcıların % 90,9' u girişimci olma hayallerini en temel sebep olarak göstermişlerdir.

- Katılımcıların eğitim durumlarına göre AB ile Türkiye' deki kadın girişimcilik kıyaslamasına ilişkin verdikleri yanıtlar Tablo 70' de sunulmaktadır.

Tablo 70. Katılımcıların Eğitim Düzeyine Göre AB-Türkiye Kadın Girişimcilik Kıyaslaması

	Eğitim Düzeyi					Toplam
	İlköğretim okulu mezunu	Lise ve dengi okul mezunu	İki yıllık y.okul	Dört yıllık fakülte mezunu	Yüksek lisans / Doktora derecesine sahip	
Avrupa Birliği'nden daha kötü değiliz. Belki daha iyiyiz.	1	6	1	5	1	14
Son yıllarda destekler artsa da hala AB den gerideyiz.	7	10	4	13	10	44
Bu şekilde AB ile asla rekabet edemeyiz.	3	7	7	12	3	32
Bu konuda bir fikrim yok	2	2	3	4	1	12
Toplam	13	25	15	34	15	102

Tablo 70' de Avrupa Birliği ile Türkiye' nin kadın girişimcilik açısından kıyaslanmasına ilişkin veriler sunulmaktadır. Buna göre, Avrupa Birliğinden daha iyi olduğumuzu düşünen katılımcılar arasında liseden sonra yükseköğrenime devam etmiş katılımcılar ile etmemiş katılımcılar eşit orandadır.

Son yıllardaki iyileştirmelere rağmen hala AB' den gerideyiz diyen ve toplam katılımcıların % 43,1' ini oluşturan büyük yoğunluktaki katılımcılar içinde % 22,7 ile lise ve dengi okul mezunları ile yüksek lisans ya da doktora derecesi olan katılımcılar eşit orandadır. Fakülte mezunları ise % 29,5 oranı ile bu tercihi yapmışlardır. İlköğretim mezunları ise % 15,9 oranındadır.

AB ile bu şekilde rekabet edilemeyeceğini düşünenler içinde fakülte mezunları % 37,5 oranı ile en baskın gruptur. Bu eğitim grubunu, % 21,8 aynı oranına sahip lise ve yüksekokul mezunları izlemektedir.

Bu konuda fikri olmayan toplam katılımcı oranı % 11,7 olup burada ise ortalama bir dağılım görülmektedir.

Bu karşılaştırmaya göre keskin ve net bir yorum yapılabilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte, daha eğitilmiş katılımcıların AB ile Türkiye arasındaki kadın girişimcilik kıyaslamasında durumun Türkiye aleyhine bir seyir izlediğini daha fazla düşündüklerini belirtmek mümkündür. Eğitim durumu düştükçe eleştirel ve rasyonel bakış açısı azalmaktadır. Çünkü yapılan araştırmalar, Türkiye' nin son yıllarda girişimcilik başlığı altında önemli adımlar attığını gösterse de hala AB' nin oturmuş, kurumsal girişimcilik iklimini yakalayamadığını göstermektedir. Girişimcilik alt başlıklarından birisi olan kadın girişimcilikte de benzer durum söz konusudur.

- Katılımcıların işletmelerinin aylık ortalama kar marjlarının faaliyet gösterdikleri sektörlere göre mukayese durumu Tablo 71’ de sunulmaktadır.

Tablo 71. Faaliyet Gösterilen Sektöre Göre Aylık Ortalama Net Kar Durumu

	Aylık ortalama net karınız ne kadardır?									Toplam
	1.000 TL ye kadar	2.000 TL ye kadar	3.000 TL ye kadar	4.000 TL ye kadar	5.000 TL ye kadar	8.000 TL ye kadar	10.000 TL ye kadar	10.000 TL ve üstü	Zarardayım	
Pasta-poğaç-börek üretim/satış	4	0	1	1	0	1	0	0	0	7
Restaurant-Lokanta, cafe	1	0	3	2	1	0	0	1	1	9
El işi ürünleri ve sanatsal ürün üretim ve satışı	5	5	0	0	2	0	0	0	0	12
Temizlik sektörü	0	0	0	1	0	0	1	0	0	2
Bilgisayar, yazılım, IT vb.	0	2	0	0	0	1	1	1	0	5
Mühendislik-mimarlık, inşaat, danışmanlık, eğitim vb	1	3	1	2	0	2	3	1	0	13
Bakkal-Manav, perakende-toptan satış	1	3	3	0	1	0	0	0	0	8
Tekstil, gelinlik, terzi vb.	3	2	3	0	3	0	0	0	2	13
Otel/konaklama vb.	0	1	0	0	0	0	0	0	1	2
Fotoğrafçılık, Reklam, Ajans faaliyetleri, matbaa vb.	0	2	1	2	1	0	0	0	1	7
Diğer (Orta/düşük katma değerli sektör)	2	2	4	1	0	0	2	1	0	12
Diğer (Yüksek katma değerli Teknolojik ürünle ilgili)	0	0	0	2	4	1	0	1	0	8
Kuaförlük ve ilgili hizmetler	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Turizm, seyahat acenteliği vb.	0	1	0	0	0	0	1	0	0	2
Toplam	17	21	16	11	12	5	8	6	5	101

El işi ürünleri ve sanatsal ürün üretim ve satışı, tekstil-gelinlik-terzi vb. ile pasta-poğaç-börek üretim/satışı yapan girişimciler düşük kar oranları ile dikkat çekmektedir. Tablo 71’ e göre aylık kar marjı 1.000 TL ve altında olan toplam 17 katılımcının büyük kısmı emek yoğun sektörlerde faaliyet göstermektedir. Pasta-poğaç-börek üretim/satışı yapan kadın girişimciler bunlar içinde % 23,5 oranı ile el işi ürünleri ve sanatsal ürün

üretim ve satışı yapanlar % 29,4 oranı ile ve tekstil, gelinlik, terzi sektöründekiler ise % 17,6 oranı ile toplamda % 70,5 ile dikkat çekmektedir.

Aylık net karı 2.000 TL ve altında olan sektörler de emek yoğun sektörler olmakla birlikte nispeten bir önceki gruba göre farklılaşmaktadır. Tablo 71' e göre, 21 kadın girişimcinin aylık net karı 2.000 TL ve altında olup bu grup içinde el işi ürünleri ve sanatsal ürün üretim ve satışı yapan girişimciler % 23,8 oranı ile en yüksek orandadır. Bakkal-manav, perakende-toptan satış işi ile işigal eden katılımcılar ve mühendislik-mimarlık, inşaat, danışmanlık, eğitim sektöründeki katılımcılar % 14,2 oranı ile bu grubu takip etmektedir. El işi ürünleri ve sanatsal ürün üretim ve satışı yapan girişimciler toplam 12 kadın girişimcinin 10' unun toplamda 2.000 TL ve altında karının olması dikkat çekicidir.

Zarar etmekte olduğunu belirten katılımcı sayısı sadece 5 olup bunlardan 2'si tekstil, gelinlik, terzi sektöründe, diğerleri ise 1' er adet olmak üzere restaurant-lokanta, cafe sektöründe, otel/konaklama sektöründe ve fotoğrafçılık, reklam, ajans faaliyetleri, matbaa sektöründedir.

Aylık kar oranı 10.000 TL ve üstü olan sektörler ise toplamda 6 adettir. Bunlar bilgisayar, yazılım, IT sektörü, mühendislik-mimarlık, inşaat, danışmanlık, eğitim sektörü, restaurant-lokanta, cafe sektörü, diğer (yüksek katma değerli teknolojik ürünle ilgili) sektör ile diğer (orta/düşük katma değerli sektör) de bulunan 1' er işletmedir.

Aylık kar getirisi 8.000 TL' ye kadar, 10.000 TL' ye kadar olan 10.000 TL' nin üzerinde olan toplam girişimci sayısı 19' dur. Bu oran % 20 bandının altındadır. Yani her 5 katılımcıdan neredeyse 1' inin bile altında bir girişimcinin aylık karı en az 8.000 TL' dir. Bu veri, girişimcilerin işletmelerinin yüksek kar getirileri olmadığını göstermektedir. Bilgisayar, yazılım, IT sektörü, mühendislik-mimarlık, inşaat, danışmanlık, eğitim sektörü, restaurant-lokanta, cafe sektörü, yüksek katma değerli teknolojik ürünle ilgili sektörler ile orta/düşük katma değerli sektörlerin bu grup içindeki payı % 89,4' tür.

- Katılımcıların ailelerinde girişimci olup olmamasına durumuna göre katılımcıların girişimci olma nedenleri Tablo 72’ de sunulmaktadır.

Tablo 72. Ailede Girişimci Olması Durumuna Göre İş Kurma Nedenleri

	Ailede İş Kuran Var Mı?		Toplam
	Evet	Hayır	
Bildiğim/sevdiğim iş olduğu için	24	26	50
Herkesin yatırım yapamayacağı niş/farklı bir sektör olduğu için	11	4	15
Okuduğum okulla ilgili olduğu için	10	9	19
Aileden gelen alışkanlık nedeniyle	4	1	5
Elimdeki sermaye ile ancak bu işi yapabildim	2	4	6
Sektördeki ihtiyacı gördüğüm için bu sektörü seçtim.	9	9	18
Toplam	52	49	101

Tablo 72’ ye göre, ailede girişimcilik geleneği ve alt yapısı katılımcıların girişimci olmalarını sınırlı olarak etkilemektedir. Buna örnek olarak, ailesinde girişimci olduğunu belirten 5 kişi arasından aileden gelen alışkanlık nedeniyle girişimci olduğunu belirtenlerin oranının % 80 olması gösterilebilir. Ancak genel toplama bakıldığında ise tek başına ailenin girişimcilik kültürünün katılımcıların sadece % 5 oranında etkilediği görülmektedir. Bu durum, ailedeki girişimcilik kültürünün katılımcılar üzerinde sınırlı bir etkisi olduğunu göstermektedir. Katılımcıların girişimci olma nedenleri arasında yaklaşık % 50 dolayında bir oranla baskın olan bildiği/sevdiği iş olduğu için girişimci olma nedeni, ailesinde girişimci olanlarla olmayan katılımcılar arasında birbirine çok yakın dağılım göstermektedir.

Sonuç olarak, ailesinde girişimci olan katılımcılar ile olmayan katılımcıların oranları bir birine son derece yakın olup aralarında sadece % 6 oranında bir fark bulunmaktadır.

- Katılımcıların ailelerinde girişimci olup olmamasına durumuna göre katılımcıların girişimci olma nedenleri Tablo 73’ de sunulmaktadır.

Tablo 73. Yaşa Göre Girişimci Olma Nedenleri

	Yaş							Toplam
	20-25 arası	25-30 arası	30-35 arası	35-40 arası	40-50 arası	50-60 arası	60 ve üstü	
Eşimin gelirinin yetersizliği	0	5	4	8	2	0	0	19
Çocuğumun eğitim masraflarını karşılamak için	0	0	1	6	1	0	0	8
Eşimden ayrılmam nedeniyle geçim sıkıntısı çekmem	0	0	1	0	1	0	0	2
Boş zamanımı değerlendirmek	0	1	4	3	1	0	0	9
Ne zamandır kendi işimi kurma hayalimin olması	6	21	17	21	11	4	1	81
Toplam	6	25	23	27	16	4	1	102

Tablo 73’ e göre, eşinin gelir yetersizliği nedeniyle girişimciliğe başladığını belirten katılımcılar arasında en yoğun yaş aralığı % 42,1 ile 35-40 yaş aralığındaki katılımcılardır. Bunu, % 26,3 ile 25-30 yaş aralığındaki kadın girişimciler takip etmektedir. 40-50 yaş aralığındaki katılımcıların sadece % 10,5’ i bu durumu girişimciliklerinin nedenlerinden birisi olarak göstermişlerdir. Diğer yaş aralıklarında bu nedene bağlı girişimci olan kimse bulunmamaktadır. Çocuğunun eğitim masrafı nedeniyle girişimci olduğunu söyleyen girişimcilerin % 75’ i 35-40 yaş aralığındadır. Eşinden ayrıldığı için geçim zorluğu nedeniyle girişimci olduğunu belirten 2 girişimci,

35-40 ve 40-50 yaşları arasındadır. Boş zamanlarını değerlendirmek için girişimciliğe adım attığını belirten 9 katılımcının % 44,4' ü 30-35 yaş aralığında ve % 30' u ise 35-40 yaş aralığındadır. En büyük girişimcilik nedeni olan girişimcilik hayali bütün yaş aralıklarında girişimcilik nedeni olmuştur. Ancak en yoğun yaş aralığı % 25,9 oranı ile 25-30 ve 35-40 yaş aralıklarıdır. Bunları % 20,9 oranı ile 30-35 yaş aralığı ve % 13,5 ile 40-50 yaş aralığı takip etmektedir. Buradan 25-50 yaş aralığındaki kadınların girişimciliğe daha hevesli oldukları toplamda % 86,4 oranı ile görülmektedir.

- Katılımcıların çocukları için girişimciliği önerme ve isteme durumlarının işletmelerinin durumları ve katılımcıların gelecek vizyonlarıyla ilintisi Tablo 74' te sunulmaktadır.

Tablo 74. Girişimin Geleceği ile Girişimcinin Çocuğu İçin Girişimcilik Hevesi

		İleride çocuğunuzun girişimci mi yoksa devlet memuru mu olmasını istersiniz?		Toplam
		Elbette girişimci olsun	Memur olsun, işi garanti olsun	
İşinizi büyütmeyi ya da farklı sektörlerde girişimciliğe devam etmeyi düşünüyor musunuz?	Evet, büyümeliyim	69	17	86
	Hayır, kapatacağım	1	4	5
	Küçük olsun benim olsun. Bu kadarla sebat edeceğim.	5	6	11
Toplam		75	27	102

Tablo 74' e göre, var olan çocuğunun ya da anne olması durumunda çocuğunun girişimci olmasını isteyen katılımcıların % 92' si işletmesini büyütmeyi düşünen kadın girişimcilerdir. Girişimini sürdürmek istemeyenlerin % 25' i çocuğunun girişimci olmasını istediğini belirtmektedir. Bu kadarla sebat edeceğini belirten girişimcilerin ise % 45,5' i çocuğunun girişimci olmasını istemektedir. Sonuç olarak, işini ve girişimciliği seven katılımcılar büyük oranda çocuğu için de girişimciliği istemektedirler.

5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Türkiye'nin AB standartlarında bir sosyo-ekonomik hayat tarzına ve buna bağlı olarak ta güçlü bir girişimcilik ikliminin hız kazandırdığı rekabet edebilir işletmelere ihtiyacı vardır. Kadınlar, ülkelerin gerek iktisadi ve gerekse sosyal hayatında son derece önemli rol oynamaktadır. Türkiye' nin üyesi olmaya çalıştığı Avrupa Birliği bu konuda örnek alınabilecek durumdadır. Kadınların girişimcilik konusunda en az erkekler kadar adlarından söz ettirmesi Türkiye' nin yalnızca AB' ye üyelik sürecinde alacağı bir yol olmayacak ve aynı zamanda atıl işgücünün piyasa kazandırılması, yeni işyerlerin açılarak istihdama katkı sunulması gibi ekonomik faydaları olacaktır. Ayrıca, kadının toplumdaki gelenekçi algıdan kaynaklanan yerinin modern bir anlayışla revize edilmesine olanak tanıyarak Türkiye toplumunun modernleşmesine büyük katkı sağlayacaktır.

Kadının sosyo-ekonomik statüsünü güçlendirmenin en kestirme yolu, kadınlara girişimci olmayı öğretmek onlara girişimcilik yolunu açmaktan geçmektedir. Türkiye' nin bu bağlamda çok boyutlu politikalar ve düzenlemeler ortaya koyacak kılavuz ilkeler eşliğinde AB ve Birleşmiş Milletlerle yapılmış ilgili sözleşmeler çerçevesinde oluşturacağı bütüncül yaklaşımlara ihtiyacı bulunmaktadır.

Türkiye'de kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen, kadınların kalkınmasına yönelik, plan, program ve projeler incelendiğinde; kadınlara gelir getirici faaliyet yaratarak ya da mikro krediler vererek, kadınların ekonomiye katkısını arttırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu anlamda en etkili ve işlevsel çalışmanın kadınları girişimciliğe teşvik etmek suretiyle destekler veren Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı' na bağlı KOSGEB İdaresi Başkanlığı olduğu görülmektedir.

Kadınların gelir getirici faaliyetlerde başarılı olabilmesinin temel şartı eğitim desteğinden geçmektedir. Asgari girişimcilik bilgisine sahip olmayan kadınları bu süreçte büyük sorunlar beklemektedir. Bu bağlamda, son yıllarda çeşitli kurum ve kuruluşların kadınlar için girişimcilik eğitimlerini yoğunlaştırdıkları bilinmektedir.

Avrupa Birliği ülkeleri, 2020 Stratejisi kapsamında hedefledikleri yüksek istihdam, üretkenlik ve sosyal uyuma, tek başına inovasyon, bilim ve araştırma ile değil, girişimcilikle birlikte ulaşabileceklerini düşünmektedirler. Kadın girişimciler ise bu düşüncenin en kilit unsurları arasında yer almaktadırlar.

Bununla birlikte, Türkiye'de ise girişimciliği teşvik için yıllarca izlenen makro politikaların yoğunlaştığı KOBİ' ler üzerinden konunun çok önemli bir boyutunu oluşturan bireysel düzeylere kaymaya başlaması, özellikle son yıllarda kadın girişimcilik özelinde girişimcilik konusunun öneminin farkına varılmaya başlandığını göstermektedir.

AB'de girişimciliği teşvik politikalarının gelişimi incelendiğinde, AB üyesi ülkelerin zamanla, bu politikalarında toplumsal ve bireysel düzeylerde alınması gereken tedbirlere ağırlık vermeye başladıkları görülmüştür. Bunun sonucu olarak ta kadın girişimcilik AB ülkelerinde daha fazla önem ve değer görmüştür. Buna mukabil, daha sonra adı değişen Çerçeve Programları olarak bilinen ve Avrupa Birliği' nin katılım öncesi stratejisi kapsamında yürütülen özel programlar gibi AB'nin çeşitli fon desteklerine Türkiye'den katılımın sınırlı kaldığı konusunda açıklamalar yapıldığını da not ekmekte fayda vardır.

Yapılan araştırma sonuçları, bu konuda daha evvel yapılmış olan ve çalışmanın literatür özeti kısmında da bir kısmına değinilen benzer çalışmaları destekler niteliktedir. Araştırmadan çıkan sonuçlar ve bu sonuçlarla ilgili yorum ve öneriler şu şekilde özetlenebilir:

Çalışmaya konu edilen Eskişehir' de faaliyet göstermekte olan kadın girişimcilerin, faaliyette buldukları sektörlerin kadınların eğitim düzeyleri ve tamamlamış oldukları okullarla ilgili ilintili olduğu belirlenmiştir. Çalışmaya konu kadın girişimcilerin iş kurma nedenlerinin medeni durumlarına bağlı olduğu, çıkarılacak diğer sonuçlardan birisidir.

AB Türkiye Kadın Girişimcilik kıyaslamasında kadın girişimcilerin eğitim düzeylerinin önemli olmadığı, çeşitli eğitim seviyelerinde kadın girişimcilerin farklı cevaplar verdikleri belirlenmiştir.

Eskişehir' deki kadın girişimcilerden çalışmaya katılanların iş kurma nedenlerinin ailede girişimci bulunup bulunmaması ile bir bağlantısının olmaması diğer bir önemli bulgudur.

Katılımcıların girişimci olma nedenlerinin yaşa bağlı olmadığı çıkarılan sonuçlardan biridir. Ancak özellikle 25-40 yaş aralığında girişimciliğin biraz daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Kadın girişimciler, işletmelerini ciddi bir yapılabirlik araştırması ve çalışması yapmadan kurmaktadırlar. Bu nedenle, önceden öngörülmesi mümkün bir takım önemli sorunlarla savaşmak durumunda kalmaktadırlar. Bu durum, kadın girişimcilerin enerjilerini işletmelerini büyütmek için gerekli alanlara kanalize etmelerini engellemektedir. Bunun için alınabilecek temel önlem, girişimcilere, üyesi oldukları meslek odaları tarafından bu hizmetin sunulmasıdır. Bu hizmetin bedelinin bir kısmı da KOSGEB tarafından karşılanmalıdır.

Çalışmaya konu kadın girişimciler, KOSGEB girişimcileri olduklarından, kamu desteklerini kullanarak girişimci olmayı seçen göreceli olarak bilinçli girişimcilerdir. Bu nedenle teşvik ve desteklerle ilgili bilgilendirme KOSGEB tarafından yapıldığı için bu konuda bilgilendirme eksiği bulunmamaktadır. Zaten katılımcılar yoğun olarak, çalışmada girişimcilik ikliminin en önemli destekleyici ögesini KOSGEB olarak belirtmişlerdir. Bununla birlikte KOSGEB desteklerinde oransal olarak ve destek limitlerinde iyileştirme yapılmalıdır. Ayrıca kamu kurumlarına yapılan en önemli eleştiriler olan bürokrasinin de azaltılması önerilmektedir. Meslek kuruluşlarının kadın girişimci üyeler tarafından neredeyse etkisiz eleman olarak nitelendirilmesi önemli bir noktadır. Bu bağlamda saha ziyaretlerinde KOSGEB örnek alınmalıdır.

Girişimciliği destekleyen kurum ve kuruluşlara yapılan eleştiriler ve yüksek beklentiler, Türkiye-AB kadın girişimcilik kıyaslamasında ibrenin büyük oranda Türkiye aleyhine dönmesine neden olmaktadır. Genel olarak Türkiye'yi AB'nin gerisinde bulan kadın girişimcilerin önemli bir kısmı son yıllarda atılan adımları olumlu bulmaktadır. Bununla birlikte bu konuda alınacak mesafenin olduğu görüşü baskındır.

Türkiye'nin modern bir kenti olan ve Türkiye'nin geleneksel yapının etkisinden nispeten uzak olan Eskişehir, son yıllarda aldığı göç ve öğrenci nüfusunun etkisiyle kozmopolit bir yapıyı bünyesinde barındırmaya başlamıştır. Bununla birlikte geleneksel cinsiyet ayrımcılığı ve erkek egemen toplumlarda karşılaşılan kadın sorunları, Eskişehir özelinde kadın girişimcilerin öncelikli sorunu olmaktan uzaktır. Bu durum, Türkiye'nin Avrupa Birliğine bakan olumlu yüzüdür.

Kadınların girişimci olmalarının önündeki en büyük engellerden birinin başarısızlık ihtimalinin getirdiği korkudur. Kısıtlı sermaye ve imkânlarla girişimciliğe adım atan kadınlar, iflas riski nedeniyle mali yük altına girme ihtimalinin beraberinde ailesel ve çevresel sorunları da getireceğini yoğun olarak düşünmektedir. KOSGEB bu

konuda önemli bir adım atarak su-i niyet haricindeki başarısızlıkları hiçbir şekilde cezalandırmamaktadır. Bu durum kamunun kadın girişimciliği cesaretlendirme adına önemli bir adımıdır. Ancak yine de böyle bir başarısızlık riski nedeniyle kaybedilecek maddi kaynakların tamamının KOSGEB tarafından karşılanmıyor olması kadın girişimciler için bir sorundur. Zaten aksi bir durum risk ile özdeşleşen girişimciliğin ruhuna aykırı olacaktır. Sorunu sosyolojik boyutu ile ele alarak bütüncül bir çözüm aramak daha doğru bir yöntem olacaktır.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü başta olmak üzere bazı günlerde özellikle başarılı kadın girişimcilerin kamuoyu önünde taltif edilerek ödüllendirilmeleri marifet iltifata tabidir sözü gereğince önemli bir ödül mekanizmasıdır. KOSGEB' in başarılı kadın girişimcileri seçerek kamuoyuna lanse etmesi de bu bağlamda önemlidir.

Girişimcilik Eğitimlerinin daha fazla yaygınlaştırılarak farklı sonuç odaklı projelerle birleştirilmesi, girişimciliği sadece bir kurumun değil tüm toplumun önemseydiği bir konu haline getirecektir.

Araştırmaya katılan kadın girişimciler genellikle okudukları okulla ilgili sektörlerde ve bildikleri ve kolayca girişim başlatabilecekleri emek yoğun sektörlerde işletme kurmaktadırlar. Yüksek kar marjlı teknoloji yoğun sektörlerde fazla yatırımda bulunulmamaktadır. Girişimcilik yaş eğiliminin daha çok orta yaşlara doğru yoğunlaştığı görülmektedir. İşletmelerin çoğunlukla kolay kurulup kolayca tasfiye edilebilen şahıs işletmeleri olması önemli bir detaydır. Bu durum, kadın girişimcilerin ortaklık kültüründen uzak durmayı tercih ettikleri anlamı da taşımaktadır.

KOSGEB verilerine göre, Kadın Girişimcilik konusunda Türkiye' nin birçok ilinden daha iyi durumda olan Eskişehir' in, Türkiye' nin Kadın Girişimcilik profilini tek başına temsil edemeyeceği açıktır. En önemli kalkınmışlık göstergelerinden biri olan kadın Girişimcilikte Avrupa Birliği ile kıyaslandığında Türkiye istenilen yerde değildir. Bir kentte girişimcilik ekosistemi ne kadar iyi olursa olsun; onu besleyen ana kaynaklar ve makro politikalar yeterli değilse tüm çabalar bir yerde tıkanacaktır.

Sonuçta olarak, Kadın Girişimciler her gün biraz daha fazla önemsenmelidir. Girişimci olmayı düşünen kadınlara daha özel destek modelleri uygulamaya konulmalı, Kadın Girişimcilik ile ilgili farkındalık daha fazla arttırılmalıdır. Bu amaçla iş dünyasıyla ilgili toplantılara, faaliyetlere, gezilere kadın girişimcilerin daha fazla katılım göstermeleri sağlanmalıdır.

Kadın Girişimcilerin hiçbir faydasını görmediklerini düşündükleri meslek kuruluşları, dernekler ve odaların bu konuda çok daha fazla ve konuyu önemseyerek çalışmaları gerekmektedir.

Özetle ifade etmek gerekirse, Türkiye'nin daha rekabet edebilir bir ülke olabilmesi için Eskişehir örneğinden yola çıkılarak, girişimcilik teşvik uygulamalarının iyileştirerek kadın girişimciliği daha fazla teşvik etmek gerekmektedir. Girişimcilik politikasının birçok alanda yansıması ve etkisi olduğundan; vergi, istihdam, bölgesel kalkınma, bilim ve teknoloji, sosyal politikalar, eğitim ve kamu yönetimi alanlarında ilgili paydaşlarla koordineli bir çalışma yöntemi tercih edilmelidir. Kadının kayıp emek ve işgücünün topluma kazandırılması ancak bu kapsamda, farklı bakanlıklar, yerel yönetimler, meslek kuruluşları ve STK ların kadın girişimcilik politikasını yeniden ve birlikte ele almaları ile mümkün olacaktır. Yapılacak çalışmanın, kalkınmış ülkelerde ve AB üyesi devletlerde izlenen politikalarla uyum içinde olacak şekilde strateji ve planların bütüncül bir perspektif içinde revize edilmesi yerinde olacaktır.

Ayrıca girişimciliğin, cam tavan uygulamaları ile yatay ve dikey ayrımcılığa maruz bırakılan kadınlar için kendilerini ispatlayarak ayrımcılığa direnerek hayata yeni bir pencere açma fırsatı ve aracı sunduğunun özellikle vurgulanması gerekmektedir.

Ekler Listesi

KADIN GİRİŞİMCİLİK ANKET FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu mülakat formu Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İşletmecilik yüksek lisans programı kapsamında, Prof. Dr. A. Barış BARAZ danışmanlığında yürütülen tez çalışmasının bir parçasıdır. Araştırmanın genel amacı, yıllardır Avrupa Birliği' ne girmeye çalışan ülkemizin kadın girişimcilik profilini araştırarak; Avrupa Birliği ile ülkemizin Kadın Girişimcilik karnesini karşılaştırmaktır. Bu çalışmanın Eskişehir'de KOSGEB desteği ile kendi işlerini kuran kadın girişimciler üzerinde uygulanması hedeflenmektedir.

Çalışma sırasında elde edilecek veriler sadece bilimsel analizler için kullanılacak olup, çalışmanın hiçbir yerinde şahıs veya kuruluş isimleri kullanılmayacaktır. Zaman ayırdığınız için teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Ali Vasfi ESKİCİOĞLU

- Yaşınız? 20 den küçük 20-25 arası 25-30 arası 30-35 arası
 35-40 arası 40-50 arası 50-60 arası 60 ve üstü
- Medeni haliniz? Evli Bekâr Boşanmış Ayrı yaşıyor
- Eğitim durumunuz
 Okur-yazar değil İlköğretim mezunu Lise ve dengi okul mezunu
 İki yıllık yüksekokul mezunu 4 yıllık fakülte mezunu
 Yüksek Lisans/Doktora derecesine sahip
- Annenizin mesleği nedir/ neydi?
 Kamu personeli/çalışan Kamu personeli/emekli Özel sektör çalışan
 Ev işçisi(Ev kadını) Özel sektör emekli Kendi işini yapan (Girişimci)
- Babanızın mesleği nedir/neydi?
 Kamu personeli/çalışan Kamu personeli/emekli Özel sektör çalışan
 Özel sektör emekli Kendi işini yapan (Girişimci) İşsiz
- (Varsa) Eşinizin mesleği nedir?
 Kamu personeli/çalışan Kamu personeli/emekli
 Özel sektör çalışan Özel sektör emekli
 İşsiz Kendi işini yapan (Girişimci)
- Bu iş sizin yaşamsal anlamda ana gelir kaynağınız mı? Evet Hayır

8. Ek geliriniz var mı? (Kira, diğer aile fertlerinin mali yardımı, emekli maaşı vb.)
 Evet Hayır

9. Diğer hane bireylerinin aylık toplam ortalama geliri ne kadar?

(Aynı evde yaşayıp mali anlamda paylaşımında bulunan eş, ebeveyn, çocuk vs)

1.000 TL ye kadar 2.000 TL ye kadar 3.000 TL ye kadar
 4.000 TL ye kadar 5.000 TL ye kadar 5.000 TL ve üstü Geliri Yok

10. Ailenizde kendi işini kuran var mı? Evet Hayır

11. Bir önceki soruya verdiğiniz cevap evet ise; işinizi kurduğunuz sektör ile ailenizde kendi işini kuran bireyin işini kurduğu sektör benzer ya da aynı mı? (Bir önceki soruya verdiğiniz cevap evet ise bu soruya cevap veriniz. Bir önceki soruya verdiğiniz cevap hayır ise bu soruyu atlayınız)

Evet Hayır

12. Neden bu sektörde girişimci oldunuz? (Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)

Bildiğim/sevdiğim iş olduğu için Herkesin yatırım yapamayacağı farklı/niş alan olduğu için
 Okuduğum okulla ilgili olduğu için
 Aileden gelen alışkanlık nedeniyle Elimdeki sermaye ile ancak bu işi yapabildim
 Sektördeki ihtiyacı gördüğüm için bu sektörü seçtim.

13. Ne zamandan beri işinizi yapıyorsunuz? Ne zamandan beri girişimcisiniz?

1 yıldan az 1-3 yıl arası 3-5 yıl arası 5 yıldan uzun zamandır

14. Daha önce kendi işinizde ya da ailenizin işinde çalıştınız mı?

Evet Hayır

15. Daha önce kendi işinizde ya da ailenizin yanında kaç yıl çalıştınız?

(Bir önceki soruya verdiğiniz yanıt "evet" ise bu soruyu yanıtlayınız, aksi halde bu soruyu atlayınız)

1 yıldan az 1-3 yıl arası 3-5 yıl arası 5 yıldan çok

16. Daha önce kendi işiniz ya da ailenizin işi dışında bir işte çalıştınız mı? Evet Hayır

17. Daha önce kendi işiniz dışında ya da ailenizin işi dışında bir işte kaç yıl çalıştınız?

(Bir önceki soruya verdiğiniz yanıt "evet" ise bu soruyu yanıtlayınız, aksi halde bu soruyu atlayınız)

1 yıldan az 1-3 yıl arası 3-5 yıl arası 5 yıldan çok

18. Bulduğunuz il dışında farklı bir ilde yaşasaydınız yine girişimci olur muydunuz?

Kesinlikle Evet Kesinlikle Hayır Duruma ve şartlara bağlı

19. Temel olarak hangi sektörde faaliyet gösteriyorsunuz?(NACE kodunuzu dikkate alınız)

Pasta-poğaç-a-börek üretim/satış Restaurant-Lokanta, cafe

El işi ürünleri ve sanatsal ürün üretim ve satışı Temizlik

Bilgisayar, yazılım, IT vb. Mühendislik-mimarlık, inşaat, danışmanlık, eğitim vb

Bakkal-Manav, perakende Tekstil, gelinlik, terzi vb. otel/ konaklama vb.

- Fotoğrafçılık, Reklam, Ajans faaliyetleri, matbaa vb.
 Diğer (Orta/Düşük katma değerli sektör)
 Diğer (Yüksek katma değerli teknolojik ürün/hizmet sektörü)
 Kuaförlük ve ilgili hizmetler Turizm, seyahat acenteliği vb.

20. Aylık ortalama cironuz nedir?

- 1.000 TL'den az 2.000 TL'ye kadar 3.000 TL'ye kadar
 4.000 TL'ye kadar 5.000 TL'ye kadar 8.000 TL'ye kadar
 10.000 TL'ye kadar 10.000 TL ve üstü

21. Aylık ortalama net karınız ne kadardır?

- 1.000 TL'den az 2.000 TL'ye kadar 3.000 TL'ye kadar
 4.000 TL'ye kadar 5.000 TL'ye kadar 8.000 TL'ye kadar
 10.000 TL'ye kadar 10.000 TL ve üstü kar etmiyorum, zarardayım

22. İş yeriniz kira mı?

- Evet, Hayır Sembolik bir bedel karşılığında kira

23. Günde kaç saat çalışıyorsunuz?

- 1-3 saat arası 3-5 saat arası 5-8 saat arası
 8-12 saat arası 12-15 saat arası 15 saat ve üzeri

24. İşletmenizin yasal statüsü nedir?

- Şahıs İşletmesi Tek ortaklı limited şirket Çok ortaklı limited şirket
 Anonim şirket Adi Ortaklık Diğer

25. İşyerinizde eleman istihdam ediyor musunuz? Evet Hayır

26. İşyerinizde kaç kişi istihdam ediyorsunuz?(Bir önceki soruya verdiğiniz yanıt "evet" ise bu soruyu cevaplayınız.

- 1 kişi 2 kişi 3 kişi 4 kişi 5 kişi
 6-10 kişi arası 10 kişiden çok

27. Ailenizden çalıştırdığınız elemanınız var mı? (sigortalı ya da sigortasız)

- Evet, var Hayır, yok

28. Hangi Meslek Odası'na kayıtlısınız?

- Esnaf Odası Ticaret Odası Sanayi Odası Diğer

29. Meslek Odası haricinde kayıtlı olduğunuz bir STK (işadamları/işkadınları derneği) var mı?

- Evet Hayır

30. İşiniz şu ana kadar beklentilerinizi karşıladı mı? Ufukta ışık görüyor musunuz?

- Evet, Hayır Şu ana kadar karşılamadı ama çok umutluyum.

31. İşinizi büyütmeyi ya da farklı sektörlerde girişimciliğe devam etmeyi düşünüyor musunuz?

- Evet, büyümeliyim Hayır, kapatacağım
 Küçük olsun benim olsun. Bu kadarla yetineceğim.

32. Tanıtım ve reklam faaliyetiniz var mı? Varsa neler?(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)
 El ilanları Katalog/broşür Sosyal medyada tanıtım(facebook vb)
 Google reklamı Yerel gazete/dergilere reklam
 Billboard reklamı Afiş Cep telefonu mesajı (sms)
 Hayır, reklam ve tanıtım faaliyetim yok Ulusal ve uluslararası gazete/dergiler

33. İşiniz için teknolojiden ne derece faydalanıyorsunuz? (Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)
 Bilgisayarım ve internet bağlantım var fakat pek kullanmıyorum.
 Sosyal medyada (facebook vs) reklam için kullanıyorum.
 Çeşitli yazılım programları kullanıyorum(muhasebe, CRM vb)
 Teknolojiye yabancı sayılırım
 Bu konuda aile bireylerimden ve çevremden yardım alıyorum

34. Kendinizi rakiplerinizle karşılaştırdığınızda sizce onlardan en önemli üstünlüğünüz nedir?
(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)
 İşin başında olmam İşin ehli olmam
 Temiz ve dürüst çalışıyor olmam Diğer

35. Kendinizi rakiplerinizle karşılaştırdığınızda sizce en önemli dezavantajınız veya dezavantajlarınız nelerdir? (Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)
 Rakiplerimin piyasada oturmuş ve tanınır olması
 Kalifiye eleman sıkıntısı çekiyor olmam Yerimin kötü olması
 Hala kara geçememiş olmam/ mali sorunlar Diğer

36. Rakiplerinizle mücadele ve Pazar payınızı arttırmak için yeni ürün/hizmet geliştiriyor musunuz?
 Evet, mutlaka Hayır, rutin ürün/hizmetlere devam ediyorum.

37. Girişiminizden zarar edecek olsanız/zarar etmeye devam edecek olsanız ne yaparsınız?
 Önceliğim para kazanmak olmadığından, sosyal bir amaç ve zevk önceliğim olduğundan işimi devam ettiririm.
 İşimi tasfiye eder yeni bir yol arayışına girerim.
 Bu işi sürdürmeye çalışırım. Bunun için de, bu işi finanse edebileceğim alternatif işler araştırırım

38. İşinizi kurmadan önce KOSGEB dışında (ve ayrıca KOSGEB'in işbirliği yaptığı odalar, belediyeler, üniversiteler vb dışında) bir kurumdan Girişimcilik ile ilgili bir eğitim aldınız mı?
 Evet Hayır

39. Hangi kurum/kuruluştan aldınız? (Bir önceki soruya verdiğiniz yanıt "evet" ise bu soruyu yanıtlayınız)
 TÜBİTAK Kalkınma Ajansı Belediye Meslek Kuruluşu/STK
 Valilik/kaymakamlık Üniversiteler Diğer

40. Almış olduğunuz KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi tamamlandıktan ne kadar süre sonra işinizi kurdunuz?
 1 ay içinde 6 ay içinde 1 yıl içinde 2 yıl içinde

41. İşinizle ilgili herhangi bir teknik eğitim ya da yatırım alanınız ile ilgili bir eğitim aldınız mı?
 Evet Hayır
42. Kendi işinizi kurmaya sizi iten temel etken nedir? (Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)
 Eşimin gelirinin yetersizliği Çocuğumun eğitim masraflarını karşılamak için
 Eşimden ayrılmam nedeniyle geçim sıkıntısı çekmem Boş zamanımı değerlendirmek
 Ne zamandır kendi işimi kurma hayalimin olması
43. İşyeri açma sürecinde çevrenizden manevi destek aldınız mı? Evet Hayır
44. İşinizi kurarken ne gibi sorunlarla karşılaştınız? (Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)
 Başlangıç Sermayesi sıkıntısı çektim(Bankalardan kredi çekme sorunu vs)
 Bürokratik işlemlerden yoruldum Deneyimsizlik
 Uygun yer seçimi sorun oldu
 Beni yönlendirecek kimse bulamadım Kadın olmam nedeniyle sorunlar yaşadım
 Aile ile ilgili sorunlar yaşadım Diğer
45. Özellikle Kadın olmanız nedeniyle sorunlar yaşadıysanız ne tür sorunlar yaşadınız?
(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)
 Taciz (Genel olarak) Kaba davranışlar İlgisizlik
 Diğer Herhangi bir sorun yaşamadım
46. Girişimcilik sürecinde ne tür önemli sorunlarla karşılaştınız/karşılaşıyorsunuz?
(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)
 Sermaye sıkıntısı (Banka vs) Bürokratik işlemler
 İş kurmadan “yapılabilirlik araştırması” yapmadığımdan işin başarısız olabileceğini öngöremedim. Yer/Mekân problemi Yoğun rekabet
 Resmi kurumların ve üyesi olduğum oda/derneklerin yardımcı olmayışı
 Kar edememe Yoğun ödemeler Personel sıkıntısı
47. Çocuğunuz bir tercih yapacak olsaydı; çocuğunuzun girişimci mi yoksa devlet memuru mu olmasını isterdiniz?
 Elbette girişimci olmasını isterdim Memur olsun, işi garanti olsun derdim.
48. Size göre girişimci olmanın en güzel yanı nedir? (Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)
 Evin bütçesine katkıda bulunmak Maddi özgürlük, bağımsızlık
 Özgüven artışı Sosyal statü edinmiş olmak
 Başkalarına istihdam olanağı sağlamak Başarma duygusu
 Herhangi iyi bir yanı yok, zaten pişmanım.
49. Size göre girişimciliğin kötü yanları (dezavantajları) neler? (Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)
 Kendine/ailene yeterince zaman ayıramama Yorucu olması
 Başarısızlık riskinin doğuracağı maddi ve manevi sıkıntılar
 Herhangi kötü yanı yok, çok memnunum.
50. Üyesi olduğunuz meslek odasından ve/veya derneklerden destek alıyor musunuz?
 Evet Hayır

51. Kendi işinizi kurarken sermayenizi temel olarak nasıl sağladınız?(Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)

- Banka Kredisi Kendi Birikimim Üçüncü Şahıslara Borçlandım
 KOSGEB Desteği Ailemden

52. Avrupa Birliği (AB) ile kıyasladığınızda Türkiye'deki kadın girişimciliği nasıl görüyorsunuz?

- Avrupa Birliği'nden daha kötü değiliz. Belki daha iyiyiz.
 Son yıllarda destekler artsa da hala AB den gerideyiz.
 Bu şekilde AB ile asla rekabet edemeyiz.
 Bu konuda bir fikrim yok

53. Ülkemizde kadın girişimcilerin sayısının yeterli olmadığını düşünüyorsanız bunun nedenleri neler olabilir? (Birden çok şık işaretleyebilirsiniz. Ülkemizde kadın girişimcilerin sayısının yeterli olduğunu düşünüyorsanız bu soruyu atlayınız)

- Toplumsal Cinsiyet Algısı nedeniyle kadınların girişimci olması engelleniyor
 Kadınlar ev işlerini yaparak zaten yeterince yoruluyorlar.
 Girişimcilik için yeterli finansman bulamıyorlar
 Başarısızlık korkusunun ve bunun olumsuz sonuçlarının olması.
 Örfi ve dini nedenler

54. Devletin kadın girişimcilere verdiği desteği yeterli buluyor musunuz?

- Evet Hayır

55. Girişimcilik denilince öncelikli olarak aklınıza hangi kurum/yapı geliyor?

- KOSGEB TÜBİTAK Mikro Kredi
 Belediyeler Odalar/STK'lar Üniversiteler

56. KOSGEB Yeni Girişimci Desteklerinden hangilerini aldınız? (Birden çok şık işaretleyebilirsiniz)

- Kira Personel maaş Sabit giderler(elektrik, su, internet vs)
 Makine ve teçhizat Bilgisayar Yazılım Henüz almadım

57. KOSGEB' ten şu ana kadar aldığımız(size ya da sizin adınıza ödenen) Yeni Girişimci destek miktarı ne kadardır?

- Henüz alamadım 0-2.000 TL arası 2.000 TL-5.000 TL arası
 5.000 TL-10.000TL arası 10.000 TL-15.000 TL arası
 15.000 TL-30.000 TL arası 30.000TL ve yukarısı

58. KOSGEB'in Kadın Girişimcilere vermiş olduğu destek miktar ve oranını yeterli buluyor musunuz?

- Evet, Hayır Fena değil ancak daha iyi olabilir

Kaynakça

- Aslan, Ş. ve Atabey, A. (2009). Küresel rekabette kadın girişimcilerin rolü ve Türk kadın girişimci tipolojisi. *Journd of Azerbaijani Studies*, 4(12), 1-17.
- Aytaç, Ö. ve İlhan, S. (2007). Girişimcilik ve girişimci kültür: sosyolojik bir perspektif. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 101-120.
- Cem, F. ve Ünal, E. (2006). Türkiye'nin en güçlü kadınları, *Forbes Dergisi*, 1(4), 84.
- Çelik, A. ve Demirci, T. (1998). *Girişimcilik kültürü ve Kobi'ler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ecevit, Y. (1993). Kadın girişimciliğinin yaygınlaşmasına yönelik bir model önerisi. *Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli*, Ankara: Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınevi, ss. 15-34.
- Ecevit, Y. (2007). *Türkiye'de kadın girişimciliğine eleştirel bir yaklaşım*. Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü.
- Erdoğan, Z. (2008). *Girişimcilik ve Kobiler: teori ve uygulama*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Ertürk, Y. (1993). Girişimcilikte ör g ü t l ü d ayanışma y aklaşımı, *Kadın Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Panel*, Ankara: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınevi, ss. 43-48.
- Gürol, Y. ve Bal, Y. (2009). Türkiye'de girişimciliğin evrimi ve gelişimi için girişimcilik eğitiminin önemi. *Yıldız Teknik Üniversitesi Ekonomi Bölümü Working Papers*, 1(1), 19.
- İlter, B. (2010). *Girişimcilik sürecinde kadın girişimcilerin karşılaştıkları sorunların analizi: KAGİDER örneği* (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- İraz, R. (2005). *Yaratıcılık ve yenilik bağlamında girişimcilik ve Kobi'ler*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Karateke, G. (2006). *Kadınları girişimciliğe iten faktörler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Kutunis, R. Ö. (2003). Girişimcilikte cinsiyet faktörü: kadın girişimciler. *11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi*, Afyon: AKÜ Yayınevi, ss. 22-24

- Liman, F. (1993). ABD, Kanada ve İngiltere’de Kadın Girişimciliğinin Gelişimi. *Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli*, Ankara: Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınevi, ss. 14.
- Tekin, M. (2005). *Hayallerin gerçeğe dönüşümü: girişimcilik* (4. Baskı). Konya: Günay Ofset.
- Turner, C. (1993). *Strengthening women’s entrepreneurship*. London: The Adapt and Employment Community Initiatives Innovations Series.
- Ufuk H. ve Özgen Ö. (2001). The Profile Of Woman Entrepreneurs: A Sample From Turkey, *International Journal Of Consumer Studies*, 25(4), 5-8.
- Yaprak, Ş. (2005). Türkiye’de KOBİ’lerdeki Kadın Girişimciler ve Avrupa Birliği Üyelerine Bakışları. *Uluslararası Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde KOBİ’ler: Türkiye ve Benzer Ülke Deneyimleri Sempozyumu*, Bandırma: Balıkesir Üniversitesi Yayınevi, ss. 182-197.

İnternet kaynakları:

- <http://www uluslararasi girisimcilikmerkezi.org/turkiyede-kadin-girisimciler/> (Erişim tarihi 11.06.2015)
- www.kosgeb.gov.tr (Erişim tarihi 26.02.2015)
- http://www.turkishstudies.net/Makaleler/39606066_115G%C3%B6kuluG%C3%B6khan-vd-1895-1913.pdf (Erişim tarihi 04.06.2015)